

Porin VPK 1863-1986

Erään kulttuuriperintöprosessin kehyskertomus

Suvi Aitto-oja
Pro gradu –tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
Kulttuuriperinnön tutkimus
Lokakuu 2012

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

AITTO-OJA, SUVI:

Porin VPK 1863-1986. Erään
kulttuuriperintöprosessin kehyskertomus

Pro gradu, 112 s., 10 liites.
Kulttuuriperinnön tutkimus
Lokakuu 2012

Pro gradu –tutkimukseni kohteena on kulttuuriperintöprosessi ja historiantutkijan rooli tuossa prosessissa. Tarkastelen historiantutkijan roolia kulttuuriperintöprosessissa oman tutkimusprosessini reflektoinnin kautta. Tutkimukseni tapauksena on vuonna 1863 perustettu Porin Vapaaehtoinen Palokunta ry, jolle laadin historian. Tutkimukseni on ehdotus Porin VPK:n menneen representaatioksi. Ehdottamani representaatio on ensimmäinen historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden periaatetta noudattava tutkimus yhteisön historiasta. Representaatiota on ohjannut kysymys siitä, minkälaisen yhteisöjen ja liikkeiden kanssa Porin VPK verkottui vuosina 1863-1986 ja minkälaisia seurauksia verkottumisella oli.

Porin VPK perustettiin vuonna 1863 paikallisten kauppiaiden ja käsityöläisten verkostoissa vapausajattelun ja luokkaveljeysaatteen hengessä. Yhteiskunnallisten muutosten virrassa VPK kohtasi muita yleishyödyllisiä, sotilaallisia ja poliittisia liikkeitä sekä solmi yhteyksiä paloalan- ja väestönsuojelun organisaatioihin. Kohtaamiset muovasivat VPK:n aatemaailmaa ja aiheuttivat konflikteja sekä hetkellistä aatteellista polarisoitumista. Verkostojen avulla VPK kasvatti luottamusta ja kerrytti sosiaalista, taloudellista ja poliittista pääomaa.

Tutkimukseni on metodisilta lähtökohdiltaan historiantutkimuksellinen. Esitän rajattua menneisyyttä koskevan kysymyksen ja etsin jälkiä ja johtolankoja, joiden avulla voin vastata esittämäni kysymykseen. Vastaus on menneisyyttä koskeva tulkinta, jonka tueksi esitän löytämäni todisteet. Tutkimukseni perustuu Porin VPK:n jättämiin ja Porin VPK:sta kertoviin jälkiin, jotka olen tuottanut historiallisiksi dokumenteiksi käyttämällä niitä todisteena esittämieni tulkintojen yhteydessä.

Sovellan tutkimuksessani Paul Ricoeurin esittelemää jaottelua historiografisen operoinnin dokumentoinnin, ymmärtämisen ja selittämisen sekä representoinnin tasoista. Osoitan, että historiografisen operoinnin läpinäkyvyydellä on olennainen rooli kulttuuriperintöprosessissa. Dokumentaarille tasolle palautuvan historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden vaikutuksesta tutkija haastaa kulttuuriperintöyhteisön määrittelemään, valitsemaan, ylläpitämään, hävittämään ja tuottamaan uudelleen omaa kulttuuriperintöään. Kulttuuriperintöyhteisön tehtäväksi jää tutkijan esittämän tulkinnan ja sitä kautta dokumentaarilla tasolla esiin nostettujen jälkien merkityksen arvioiminen. Jäljistä ja potentiaalisesta kulttuuriperinnöstä voi tulla aktuaalista kulttuuriperintöä. Aktuaalinen ja potentiaalinen kulttuuriperintö voivat prosessissa myös menettää kulttuuriperintöarvonsa.

Asiasanat:

historiografinen operointi, kulttuuriperintö, kulttuuriperintöyhteisö, kulttuuriperintöprosessi, Porin VPK, paikallishistoria, kansalaisyhteiskunta, verkottuminen, sosiaalinen pääoma, luottamus, historiantutkimus.

Sisältö

1. Johdanto	1
1.1. Menneen representointi	1
1.2. Tutkimuskohteena kulttuuriperintöprosessi, tapauksena Porin VPK.....	4
1.3. Ymmärrettävyyden rakentaminen kontekstoimalla.....	10
1.4. Juonentaminen kansalaisyhteiskunnan verkostojen kehitystarinaksi.....	12
2. Ainutkertaisen historian alku: järjestö muotoutuu.....	17
2.1. Puukortteleiden palosuojelu 1800-luvun alkupuolella	17
2.2. VPK-liikkeen alkutaival	22
2.3. Järjestäytyminen vapausaatteen hengessä	25
2.4. Sivistystä, musiikkia ja kansanjuhlia.....	31
2.5. Luokkaveljeysaate tuottaa tulosta.....	36
3. Kontekstina kansalaisyhteiskunnan muotoutuminen: toiminta laajenee	43
3.1. Kohti valtakunnallistumista.....	43
3.2. Palokunnantalo ja vilkastuva paikallisverkosto	46
3.3. Kansalaisyhteiskunta politisoituu	50
3.4. VPK ja suojeluskuntaliike	57
4. Matala katse julkisen vallan muotoihin: palokunta verkottuu	62
4.1. Neuvotteluja palotoimen uudistamiseksi.....	62
4.2. Sanoista tekoihin: kunnallinen palotoimi kehittyy	66
4.3. Rauhan ajan palokunnasta sodan ajan palokunnaksi.....	72
4.4. VPK ja puolustusvoimat.....	78
5. Naisten osallisuutta vahvistamassa: Sukupuolittunut käänne.....	82
5.1. Naisten työ näkyväksi	82
5.2. Naiset palontorjuntatyöhön	90
6. Kehyskertomuksen lopettaminen: verkottunut kulttuuriperintöyhteisö	97
7. Menneisyys, historiografinen operointi ja kulttuuriperintöprosessi: tapauksen opettamaa	101
 LÄHTEET:.....	 105
 LIITTEET	

1. Johdanto

1.1. Menneen representointi

Pro gradu –tutkimukseni kohteena on kulttuuriperintöprosessi ja erityisesti historiantutkijan rooli tuossa prosessissa. Tutkimukseni tapauksena on vuonna 1863 perustettu Porin Vapaaehtoinen Palokunta ry¹, jonka menneen representoinnin olen saanut tehtäväkseni. Aloite historian kirjoittamiseen on tullut yhteisöltä itseltään. Tutkimukseni on ensimmäinen historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden periaatetta noudattava tutkimus yhdistyksen historiasta. Tarkastelen historiantutkijan roolia kulttuuriperintöprosessissa oman tutkimusprosessini reflektoinnin kautta.

Porin vapaaehtoinen palokunta on yksi Suomen varhaimmin perustetuista palokunnista. Apteekkari Erik Julin perusti Suomen ensimmäinen vapaaehtoisen palokunnan Turkuun vuonna 1838. Porin VPK:n perustaminen käynnisti VPK-yhdistysten perustamisen toisen aallon 1860-luvulla. Toisessa aallossa vapaaehtoisia palokuntia perustettiin Porin lisäksi Helsinkiin (1864), Uuteenkaupunkiin (1866), Porvooseen (1867), Viipuriin (1867) ja Vaasaan (1868). 1870-luvulla VPK-liike levisi kaupungeista maaseudulle ja muotoutui osaksi erikokoisten kuntien ja kaupunkien palosuojelua.

Historiantutkijan tehtävänä on emeritusprofessori Jorma Kalelan sanoin ”(- -) selvittää, miten asiat oikein olivat erotukseksi siitä, miten niiden uskotaan tai väitetään olleen.”² Tutkimusta ei voi koskaan aloittaa täysin tyhjältä pöydältä, sillä tutkija rakentaa muiden ihmisten tavoin historiakäsityksiään joko tietoisesti tai tiedostamattaan lapsuudestaan lähtien. Historiakäsitysten rakennusaineina ovat erilaiset *historian esitykset* kuten tekstimuotoiset *historiankirjoituksen* tuotteet tai musiikki ja

---

¹ Jatkossa käytän yhdistyksestä nimitystä Porin vapaaehtoinen palokunta tai Porin VPK. Kun käytän nimityksiä VPK tai palokunta, tarkoitan Porin vapaaehtoista palokuntaa, elleen ole toisin maininnut. VPK-liikkeestä puhuessani tarkoitan vapaaehtoisten palokuntien jäseniä ja vapaaehtoisten palokuntien tukijoita laajassa mielessä.

² Kalela 2000, 13.

kuvat. Myös historian esittämättä jättäminen on historian esittämistä. *Historiantutkimuksen* tuotteet ovat osa historiankirjoitusta ja kuuluvat historian esityksiin. Kaikki historian esitykset ja kaikki historiankirjoitus ei kuitenkaan ole historiantutkimusta.³

Menneisyydestä tulee historiaa, kun jotakin ilmiötä tai asiaa pidetään muistamisen arvoisena tai selitystä kaipaavana. Historia syntyy reaktioksi kysymyksiin, joita menneisyyden ihmisten toiminnan jäljet herättävät. Ilmiöt ja asiat tulevat muistamisen arvoisiksi tai selitystä kaipaaviksi *historian julkisten esitysten* ja *kansanomaisen historian* kautta. Historian julkisia esityksiä ovat esimerkiksi historiatulkintoja sisältävät romaanit, näytelmät, elokuvat, piirroksat, patsaat ja poliittiset puheet. Kansanomaiseen historiaan kuuluvat esimerkiksi tuttavapiirissä kerrotut tarinat ja näkemykset. Kansanomainen historia on yhteisön ylläpitämää ja kelpuuttamaa historiaa. Ihmisten historiakuvat syntyvät historian julkisten esitysten ja kansanomaisen historian vuorovaikutuksen tuloksena.⁴ Historiantutkimuksen vaikutus ihmisten tietoisuuteen on Kalelan mukaan todennäköisesti vähäisempi kuin muiden historian esitysten.⁵

Historiantutkimuksen kohde on aina jo ajateltu historiaksi⁶. Tutkijalla on muiden ihmisten tavoin jo tutkimusta aloittaessaan yhteys historiaan. Lisäksi tutkimuksen keskiössä olevalla yhteisöllä on omat käsityksensä siitä, miten asiat ovat olleet. Tutkimusprosessini alussa ja sen aikana olen pohtinut sitä, minkälainen käsitys tutkimukseni tapauksena olevalla yhteisöllä on menneestään ja mihin heidän historiakäsityksensä perustuvat. Porin VPK on esittänyt vuosien varrella historiaansa paljon esimerkiksi näytelmien, historiankirjoituksen tuotteiden ja VPK:n jäsenten kertomien tarinoiden muodossa. Esikäsitykseni siitä, miten asioiden on uskottu ja väitetty olleen rakentuvat Porin VPK:n historian esitysten pohjalle. Koska työekonomisesti olisi mahdotonta perehtyä kaikkiin yhteisön historian esityksiin, olen kiinnittänyt huomioni erityisesti Porin VPK:n historiikkeihin, joita VPK on julkaissut pääsääntöisesti 25 vuoden välein vuodesta 1888 lähtien. Historiikit esittävät näkemyksiä

---

³ Kalela 2000, 22-48.

⁴ Ibid.

⁵ Kalela 2000, 66.

⁶ Emt., 46.

ja tulkintoja Porin VPK:n synnystä, sen merkityksestä ja kehittämisestä. Varhaisin historiikki kytkee Porin VPK:n synnyn Porin paloon 1852 ja esittää VPK:n olemassaolon merkittävänä tekijänä sille, ettei laajoja kaupunkipaloja ole sittemmin Porissa tapahtunut. Myöhemmissä historiikkeissa näkemykset toistuvat. Vuonna 1938 julkaistussa historiikissa Toivo Tuovinen esittää Porin VPK:n myös Porin kunnallisen palotoimen kehittämisen primus motorina. Porin VPK:n historiikkien kirjoittajat ovat aina olleet yhteisön omia jäseniä. Tulkinnoista ja näkemyksistä paistaa läpi paitsi aikalaisteksti myös historiikkien tarkoitus, joka ei ole niinkään historian tutkimuksen sääntöjä noudattavan historian esittäminen vaan yhteisön itsensä tai ainakin sen päättävien henkilöiden kelpuuttaman kertomuksen esittäminen. Historiikit pyrkivät vahvistamaan yhteisön historiallista identiteettiä karsimalla historian moniäänisyyttä ja välttämällä konfliktien esiintuomista.

Filosofi Paul Ricoeurin mukaan historiankirjoitus operoi kolmella tasolla, jotka ovat limittyneinä toisiinsa. Historiankirjoituksen ensimmäinen taso on historiografisen dokumentoinnin taso, jolla tutkija vastaa läpinäkyvästi tapahtumiin, tapahtumapaikkoihin ja ajankohtaan liittyviin kysymyksiin. Historiografisen operoinnin selittävällä ja ymmärtävällä tasolla tutkija vastaa tapahtumaa koskeviin miksi-kysymyksiin ja perustelee esittämänsä vastaukset. Representaatio on historiografisen operoinnin kolmas taso, jolla tutkija vastaa miten-kysymykseen ja juonentaa historiaa koskevat tiedot esitykseksi. Tutkijan representaatiotasolla esittämä historia on se historia, jonka tutkija ehdottaa omaksuttavaksi. Omaksumistapahtumassa ehdotuksesta tulee tietoisuutta. Menneen representointi on aina tulkinnan ehdottamista, eikä historiatietoisuus välttämättä muodostu tutkijan representaation ehdottamalla tavalla. Lopullinen representaatio syntyy vasta ehdotuksen ja omaksujan välisissä neuvotteluissa.⁷

Aiemman Porin VPK:n historiankirjoituksen ja ehdottamani representaation välillä on olemassa yhteys, sillä yksi tutkimukseni lähtökohdista on ollut punnita jo esitettyjen näkemysten kestävyyttä. Muista historian esityksistä poiketen historian tutkimustani ohjaavat tieteellisen työskentelyn periaatteet ja tutkimuksen tuloksia voidaan arvioida tietoteoreettisin perustein. Tietoteoreettisten vaatimusten

---

⁷ Sivula 2006, 43-47.

täyttämiseen kuuluu tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ja asioiden kuvaaminen oikeuden- ja sääntöjenmukaisuutta noudattaen. Yksi keskeinen periaate on lähdekritiikin noudattaminen.⁸ Historiantutkimuksessa operoinnin ihanteena on läpinäkyvyys, kun taas muissa historiankirjoituksen tuotteissa ja kansanomaisessa historiassa operoinnin läpinäkyvyys on usein toissijaista.

1.2. Tutkimuskohteena kulttuuriperintöprosessi, tapauksena Porin VPK

Tutkimuksessani kysyn, *miten historiantutkija osallistuu kulttuuriperintöprosessiin*. Tavoitteenani on ymmärtää, mistä kulttuuriperintöprosessissa on kyse ja minkälainen on historiantutkijan rooli prosessissa. Porin VPK toimii tutkimukseni tapauksena. Ymmärrän Porin VPK:n kulttuuriperintöyhteisönä. Kulttuuriperintöyhteisö on käsite, jolla voi kuvata hyvin monenlaisista kulttuuriperinnön toimijoista muodostuneita kokoonpanoja. Kulttuuriperinnön toimijoita ovat esimerkiksi yksilöt, perhe, suku, paikallisyhteisö tai muu yhteisö, kansakunta ja ihmiskunta⁹. Euroopan neuvoston kulttuuriperinnön yhteiskunnallista arvoa koskeva puitesopimus vuodelta 2005 on määritellyt perinneyhteisön seuraavasti: perinneyhteisö koostuu ihmisistä, jotka arvostavat määrättyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville julkisen toiminnan puitteissa.¹⁰ Kulttuuriperintöyhteisön yhteisöllisyys ei ole välttämättä rajattavissa tiettyyn alueelliseen yhdyskuntaan tai paikallisyhteisöön eikä kulttuuriperintöyhteisöön kuulumisen edellyttä tiettyyn alueellisesti rajattuun yksikköön kuulumista. Kulttuuriperintöyhteisön muodostumisessa keskeisiä ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden sekä symbolisen

---

⁸ Kalela 2000, 62-67.

⁹ Petja Aarnipuu on määritellyt kulttuuriperinnön toimijoiksi yksilöt, paikallisyhteisön, kansakunnan ja ihmiskunnan. Neuvotteluja Kulttuuriperinnöstä seminaarissa Janne Vilkuha ehdotti Petja Aarnipuulle toimijoihin lisättäväksi perheen ja suvun. Aarnipuu, Petja: *Kalevala maailmanperintönä*. Seminaariesitys Neuvotteluja Kulttuuriperinnöstä –seminaarissa Porissa 11.-12.10.2012. Omana lisäyksenäni paikallisyhteisön rinnalle kuuluvat yhteisöt, jotka eivät ole alueellisesti rajattuja. Tällaisia yhteisöjä muodostavat esimerkiksi etniset vähemmistöt ja homoseksuaalit.

¹⁰ Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, 2005 <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>> .Viitattu 23.10.2012.

yhteisyyden kokemukset. Kulttuuriperintöyhteisöä yhdistävänä tekijänä on myös yhteinen historia.¹¹

Kulttuuriperinnön yhteiskunnallista arvoa koskeva puitesopimus on määritellyt kulttuuriperinnön olevan joukko menneisyydestä periytyneitä resursseja, jotka ihmiset tunnistavat jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietonsa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi niiden omistuksesta riippumatta. Siihen kuuluvat kaikki ne ympäristön ominaisuudet, jotka johtuvat ihmisten ja paikkojen historiallisesta vuorovaikutuksesta.¹² Menneisyydestä periytyneet resurssit ovat aineellisia tai aineettomia. Aineellista kulttuuriperintöä voivat olla esimerkiksi rakennukset, esineet, monumentit ja kirjat. UNESCO:n määritelmän mukaan aineetonta kulttuuriperintöä voivat olla suullinen perinne, esittävät taiteet, yhteisölliset käytännöt, rituaalit ja juhlat, luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvä tieto ja käytännöt sekä perinteinen ammattitaito.¹³ Kulttuuriperintö on neuvoteltua. Kulttuuriperinnön neuvoteltavuus tuli hyvin esiin Neuvoteltu Kulttuuriperintö –seminaarissa, jonka Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma järjesti Porissa 11.-12.10.2012. Seminaariesityksissä kulttuuriperinnöksi luokiteltiin monenlaisia kohteita Sammallahdenmäestä digitaalisiin peleihin. Sammallahdenmäki edustaa maailmanperintökohteena laajasti tunnistettua institutionalisoitua kansallista ja kansainvälistä kulttuuriperintöä. Digitaalisia pelejä ei ehkä tunnisteta kulttuuriperinnöksi yhtä laajalti.

Omassa tutkimuksessani käytän käsitteitä aktuaalinen ja potentiaalinen kuvatakseni kulttuuriperinnön tunnistamisen tasoa. Aktuaalisella kulttuuriperinnöllä tarkoitan kulttuuriperintöä, joka on yhteisön nykyajassa tunnistama ja läsnä oleva historian todiste. Historiallisen todistusvoimaisuutensa vuoksi aktuaalinen kulttuuriperintö on myös säilytetty, hoidettu, ylläpidetty ja toisinaan suojeltu. Aktuaalista kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi Porin VPK:n historiikit ja vanhat pöytäkirjat, joita VPK säilyttää tulenkestävissä ja lukollisissa arkistokaapeissa.

---

¹¹ Sivula 2010, 26.

¹² Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, 2005 <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>>. Viitattu 23.10.2012.

¹³ Ks. esimerkiksi UNESCO:n määritelmä aineettomasta kulttuuriperinnöstä: Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>>. Viitattu 2.3.2012.

Potentiaalisella kulttuuriperinnöllä tarkoitan jälkiä, jotka osa yhteisöstä on tunnistanut historian todisteiksi. Potentiaalisella kulttuuriperinnöllä on mahdollisuus aktualisoitua, mikäli suurempi osa yhteisöstä tunnistaa jäljen kulttuuriperinnökseen. Potentiaalisen luonteensa vuoksi jäljet on usein jonkun aktiivisen toimijan toimesta säilytetty, mutta kollektiivisen säilytyksinnön puuttumisen vuoksi potentiaalisen kulttuuriperinnön säilytysarvo on yhteisössä heikompi kuin aktuaalisen kulttuuriperinnön säilytysarvo. Porin VPK:n arkistoaineiston kohdalla potentiaaliseen kulttuuriperintöön kuuluvat monet sellaiset asiakirjat ja esineet, jotka on sijoitettu arkistoon tai VPK:n tiloihin, mutta joiden olemassaolosta vain muutama yhteisön jäsen on tietoinen ¹⁴.

Vapaaehtoisessa palokunnassa kiinnostus omaa menneisyyttä kohtaan voimistui yhdistyksen 150-vuotisjuhlien lähestyessä. Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman käynnisti Porin VPK:n aloitteesta vuonna 2009 tutkimus- ja opetushankkeen, jonka tarkoituksena on laatia historian tutkimukseen perustuva kirja Porin vapaaehtoisen palokunnan historiasta 1863-2013. Pro gradu –tutkimukseni on osa kyseistä hanketta. Kun minä aloitin tutkimukseni tekemisen, kulttuuriperintöprosessi oli jo käynnissä. Yhteisöllä oli halu ymmärtää menneisyyttään ja menneisyyden jättämiä jälkiä. Kulttuuriperintöprosessissa menneisyyden jälkiä valitaan, tuotetaan ja tunnistetaan esimerkeiksi ja todisteiksi, jotka palvelevat menneisyyden käsittämistä. Kulttuuriperinnöksi tunnistetut menneisyyden jäljet ovat jälkiä, jotka yhteisö kokee symbolisesti yhdistäviksi. Valitseminen ja tuottaminen ovat sidoksissa aikaan siten, että kulttuuriperintö vastaa sen tuottaneen aikakauden näkemyksiä menneisyyden käsittämistä palvelevista todisteista ja symbolisesti yhdistävistä jäljistä. ¹⁵

Mennyttä representoidessaan historiantutkija osallistuu kulttuuriperintöprosessiin nostamalla menneisyyden jälkiä esiin ja yhdistämällä niitä historiallisiin merkityksiin. ¹⁶ Työskentelyyn liittyy väistämättä neuvottelu

---

¹⁴ Tutkimusprojektin aikana olen mm. löytänyt Hostel Buiston yläkerrasta VPK:n jäsenen Matti Kraapon avustuksella vanhoja palokypäriä ja sodanaikaisia asiakirjoja, jotka kuljetimme yhdessä VPK:n arkistoon. Potentiaalisen kulttuuriperintöarvonsa vuoksi asiakirjoja ei ole hävitetty. Toisaalta niitä ei ole myöskään tarkoituksella säilytetty suojatuissa olosuhteissa.

¹⁵ Sivula 2010, 21-36. Historiantutkimuksen ja kulttuuriperinnön suhteesta ks. myös Grahn 2009, 107-121.

¹⁶ Sivula 2010, 21-36. Historiantutkimuksen ja kulttuuriperinnön suhteesta ks. myös Grahn 2009, 107-121.

kulttuuriperintöyhteisön kanssa. Historiantutkija työskentelee kuitenkin itse valitsemiensa tutkimuspremissien ohjaamana. Tutkimuskohde, näkökulma, näkökulman perustelut ja tutkimusaineisto ovat tutkijan valintoja. Laatimani Porin VPK:n historian metodiset lähtökohdat ovat historiantutkimuksellisia. Esitän rajattua menneisyyttä koskevan kysymyksen ja etsin jälkiä ja johtolankoja, joiden avulla voin vastata esittämäni kysymykseen. Vastaus on rajattua menneisyyttä koskeva tulkinta, jonka tueksi esitän löytämäni todisteet. Tutkimuskysymykseen vastaaminen ja tulkinnan esittäminen tapahtuu todisteina käytettyjen jälkien, eli dokumenttien avulla. Jäljestä tulee dokumentti, kun sille annetaan merkitys ja sitä käytetään todisteena. Kaikki menneestä jääneet jäljet kelpaavat todisteiksi. Tutkimuskysymykseen vastaamisessa todisteina käytettyjen jälkien avulla voidaan rakentaa historiallisia faktoja. Fakta on vastaus kysymyksiin: ”Mitä, missä ja milloin?”. Historiantutkimuksen keinoin rakennettu fakta on propositio, eli ehdotus ja esitys, jonka todenmukaisuus on mahdollista tarkistaa.¹⁷

Representoin mennyttä mikrohistorian näkökulmasta. Mikrohistorian näkökulma muotoutui 1970-luvulla osittain vastareaktionä annalistiselle rakennehistorialle. Annalistit olivat kiinnostuneita pitkäkestoisista rakenteista.¹⁸ Yksi keskeinen annalisti oli Fernand Braudel, jonka tutkimukset nousivat keskiöön erityisesti 1950-1960-luvuilla. Braudelille pitkän keston rakenteisiin kuuluivat esimerkiksi maantieteelliset ja ilmastolliset olot. Pitkän keston rakenteita nopeammin muuttuvia olivat konjunktuurit kuten taloudelliset järjestelmät, valtiot, yhteiskunnat ja sivilisaatiot. Suurmiesten ja kuninkaiden historia kuului Braudelilla lyhyen keston tapahtumahistoriaan. Ennen rakennehistoriaa juuri tapahtumahistoria oli ollut historiantutkimuksen keskiössä. Braudelille rakenteet eivät olleet historian sisältö, mutta ne rajasivat kuitenkin historiallisten tapahtumien puitteet. Rakennehistoria ei ollut kiinnostunut yksittäisistä ihmisistä ja tapahtumista.¹⁹

---

¹⁷ Anna Sivula on tehnyt Marc Blochin historiantutkimuksellisen tuotannon metodologisesta perinnöstä väitöskirjan, jonka kautta olen tutustunut Blochin metodioppiin. Ks. Sivula 2006. Ks. myös Sivula 2010, 21-37.

¹⁸ Elomaa 2001, 59-74.

¹⁹ Braudel 2002; Heikkinen 1993, 6-13; Elomaa 2001, 59-74.

Mikrohistorioitsijat kiinnostuivat pitkäkestoisten rakenteiden sijaan tavallisten ihmisten arjesta ja elämästä, marginaaliryhmistä ja vähemmistöistä.²⁰ Esimerkiksi Carlo Ginzburg teki 1970-luvulla tutkimuksen *Juusto ja madot (Il formaggio e i vermi)* 1500-luvulla eläneen Menocchio maailmankuvasta. Menocchio oli Italiassa elänyt mylläri, joka joutui kerettiläisyydestä syytettynä inkvisition kuulustelemaksi. Tutkimuksessaan Ginzburg analysoi yksityiskohtaisesti Menocchion inkvisitiolle esittämiä käsityksiä Jumalasta ja uskonnosta.²¹ Yksittäisiin tapahtumiin tai yksittäisen henkilön ajatuksiin keskittymisestä huolimatta mikrohistoria ei ole Braudelin jaottelussaan esittämää lyhyen keston tapahtumahistoriaa. Mikrohistorian näkökulmaan kuuluu ymmärrys rakenteiden ja tapahtumien sekä erilaisten historian kerrostumien jännitteisestä yhteen kietoutumisesta²². Yksittäisen tapauksen pohjalta voi kertoa jotakin yleistä maailmasta: Ginzburg päätteli Menocchion esittämien ajatusten heijastelevan ikivanhaa eurooppalaista talonpoikaiskulttuuria. Myöhemmin Ginzburgin tulkintojen laajuutta on kritisoitu, mutta mikrohistorian näkökulma on saanut historiantutkimuksessa pysyvän aseman.²³

Historiantutkimukseni aineistona käytän Porin VPK:n vuosikertomuksia ja pöytäkirjoja vuosilta 1908-2009, kirjeenvaihtoa vuosilta 1885-2009, sääntöasiakirjoja vuosilta 1867-2009 sekä lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin pöytäkirjoja vuosilta 1867-1870. Porin VPK:n arkistoaineiston lisäksi hyödynnän aineistoa, jota olen kerännyt pääasiassa Porin kaupunginarkistosta. Kaupunginarkiston aineistosta keskeisimpiä ovat palokomissionin, palolautakunnan ja palotoimikunnan pöytäkirjat vuosilta 1916-1941 sekä Porin sodan ajan palokunnan asiakirjat vuosilta 1939-1940. Lisäksi olen käyttänyt erilaisten taulukoiden tekemisen aineistona Porin kaupungin palokomissionin, palomestarin ja palotoimikunnan vuosikertomuksia vuosilta 1913-1941.

Edellä mainittujen asiakirjojen lisäksi hyödynnän Porin vapaaehtoisen palokunnan historiikkeja (julkaistu vuosina 1888, 1913 ja 1938) ja paikallisia

---

²⁰ Elomaa 2001, 59-74.

²¹ Ginzburg 2007 (1976).

²² Tätä yhteen kietoutumista eri tutkijat ovat kutsuneet eri tavoin. Esimerkiksi Peltonen on puhunut yhteentörmäyksistä. Walter Benjaminin mukaan yksittäinen tapaus puolestaan on jonkin laajemman maailman miniatyyri. Risto Alapuro on mieltänyt pienen historian suhteen suureen historiaan jännitteiseksi. Peltonen 1999, 54-57, 131; Alapuro 1994, 317.

²³ Peltonen 1999, 49-71.

sanomalehtiä, kuten Björneborg, Björneborgs Tidning, Kansalainen, Satakunta, Satakunnan Sanomat, Satakunnan Kansa ja Porilainen. Sanomalehdissä vapaaehtoisen palokunnan järjestämästä toiminnasta on kirjoitettu erittäin paljon ja lisäksi palokunta on itse julkaissut lehdissä kutsuja erilaisiin tapahtumiin. Historiikit ja sanomalehdet sisältävät paljon toisistaan enemmän tai vähemmän poikkeavia tulkintaehdotuksia. Lisäksi jotkin palokunnan varhaisvaiheiden tapahtumat on historiikeissa ajoitettu eri tavalla kuin sanomalehtiaineistossa. Sanomalehtiaineisto toimii mielestäni luotettavampana lähteenä monissa varhaisvaiheiden tapahtumien ajoittamiskysymyksissä, sillä se sisältää suoria jälkiä esimerkiksi sanomalehti-ilmoitusten jättötilanteista ja sitä kautta myös vapaaehtoisen palokunnan toiminnasta. Palokunnan varhaisin historiikki on vuodelta 1888, ja sen sisältämä tieto varhaisvuosien toiminnasta perustuu palokuntalaisten muistitietoon, Björneborgs Tidning –lehden kirjoituksiin sekä palokunnan asiakirjoihin. VPK:n toiminnasta kertovia pöytäkirjoja oli historiikin julkaisemisen aikaan olemassa vain vähän ja vuosilta 1875-1878 niitä ei ollut ollenkaan ²⁴. Myöhemmin julkaistuissa historiikeissa on käytetty lähdeaineistona palokunnan asiakirjojen ja sanomalehtien lisäksi aiemmin julkaistuista historiikeista sellaisenaan poimittua tietoa ²⁵. Historiikit eivät noudata historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden periaatetta, minkä vuoksi suhtaudun niiden sisältämään tietoon tietyllä varauksella. Sanomalehdet puolestaan sisältävät paljon vapaaehtoisen palokunnan ulkopuolisten toimijoiden, kuten toimittajien näkemyksiä, arvioita ja tulkintoja vapaaehtoisen palokunnan toiminnasta. Sanomalehtiaineiston avulla voi vastata moniin tapahtumien faktista ajankohtaa tavoitteleviin ”Mitä, missä ja milloin” –kysymyksiin. Lisäksi se voi paljastaa myös sellaisia toiveita, ajatuksia ja pyrkimyksiä, joita virallisuonteiset pöytäkirjat eivät kykene paljastamaan. Tutkimustulosten luottavuuden lisäämiseksi olen tarkastellut varhaisvuosien toimintaa tutkimalla sanomalehtiaineistoa sekä vuosien 1888 ja 1913 historiikkeja rinnakkain. Tutkiessani vuoden 1908 jälkeistä palokunnan toimintaa, olen käyttänyt aineistonani pääasiassa Porin VPK:n arkistossa tai muissa arkistoissa säilyneitä asiakirjoja.

---

²⁴ Färling 1888, 5-6.

²⁵ Almqvist 1913, 1.

1.3. Ymmärrettävyyden rakentaminen kontekstoinnalla

Porin VPK:n historiaa on mahdollista tarkastella useista perustelluista näkökulmista. Konteksti on aina tutkijan valinta²⁶. Olen valinnut Porin VPK:n historian konteksteiksi kansalaisyhteiskunnan, valtion muodostumisen ja naisten osallisuuden vahvistumisen. Edellä mainittujen kontekstien kautta voin tuottaa menneisyyden jäljistä tietoa, joka muuttaa, vahvistaa tai mitätöi tapauksesta jo olemassa olevaa tietoa. Rakennan kontekstin avulla tiedolle ymmärrettävyyttä.

Kansalaisyhteiskunnalla viitataan tyypillisesti kolmanteen yhteiskunnalliseen sektoriin erotuksena valtiosta, markkinoista ja toisinaan myös ns. neljännessä sektorista eli perheestä ja intiimien suhteiden alueesta. Kansalaisyhteiskunnan toiminnan alueella tyypillistä on keskustelevuus, vapaa tavoitteiden asettaminen ja pyrkimys yhteiseen hyvään.²⁷ Tutkimuksessani tarkoitan kansalaisyhteiskunnalla valtion ja kuntien ulkopuolisen toiminnan aluetta, jossa ainakin muodollisesti valtiosta riippumattomat järjestöt ja liikkeet toimivat. Rajaan kansalaisyhteiskunnan pitämään sisällään valtiosta riippumattomat yksityiseen sektoriin kuuluvat aatteelliset ja voittoa tavoittelemattomat yhdistykset. Ymmärrän tutkimuksessani kansalaisyhteiskunnan jonakin sellaisena, mitä aktiivisesti tuotetaan ja rakennetaan. Vapaaehtoisien palokunnan näen osana kansalaisyhteiskuntaa, ja sen rakentamista. Kansalaisyhteiskunta, valtion muodostuminen ja naisten osallisuuden vahvistuminen ovat olleet konteksteina myös monissa muissa tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu 1800-luvulla alkunsa saaneita yhdistyksiä.

Suomen suurimmista joukkoliikkeistä ja -järjestöistä on kirjoitettu paljon. Yhdistysten tarinat ovat usein tähänneet yhteiskunnallisten muutosten ymmärtämiseen ja niissä on pyritty selittämään puoluepoliittista toimintaa sekä poliittisten aatteiden ja toimintatapojen muotoutumista. Erityisen aktiivisesti yhdistyksiä on tutkittu 1980-luvulla, jolloin aihepiiriä käsitteleviä väitöskirjoja julkaistiin runsaasti. Tuolloin keskiöön nousivat esimerkiksi naisten osallisuutta käsittelevät tutkimukset kuten naisasialiikettä käsittelevä Riitta Jallinojan väitöskirja vuodelta 1983 ja muutamaa

---

²⁶ Kalela puhuu tutkimuskohteen pmissistä, joita ovat tutkimuskohteen valinta, näkökulman valinta ja näkökulman merkittävyys. Kalela 2000, 76.

²⁷ Konttinen 2008, < <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisyhteiskunta>>; Alapuro & Stenius 1987, 18.

vuotta myöhemmin julkaistu Irma Sulkusen väitöskirja raittiusliikkeestä ²⁸. Samoihin aikoihin ilmestyi myös erilaisten yhdistysten historiaa kokoava *Kansa liikkeessä* –teos, joka julkaistiin *Kansalaisten järjestäytyminen Suomessa 1820-1920* -tutkimushankkeen aloitteesta. *Kansa liikkeessä* -teoksessa tutkijat käsittelevät uskonnollisia liikkeitä, joukkotapahtumia, ulkosuomalaisuutta, kansanvalistusta, raittiusliikettä, työväen järjestäytymistä, naisten järjestäytymistä, osuustoimintaa, ammattiyhdistyksiä, urheiluliikettä, työväenkaarteja ja suojeluskuntia. Yhdistyshistoriasta kiinnostuneiden tutkijoiden klassikoksi muodostuneessa *Kansa Liikkeessä* –teoksessa tutkijat erittelevät yhdistysten kautta kansallisuuden ja luokan välistä suhdetta.

Porilainen yhdistyselämä on suhteellisen tutkimaton aihe. Erilaiset paikalliset yhdistykset ovat julkaisseet lukuisia historiikkeja toiminnastaan, mutta ammattimaisia historiantutkimuksia ei ole juurikaan tehty. Myös vapaaehtoiset palokunnat ovat suomalaisessa tutkimuksessa jääneet vähäiselle huomiolle. Keskeisin löytämäni tutkimus on Henrik Steniuksen *Frivilligt jämligt samfällt*. Siinä Stenius on tarkastellut vapaaehtoisia palokuntia muiden yhdistysten rinnalla. Hän on eritellyt tekijöitä, joiden avulla vapaaehtoinen palokuntaliike sai 1800-luvun loppupuolella Suomessa laajaa kannatusta ja vakiinnutti asemansa. Porin vapaaehtoista palokuntaa käsittelevää aineistoa Stenius on hyödyntänyt erittäin niukasti. Steniuksen teoksen lisäksi Juhani Katajamäki on kirjoittanut vapaaehtoisen palokuntaliikkeen, palontorjunnan ja väestönsuojelun historiasta teokset *Aatteen paloa - arjen turvaa* sekä *Vapaaehtoinen palokuntaliike kansakuntaa rakentamassa*. Molemmat teokset on kirjoitettu journalistisella otteella vailla kunnollisia lähdeviittauksia. Vapaaehtoisesta palokuntaliikkeestä on tehty Turun yliopistossa yksi Pro gradu –tutkielma. Vuonna 1967 valmistuneessa tutkielmassa Eila Luukkonen on tarkastellut vapaaehtoisen palokunnan aatteen tuloa Suomeen ²⁹. Lisäksi Jyväskylän yliopistossa valmistui vuonna 2011 Pro gradu –tutkielma, jossa Eeva Koivula tarkasteli vapaaehtoisten palokuntien toimintamuotojen muuttumista vuosina 1838-1938 ³⁰. Kyseisten tutkimusten lisäksi on voitu tehdä muutamia tutkielmia, joissa on käsitelty yksittäisten vapaaehtoisten palokuntien toimintaa. Olen itse tehnyt vuonna 2009 valmistuneen

---

²⁸ Jallinoja 1983; Sulkunen 1986.

²⁹ Tutkielman nykyisestä olinpaikasta ei ole tietoa.

³⁰ Koivula 2011.

kandidaatintutkielman, jossa käsittelevin Porin vapaaehtoisen palokunnan naisten toiminnan muuttumista vuosien 1951 ja 1986 välisenä aikana.

Vapaaehtoiset palokunnat ovat jääneet vähäiselle huomiolle tutkimuksissa, jotka ovat tarkastelleet yhdistystoiminnan muotoutumista kansalaisyhteiskunnan, valtion muodostumisen ja naisten osallisuuden vahvistumisen kontekstissa. Kontekstin valinta sisältää yhdessä tutkimuskohteen valinnan kanssa sanoman³¹. Omassa tutkimuksessani nuo tutkimuspoliittiset valinnat sisältävät sanoman, jonka mukaan vapaaehtoiset palokunnat ovat oleellinen osa kansalaisyhteiskunnan, valtion muodostumisen ja naisten osallisuuden vahvistumisen historiaa. Toisaalta naisten osallisuuden vahvistumisen käsitteleminen yhdessä kansalaisyhteiskunnan ja valtion muodostumisen historiaa sisältää sanoman noiden kolmen kontekstin yhteen kietoutumisesta. Muita vaihtoehtoja olisi piilottaa naisten osallisuus tai irrottaa se kokonaan omaksi tutkimuskohteekseen.

1.4. Juonentaminen kansalaisyhteiskunnan verkostojen kehitystarinaksi

Representaation tasolla tutkija juonentaa historiaa koskevat tiedot esitykseksi.³² Historia myös omaksutaan juonellisenä.³³ Juonellisessa kertomuksessa tapahtumat suhteutetaan toisiinsa ajallisesti. Tapahtumat muodostavat peräkkäisloogisen sarjan, jonka kuvaaminen on muutoksen selittämistä.³⁴ Historiantutkijan esittämät tapahtumat ja tulkinnat eivät kuitenkaan ole mitä tahansa kertomuksia. Historiantutkijan tapahtumilla voi olla narratiivinen rakenne, mutta tapahtumat ovat päättelyyn perustuvan tutkimustyön tuloksia ja sidoksissa tutkijan rekonstruoimaan kontekstiin.³⁵

Ehdottamani representaation juonentamista on ohjannut kysymys siitä *minkäläisten yhteisöjen ja liikkeiden kanssa Porin VPK verkottui vuosina 1863-1986 ja minkälaisia seurauksia verkottumisella oli*. Vastaus on menneisyyttä koskeva tulkinta,

---

³¹ Kalela 2000, 81.

³² Sivula 2006, 43-46.

³³ Emt., 151.

³⁴ Sivula, Anna: *Ymmärtäminen ja selittäminen: Suurten linjojen taju*. Luento Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kurssilla Historiantutkimuksen käytäntöä ja menetelmiä 6.11.2007; Sivula, Anna: *Historian esittäminen*. Luento Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kurssilla Historiantutkimuksen käytäntöä ja menetelmiä 20.11.2007.

³⁵ Kalela 2000, 126-127.

jonka tueksi esitän löytämäni todisteet. Historian juonentaminen riippuu tutkijan tekemistä valinnoista. Oma valintani pohjautuu Porin VPK:n nykytilasta tekemiini havaintoihin. Pitkään hengissä säilyneeseen yhdistykseen tutustuessani kiinnostuin niistä tekijöistä, jotka ovat mahdollistaneet yhdistyksen toiminnan jatkumisen vuodesta toiseen. En halunnut tyytyä ajattelemaan yhdistystä suljettuna kulttuuriperintöyhteisönä tai umpiona, joka oman jäsenistönsä piirissä säilyttää ja ylläpitää kulttuuriperintöään. Halusin fokusoida tutkimukseni niihin rajapintoihin, jotka muodostuvat kulttuuriperintöyhteisön reuna-alueille ja nähdä muut yhteisöt, joiden kanssa vapaaehtoinen palokunta on ollut kosketuksissa.

Historiantutkimuksessa verkostonäkökulmaa on käytetty jonkin verran. Oman tutkimukseni käsitteistön kannalta keskeinen on Suomen Akatemian Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot –tutkimusohjelman pohjalta syntynyt *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia* –teos, jossa pääasiassa historiantutkijat ovat testanneet käsitteiden sosiaalinen pääoma ja luottamus käyttökelpoisuutta empiriaan perustuvan historiantutkimuksen apuvälineinä. Teoksen artikkeleista erityisesti Jari Ojalan ja Vilja Luoma-ahon sekä Jarkko Keskinen artikkelit käsittelevät verkostosuhteita ja luottamusta. Ojala ja Vilja-aho tarkastelevat artikkelissaan sidosryhmäsuhteita liiketoiminnan sosiaalisena pääomana, mutta siinä esitetyt argumentit antavat ajateltavaa myös järjestötoimintaa tarkasteltaessa ³⁶. Keskinen puolestaan analysoi artikkelissaan porilaisten kauppiaiden ulkomaankaupan rahaliikenteen toimivuutta ja siinä 1800-luvulla tapahtuneita muutoksia luottamuksen, maineen ja sosiaalisen pääoman käsitteiden avulla ³⁷.

Kun verkostoa käytetään yleisenä metaforana, sillä kuvataan monimutkaisia sosiaalisia järjestelmiä. Historiantutkijat J. R. ja William H. McNeill ovat määritelleet verkon joukoksi moninaisia yhteyksiä, jotka kytkevät ihmiset toisiinsa. Kyseisiä yhteyksiä voivat olla esimerkiksi satunnainen kohtaaminen, ystävyys, sukulaisuus, taloudellinen vaihtokauppa, poliittinen yhteistyö tai vaikkapa sotilaallinen voimainmittely. Näissä yhteyksissä ihmiset vaihtavat esimerkiksi informaatiota, tauteja, teknologiaa ja ajatuksia vuorovaikutuksellisesti sekä ohjaavat saamansa tiedon pohjalta

---

³⁶ Ojala & Luoma-aho 2008, 120-145.

³⁷ Keskinen 2008, 147-173.

toimintaansa uudelleen.³⁸ Kari Teräs puhuu sosiaalisesta vaihdannasta ja määrittelee vaihdannan kohteet materiaalisiksi ja immateriaalisiksi hyödykkeiksi. Teräksen mukaan ”vaihdanta on pääasiassa näkymätöntä, suljettua ja epävirallista.”³⁹ Sosiaalisten verkostojen avulla toimija voi kartuttaa sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma on resurssi, jonka konkreettinen sisältö on vaikeasti määriteltävissä, sillä sosiaalisen pääoman tunnistaminen on historiantutkimuksessa vasta käynnissä. Historiantutkimuksessa on keskitytty enemmän sosiaaliseen pääomaan läheisesti liittyvien ilmiöiden kuten sosiaalisten verkostojen ja luottamuksen sekä ihmisten, ihmisryhmien ja organisaatioiden välisten suhteiden analysoimiseen. Yhtenä sosiaalisen pääoman kautta saavutettavana tuloksena pidetään luottamusta, jonka kautta toimija pääsee käsiksi verkoston jäsenten hallussa oleviin tiedollisiin, taidollisiin, poliittisiin ja taloudellisiin varantoihin.⁴⁰ Sosiaalista pääomaa liiketoiminnassa tutkineiden Ojalan & Luoma-ahon mukaan luottamus puolestaan perustuu organisaation tai yksilön maineeseen. Maine on tärkeää erityisesti toimijan sidosryhmien keskuudessa. Sidosryhmiä ovat ne tahot, jotka ovat vuorovaikutuksessa toimijan kanssa ja joiden tuesta toimijan olemassaolo on riippuvainen.⁴¹ Sosiaalisen pääoman lähteet, tulokset ja osatekijät vaihtelevat eri aikoina.⁴²

Tutkimuksessani ymmärrän kansalaisyhteiskunnan yhdenlaiseksi verkoksi, jossa erilaiset järjestöt ja liikkeiden jäsenet omine aatteineen ja toimintatapoineen solmivat yhteyksiä ja vuorovaikuttavat. Keskityn tutkimuksessani verkostoitumiseen yhdistyksen tasolla jättäen vapaaehtoisen palokunnan jäsenten yksilötason verkostosuhteet vähemmälle huomiolle. Verkostoissa tapahtuvan vuorovaikutuksen myötä tapahtuu sosiaalista vaihdantaa, joka voi aikaansaada muutoksia järjestön toimintatavoissa. Verkostot ja sosiaaliset suhteet voivat mahdollistaa sosiaalisen pääoman kerryttämisen. Sosiaalisiksi pääomaksi tulkitsen kaikki sellaiset resurssit, jotka ovat yhteisön hyödynnettävissä ja jotka vapautuvat yhteisön käyttöön sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Siten esimerkiksi taloudellisiin resursseihin voidaan päästä käsiksi sosiaalisen pääoman ja erityisesti luottamuksen kerryttämisen kautta. Resurssien

---

³⁸ McNeill & McNeill 2006, 19-22.

³⁹ Teräs 2009, 15.

⁴⁰ Keskinen & Teräs 2008, 7-12.

⁴¹ Ojala & Luoma-aho 2008, 122.

⁴² Keskinen & Teräs 2008, 7-12.

tarkempi etukäteen määrittelemisen ei kuitenkaan ole tutkimukseni kannalta tarpeellista.

Tutkimukseni aikarajaus on tapauslähtöinen ja alkaa Porin vapaaehtoisen palokunnan perustamisesta 1860-luvun alussa. Tutkimukseni pyrkimyksenä on osittain korjata Porin vapaaehtoisesta palokunnasta jo tuotettua historiakuvaa. Historiikeissa Porin VPK:n perustamiselle on rakennettu suoraviivainen yhteys Porin paloon 1852. Luvussa kaksi pyrin osoittamaan, että yhdistyksen perustamiseen kytkeytyi palon lisäksi myös monia muita laajoja kaupunkien paloturvallisuuden lisäämiseen ja yhteiskunnallisiin muutoksiin liittyviä prosesseja. Kiinnitän huomioni järjestön syntymiseen ja muotoutumiseen osana laajempaa prosessia, johon liittyivät teollistuminen ja kansalaisyhteiskunnan herääminen. Tarkastelen vapaaehtoisen palokunnan toiminnan muotoutumista paikallisten kauppiaiden ja käsityöläisten verkostoissa vuosina 1863-1889.

Luvussa kolme tarkastelen Porin VPK:n verkottumista vuosina 1889-1925. Tuon ajan tapahtumia kuvatessaan VPK:n historiikit ovat esittäneet yhteisöä toisista kansalaisyhteiskunnan toimijoita irrallisina ja myös poliittisesti puolueettomina toimijoina. Luvussa kolme korjaan ja täydennän kuvaa VPK:sta osana kansalaisyhteiskunnan poikkeuksellisen voimakasta aktivoitumiskautta. Kyseinen ajanjakso on mielenkiintoinen, sillä siihen sisältyy kansalaisyhteiskunnan voimakas aktivoituminen, joka näkyi VPK-liikkeessä keskushallintomalliin siirtymisenä ja palokuntien välisen yhteistyön lisäämisenä. Olen kiinnostunut siitä, minkälaisia vaikutuksia palokuntien valtakunnallisella verkottumisella ja keskushallituksen muodostamisella oli pienen paikallisen palokunnan toimintaan. Tarkastelen myös Porin VPK:n paikallistason verkottumista ja asemoitumista suhteessa toisiin paikallisiin yhdistyksiin ja poliittisiin puolueisiin. Työnväentalot ja palokunnantalot toimivat uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa paikallisen verkottumisen mahdollistavina verkottumiskeskuksina. Ajanjakson loppupuolelle sijoittuu vapaaehtoisen palokunnan ja suojeluskuntaliikkeen lähentyminen.

Luvussa neljä kytken Porin VPK:n kehittymisen kaupungistumisen prosesseihin, joihin kuuluu muun muassa paloalan kunnallistuminen. Tarkastelen paloalan kunnallistumisen ja väestönsuojelualan kehittymisen vaikutuksia vapaaehtoisen palokunnan verkottumiseen vuosina 1926-1950. Kiinnitän huomioni

muutoksiin, joita palokunnassa tapahtui vakituisen palokunnan perustamisen (1926) yhteydessä. Luvun lopussa tarkastelen maanpuolustuksen, paloalan ja väestönsuojelualan verkostojen käyttöönottoa talvisodan ja jatkosodan palokuntaorganisaatiota muodostettaessa.

Luvussa viisi kysyn, minkälaisia vaikutuksia naisliikkeen voimistumisella oli vapaaehtoisen palokunnan organisaation muuttamiseen vuosina 1951-1986. VPK-toiminta on pitkään mielletty miehiseksi kulttuuriperinnöksi, jonka ylläpitämisessä naisilla ei ole ollut roolia. Porin VPK:n historian esityksissä naiset joko loistavat poissaolollaan tai heidät on suljettu marginaaliin. Kansalaisyhteiskunnan muodostumisen tarkastelussa on kiinnitetty 1980-luvulta lähtien huomiota perustettujen järjestöjen jakautumiseen sukupuolen mukaisesti yhteis- tai erillisjärjestöiksi. Porin vapaaehtoinen palokunta oli perustamisensa alkuvaiheessa miesten järjestö – ainakin, jos järjestöstä puhuttaessa tarkoitetaan järjestöä organisaationa. 1900-luvun puolivälistä lähtien naisten toiminta tuli esiin ja muotoutui osaksi kyseistä organisaatiota, mutta naiset olivat toimineet järjestön liepeillä jo 1800-luvulla. Organisaatio muuttui erillisjärjestäytyneestä yhteisjärjestäytyneeksi vuoteen 1986 mennessä, mistä juontuu aikarajaukseni toinen rajapyykki.

Tutkimukseni kuudes luku päättää kulttuuriperintöprosessin kehyskertomuksen. Teen luvussa yhteenvedon palokunnan verkottumisesta tapahtuneista muutoksista ja verkottumisen pitkän aikavälin vaikutuksista Porin vapaaehtoiseen palokuntaan. Nostan esiin sosiaalisen pääoman ja luottamuksen lähteiden aikasidonnaisen luonteen, ja sen merkityksen VPK:n verkostojen muodostumisessa. Loppuluvussa pohdin tapauksen pohjalta historiantutkimuksen ja historiantutkijan roolia kulttuuriperintöprosessissa.

2. Ainutkertaisen historian alku: järjestö muotoutuu

Mikrohistorian tutkimuskohde on ainutkertainen ja samalla tyypillinen. Jäljet ovat ainutkertaisen tapahtumien jättämiä. Kun ainutkertainen historia esitetään juonellisena, esityksessä rakennetulla ajallisella kokonaisuudella on alku, keskikohta ja loppu. Sanana alku viittaa esimerkiksi aikaan, tapahtumaan ja kehitysasteeseen. Historian juonellisessa esityksessä alku on ainutkertaisen tapahtumien jättämien jälkien pohjalta rakennetun tapahtumasarjan alku. Tapahtuma ja tapahtumasarja ovat tutkijan kysymyksenasettelun edellyttämän päättelyn tuotteita ja riippuvaisia tutkijan valitsemasta näkökulmasta ⁴³. Ainutkertaisuudesta huolimatta tutkimuskohde ja jälkiin perustuva juonellinen kertomus voivat kertoa jotakin yleisestä. Mikrohistoriassa onkin puhuttu poikkeuksellisista tyypillisyyksistä ja tyypillisistä poikkeuksista. ⁴⁴ Yksittäistapaus ei ole kuitenkaan sellaisenaan yleistettävissä. Natalie Zemon Davisin mukaan mikrohistoria pyrkii edustavuuden sijaan kuvaavuuteen. Ainutkertaiset tapahtumat voivat toimia vertailukohtina toisille historiantutkijoille. ⁴⁵

2.1. Puukortteleiden palosuojelu 1800-luvun alkupuolella

Laajat kaupunkipalot olivat yleisiä ennen 1900-lukua. Yli yhden korttelin tuhonneita kaupunkipaloja on sattunut Suomessa 1300-luvulta lähtien ainakin 150. Kaupunkipaloista suurin osa on syttynyt tapaturmaisesti. Myös sotien seurauksena tulipaloja on syttynyt paljon etenkin 1700-luvulla. Lähes jokainen Suomen kaupunki on joutunut jossain vaiheessa punaisen kukon vallan alle. Poikkeuksiakin löytyy, sillä Suomen kaupungeista Kaskinen, Jyväskylä, Joensuu, Iisalmi, Heinola ja Maarianhamina ovat säästyneet suuremmilta kaupunkipaloilta. ⁴⁶

Kaupungit olivat otollisia paikkoja tulen leviämiselle. Kaupunkien tulenaroilla katoilla ja puuseinillä varustetut rakennukset oli rakennettu tyypillisesti rinnakkain siten, että rakennusten väleissä kulkivat vain kapeat kadut. Kun talojen

---

⁴³ Kalela 2000, 126-127.

⁴⁴ Peltonen 1999, 62-63.

⁴⁵ Elomaa 2001, 72.

⁴⁶ Suikkari 2007, 9-11.

lämmittämiseen käytetyt uunit ja savupiiput olivat lisäksi usein huonossa kunnossa, tulipalojen syttyminen ei ollut harvinaista. Syttyessään tulipalo saattoi tiheän rakentamisen vuoksi levitä estottomasti rakennuksesta toiseen.⁴⁷

Vuonna 1558 perustettu Pori on palanut olemassaolonsa aikana kaiken kaikkiaan yhdeksän kertaa, mikä on määrällisesti toiseksi eniten koko Suomessa⁴⁸. Vuonna 1571 Pori tuhoutui toukokuisessa tulipalossa osittain. Seuraavalla vuosisadalla kaupunki paloi kaiken kaikkiaan viisi kertaa ja isonvihan aikana kaupunkia tuhottiin vähitellen. Oltuaan lähes 90 vuotta rauhassa tulipaloilta kaupunki paloi lähes täydellisesti vuonna 1801.⁴⁹ Porin viimeinen laaja kaupunkipalo tapahtui 22.5.1852. Tuli tuhosi tuolloin noin 75 % kaupungin rakennuksista. Lähes kaikki tuhoutuneet rakennukset sijaitsivat silloisen vanhan kaupunginosan⁵⁰ alueella. Sen sijaan 1810-luvulla kaavoitettu uusi kaupunginosa⁵¹ säästyi lähes kokonaan tulen tuhoilta.

Rakenteellinen palosuojelu⁵² kehittyi 1800-luvun aikana. Porissa tämä näkyi selvimmin vuoden 1801 suurpalon jälkeen, kun maanmittari Isaac Tillberg laati kaupungille uuden ruutuasemakaavan. Uuden ruutukaavan mukaisesti kaupunki jaettiin neljänneksiin, jotka pitivät sisällään pienempiä tonttinelioitä. Kadut ja tontit olivat kaavassa aiempaa väljempää.⁵³ Joen rannassa ennen tulipaloa olleita rantapuoteja ei saanut enää rakentaa entiselle paikalleen, vaan ne korvattiin Karjarantaan pystytettävillä makasiineilla. Pyrkimyksenä oli tällaisten toimien avulla taata palontorjujille esteetön pääsy rantaveteen.⁵⁴

Tillbergin asemakaavan tarkoituksena oli ehkäistä tulipaloja. Kaupunkilaiset kuitenkin puolittivat tonttejaan vastoin maistraatin ohjeita. Se lisäsi kaupungin ahtautta ja tulipalon riskiä.⁵⁵ Tonttien puolittaminen kiellettiin ehdottomasti vasta vuonna 1811. Tuolloin kaupungin maistraatti oli jo selvillä kaupunkia vaivanneesta tilanpuutteesta. Itse asiassa jo edellisvuonna maistraatti oli anonut kruunulta kaupungin itäpuolella sijainneita Kuninkaanhakoja omakseen uuden asuinalueen rakentamista varten. Vuotta

---

⁴⁷ Ranta 1981, 112.

⁴⁸ Suikkari 2007, 80-88.

⁴⁹ Emt., 79-83.

⁵⁰ Myöhemmin kaupunginosaa on kutsuttu ensimmäiseksi ja toiseksi kaupunginosaksi.

⁵¹ Myöhemmin kaupunginosaa on kutsuttu 5. kaupunginosaksi ja Itätulliksi.

⁵² Rakenteellisella palosuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyrittiin tekemään kaupunkien teknisistä infrastruktuureista paloturvallisia. Sellaisia toimia olivat esimerkiksi rakentamisen ohjeistaminen ja kaavoittaminen.

⁵³ Ruuth 1899, 334-335; Lilius 1981, 345.

⁵⁴ Ruuth 1899, 330-331; 334-335.

⁵⁵ Saarinen 1972, 10; 12-14.

myöhemmin maistraatti onnistui pyrkimyksissään ja uuden asuinalueen rakentaminen alkoi. Uusi kaupunginosa⁵⁶ laajensi Porin asemakaavoitettua aluetta lähes puolella. Uuden kaupunginosan kaduista tehtiin muuta kaupunkia leveämmät ja asutuksesta väljempää.⁵⁷

Turun palo 1827 muutti selvästi Suomen kaupunkien asemakaavoitusta ja kaupunkirakentamista. Paloa on kutsuttu pohjoismaiden pahimmaksi kaupunkipaloksi. Yli 2500 rakennusta tuhonneen palon jälkeen havahduttiin kiinnittämään enemmän huomiota tulipaloja ehkäisevään kaupunkirakentamiseen. Ennen Turun paloa asemakaavat olivat noudattaneet klassismin perinnettä. Klassismin perinteelle olivat olleet tyypillisiä kapeat kadut, joita reunustivat korkeat rakennukset. Carl Ludvig Engel loi Turkuun palon jälkeen (vuonna 1828) empiren ruutuasemakaavan, jonka suunnittelun lähtökohdaksi oli paloturvallisuus. Paloturvallisuutta pyrittiin kehittämään tonttien kokoa suurentamalla ja katuja leventämällä. Kaupungin reunoille jätettiin myös kapeampia korttelirivejä, joihin vähävaraisten asumukset ja käsityöläisten työpajat voitiin sijoittaa. Yksittäisellä tontilla sai rakentaa vain tontin kolmelle sivulle. Neljäs sivu tuli varata puutarhaistutuksille, joiden avulla tulen leviäminen pyrittiin estämään.⁵⁸

Kaupunkien rakentamista säätelivät rakennusjärjestykset, jotka olivat vielä 1800-luvun alkupuolella läänikohtaisia. Porissa noudatettiin 1800-luvun alkupuolella vuonna 1823 vahvistettua Turun ja Porin läänin rakennusjärjestystä. Jo ennen Turun paloa rakennusjärjestyksiä oli pyritty yhdenmukaistamaan. Pyrkimys toteutui vasta vuonna 1856, jolloin kaupunkien yleinen rakennusjärjestys (KYRJ) astui voimaan. Kaupunkien yleinen rakennusjärjestys perustui Turun asemakaavaan (1828) ja sen perusajatuksena oli - esikuvansa mukaisesti - paloturvallisuus. Kaupunkien yleinen rakennusjärjestys määritteli yleisesti kaupunkien asemakaavoitusta, tonttien rakennustapaa sekä rakennuskantaa.⁵⁹

Kaupunkien yleinen rakennusjärjestys ei ollut vielä voimassa, kun lääninarkkitehti Georg Theodor Polichron Chiewitz laati vuoden 1852 loppupuolella Poriin uuden asemakaavan. Asemakaava oli kuitenkin kaupunkien yleisen

---

⁵⁶ Porin vuoden 1852 palon jälkeisessä asemakaavassa kaupunginosat merkittiin roomalaisin numeroin. Uuden kaupungin nimeksi tuli tuolloin V kaupunginosa. Myöhemmin kaupunginosat on nimetty ja niiden numerot ilmaistu arabialaisin numeroin. Uuden kaupungin aluetta on alettu kutsua 5. kaupunginosaksi eli Itätulliksi.

⁵⁷ Saarinen 1972, 10, 12-14.

⁵⁸ Lilius 1981, 358-362.

⁵⁹ Lilius 1981, 358; 364; Lilius 1983a, 128-134.

rakennusjärjestyksen mallin mukainen perustuessaan Turun asemakaavaan vuodelta 1828⁶⁰. Chiewitzin kaavassa kaupungin palaneen alueen tontteja ja katuja väljennettiin, jolloin kaupungin kaavoitettu alue laajeni etelään. Kaupungin vanha keskusta-alue ja uusi kaavoitettu alue muodostivat näin neliön, joka jaettiin puuistutuksilla neljään eri kaupunginosaan. Vanha keskusta-alue muodosti I ja II kaupunginosan. Uutta kaavoitettua aluetta alettiin kutsua III ja IV kaupunginosaksi. Palosta säilyneestä kaupunginosasta tuli V kaupunginosa. Vaikka kaavoitettu alue laajenikin huomattavasti, tonttien lukumäärä ei silti noussut, koska tonteista ja kaduista tehtiin paloturvallisuussyistä leveämpiä kuin aiemmin. Uudessa asemakaavassa myös katujen nimet uusittiin.⁶¹ Vuoden 1852 palon jälkeen joen rantaan ja torin sekä Raatihuoneen ympäristöön sai senaatin määräyksestä rakentaa vain kivitaloja. Kauemmaksi keskustasta sai rakentaa yksikerroksisia puutaloja.⁶² Kaupunkien rakennusmateriaaleina käytettiin suurten tulipalojen jälkeen edelleen paljon puuta, vaikka yleisesti kaupunkipalojen vähentymistä onkin selitetty rakennusten etäisyyksien kasvattamisen lisäksi kivitalojen lisääntyneellä rakennuttamisella.⁶³ Myös Pori jälleenrakennettiin puukaupungiksi, vaikka keskusta-alueelle rakennettiin ohjeiden mukaisesti myös kivitaloja.

Tulipalojen havaitsemisesta vastasivat 1800-luvun Porissa pääasiassa tornivahdit ja palovartijat. Palovartijoita oli 1800-luvun alussa 16 ja tornivahteja kaksi. Vuonna 1845 palovartijoiden lukumäärää nostettiin 24:een ja vuonna 1880 kaupunki palkkasi kaksi uutta tornivahtia. Lisäksi kaupungissa oli kaksi palkattua rummunlyöjää.⁶⁴ Tornivahtien vartiopaikkana oli raatihuoneen torni, joka kuitenkin tuhoutui Porin palossa vuonna 1852. Tämän jälkeen tornivahdit tähyilivät tulipaloja vuoteen 1891 asti Raatihuoneen katolla olleesta ahtaasta lasiseinillä varustetusta ”korsteenista”⁶⁵. Vuonna 1891 tornivahtien käyttöön valmistui arkkitehti J. E. Stenbergin piirustusten mukaan rakennettu palotorni raatihuoneen katolle⁶⁶. Porin kaupungin vuoden 1871 palosäännön mukaan tornivahdit päivystivät vuorotellen iltakymmenestä aamuviiteen. He vaihtoivat

---

⁶⁰ Lilius 1981, 366.

⁶¹ Saarinen 1972, 129-131.

⁶² Emt., 132.

⁶³ Suikkari 2007, 10-11.

⁶⁴ Saarinen 1972, 606-610; År 1889 den 6. Februari klockan fem eftermiddagen sammanträdde Brandkommisionen i Björneborg å rådhuset (...), PoriA, Brandkommission: pöytäkirjat 1876-1896 Ca:1.

⁶⁵ Satakunta N:o 17, 29.2.1888.

⁶⁶ År 1891 den 13. April klockan sex eftermiddagen sammanträdde Brandkommisionen i Björneborg å rådhuset (...), PoriA, , Brandkommission: pöytäkirjat 1876-1896 Ca:1.

vahtivuorojaan kesäisin kolmen ja talvisin kahden tunnin välein. Päivystämisen ohessa tornivahtit ilmoittivat kellonajan lyömällä tornissa ollutta kelloa.⁶⁷ Palovartijat puolestaan tähyilivät tulipaloja ja kuuluttivat kaupunkilaisille kellonaikoja samalla, kun kiertelivät kaupungin katuja. Vuonna 1863 poliisilaitoksen uudistamisen yhteydessä kellonaikojen kuuluttaminen jäi ainoastaan viidennessä kaupunginosassa kierrelleiden neljän palovartijan vastuulle, sillä muualla kaupungissa oli jo tarpeeksi kelloja ajan tietämistä varten. Näin vapautuneet palovartijat muodostivat kaksimiehisiä patrulleja, joista kaksi oli kerrallaan joka yö poliisikonstaapelin johdolla partioimassa kaupungin kaduilla.⁶⁸

Palovartijan tehtävänä oli ennen sähköisen lennättimen käyttöönottoa rientää tulipalon havaitsemisen jälkeen palopaikalle ja ilmoittaa tulipalosta talonväelle, naapureille sekä lähimpään palotorniin. Valkean valon havaitessaan tai palovartijan ilmoitettua tulipalosta tornivahtin täytyi antaa ennalta määrätyt palomerkit esimerkiksi palotorvia toittamalla tai kelloa kläppäämällä. Tornivahtien täytyi myös ilmoittaa tulipalosta kaupungin pormestarille ja palomestarille.⁶⁹

Kun tornivahti tai palovartija antoi hälytyksen esimerkiksi torvea tai rumpua soittamalla, kaupungin jokainen 20-40-vuotias mies oli velvoitettu osallistumaan tulipalojen sammuttamiseen. Miehistöä kutsuttiin yleiseksi palonsammutuskunnaksi, ja se oli jaettu eri tehtäviä hoitaviin ruotuihin.⁷⁰ Raatihuoneelle ja kalustohuoneeseen, joka sijaitsi II kaupunginosassa vanhan hautausmaan viereisellä tontilla nro 49, oli sijoitettu 1840-luvun alkupuolella neljä isoa ja kaksi pientä ruiskua, kuusitoista palopurjetta, tikapuita, palohakoja, kirveitä, sankoja ja lyhtyjä, joita palontorjujat käyttivät sammutustöissä apunaan. Tulipalon sattuessa vettä haettiin joesta tai yleisistä kaivoista ja kuljetettiin tynnyreissä hevosten vetämänä palopaikalle. Kahdesti vuodessa miehistö kokoontui pormestarin ja raadin edessä pidettyihin ruiskujen koetuksiin, eli ”spruutain leiskauksiin”.⁷¹ Palonsammutusvelvollisia ohjattiin täyttämään tehtävänsä pakkokeinojen ja rangaistusten lisäksi jakamalla nopeimmille vedentuojille kaupungin kassasta

---

⁶⁷ Porin kaupungin palosääntö, 1871.

⁶⁸ Saarinen 1972, 606-610.

⁶⁹ Porin kaupungin palosääntö, 1871.

⁷⁰ Saarinen 1972, 606-608.

⁷¹ Saarinen 1972, 607-608; Almqvist 1913, 7-8.

lunastettavissa olevia poletteja ⁷². Tosipaikan tullen rangaistukset ja palkkiot eivät kuitenkaan auttaneet. Esimerkiksi vuoden 1852 palossa moni palonsammutusvelvollinen oli jättänyt palonsammutustehtävänsä ja rientänyt pelastamaan kotirakennuksistaan tavaroita, jotka olivat vielä pelastettavissa ⁷³.

2.2. VPK-liikkeen alkutaival

Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan laajamittainen järjestäytyminen erilaisiin vapaaehtoisiiin yhdistyksiin alkoi 1800-luvun loppupuoliskolla. Ennen 1800-luvun puoliväliä Suomessa ei ollut juurikaan vapaata aatteellista järjestäytymistä, vaikka sitä ei varsinaisesti ollut salaseuroja lukuun ottamatta kielletty. Yksi varhaisista yhdistyksistä oli Turun VPK, jonka Erik Julin perusti vuonna 1838. VPK-liikkeen juuret on paikannettu Yhdysvaltoihin, jossa Benjamin Franklin perusti *Union Fire Company* –yhdistyksen vuonna 1736. Hiljalleen 1800-luvun aikana VPK-liike rantautui myös Eurooppaan. Ruotsi oli yksi liikkeen edelläkävijöistä, vaikkakin liike taantui siellä 1800-loppupuolella ja nousi uuteen kukoistukseen vasta ensimmäisen maailmansodan aikaan. VPK-liike oli vahvasti edustettuna myös Saksassa, Sveitsissä, Unkarissa ja Englannissa. 1860-luvulla liike rantautui lisäksi Viroon ja sitä kautta Venäjälle. ⁷⁴ Turun VPK:n perustamisen jälkeen vapaaehtoisia palokuntia ei perustettu Suomessa pitkään aikaan. Katkokselle on etsitty selityksiä keisari Nikolai I:n kielteisestä suhtautumisesta yhdistystoimintaan. Helsinkiin yritettiin eräiden väitteiden mukaan perustaa vapaaehtoista palokuntaa jo 1840-luvulla ⁷⁵ ja Porissakin idea on tietävästi nostettu esiin 1850-luvun lopussa raatimies Gustaf Sohlströmin toimesta ⁷⁶. VPK-yhdistysten perustaminen ei kuitenkaan tuolloin onnistunut. Euroopan vallankumousvuodet toivat yleisesti esiin järjestäytymiseen liittyvät uhat. Aatteellisten seurojen ja yhdistysten toimintaa alettiin säädellä sitä mukaa, kun viranomaiset kokivat vapaan järjestäytymisen uhaksi vallitsevalle järjestelmälle. Vuonna 1849 annettu asetus määräsi, että tieteellistä,

---

⁷² Saarinen 1972, 606-608.

⁷³ Ruuth 1899, 420-421.

⁷⁴ Stenius 1987, 235-236.

⁷⁵ Ks. esim. Katajamäki 2008, 15.

⁷⁶ Almqvist 1913, 8.

kirjallista, taloudellista, hyväntekeväisyyttä tai muuta tarkoitusta varten perustetun yhdistyksen tuli hankkia toiminnalleen lupa ja hyväksyttää sääntönsä hallitsijalla.⁷⁷

Krimin sodan jälkeen talouden uudistusohjelma (1856), metsäasetus (1861), ammattikuntajärjestelmän purkaminen (1868) ja elinkeinovapaus (1879) avasivat Suomen suuriruhtinaskunnassa ovet teolliselle ja taloudelliselle kasvulle sekä monenlaiselle sivistykselliselle ja poliittiselle aktiivisuudelle. Vuonna 1863 virkavaltaisuuden aika teki tilaa uudelle poliittiselle julkisuudelle keisarin salliessa jälleen valtiopäivien kokoontumisen. Valtion rinnalle alkoi muodostua vireä kansalaisyhteiskunta, jonka suunnan näyttäjänä olivat vapaaehtoiset palokunnat. Todellisen lähtölaukauksen vapaaehtoisten palokuntien perustamiseen antoi ainaispalovakuutuksia myöntävä Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö.

Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö oli palovakuutusyhtiö, joka perustettiin vuonna 1832 Suomen suuriruhtinaskunnan palovakuutustoiminnan ajaututtua kriisiin⁷⁸ muutamaa vuotta aiemmin.⁷⁹ Marraskuussa 1862 Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiön piti kokouksen, johon osallistui paloapuyhtiön asiamiehiä eri puolilta Suomea⁸⁰. Asiamiehet keskustelivat kaupunkien palotoimen paremmasta organisoimisesta ja tulivat siihen tulokseen, että vakituisen palokunnan perustaminen ja ylläpitäminen tulisi kaupungeille liian kalliiksi. Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö ehdotti ratkaisuksi palontorjunnan tehostamiseen vapaaehtoisten palokuntien perustamista. Helsingfors Dagblad-lehti arveli vapaaehtoisten palokuntien tuovan palontorjuntaan säästöjen lisäksi tehokkuutta ja järjestelmällisyyttä.⁸¹

Miksi juuri Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö otti asiakseen vapaaehtoisten palokuntien perustamisen? Palovakuutusyhtiöiden tehtäviin kuului valvoa kaupunkien rakennus- ja palosääntöjen noudattamista. Vaikka palovakuutusyhtiöt hyötyivät

---

⁷⁷ Salaseurojen toimintaa pyrittiin rajoittamaan vuosien 1803, 1826 ja 1848 asetuksilla. Smeds & Stenius 1987, 69.

⁷⁸ Boråsin kaupunkipalon ja Turun kaupunkipalon sattuminen samalle vuodelle (1827) ajoi vuodesta 1782 toimineen Yleisen Palovakuutusrahaston taloudellisiin vaikeuksiin ja rahasto asetettiin suoritustilaan. Vuonna 1828 rahaston osakkaat perustivat uuden kaupunkikiinteistöjen vakuuttamiseen tarkoitetun yhtiön nimeltä Städernas Allmänna Brandstodsbolag (Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö), josta tuli esikuva vuonna 1832 perustetulle samaa nimeä kantavalle yhtiölle. Turun palo ajoi taloudellisiin vaikeuksiin myös vuonna 1816 perustetun Palovakuutus-Konttorin. Palovakuutus-Konttorin kaupunkirahasto purettiin vuonna 1833, ja sen koko omaisuus siirrettiin vuonna 1832 perustetulle Suomen Yleiselle Paloapuyhtiölle, jota myöhemmin on kutsuttu nimellä Kaupunkien Yleinen Paloapuyhdistys. Dahlberg 1932, 18; 35; 62; Ginström 1932a, 79; 83.

⁷⁹ Dahlberg 1932, 18; 35; 62; Ginström 1932a, 79; 83.

⁸⁰ Stenius 1987a, 246; 248.

⁸¹ Helsingfors Dagblad N:o 269, 19.11.1862; N:o 271, 21.11.1862.

tulipalojen uhasta, ne eivät kuitenkaan hyötyneet laajalle levinneistä kaupunkipaloista. Sen vuoksi paloapuyhtiöt myös antoivat ehtoja vakuutusten saamiselle ja velvoittivat säilyttämään vakuutetuissa rakennuksissa tiettyjä palonsammutusvälineitä, kuten käsiruiskuja, palohakojia, tikapuita, köysiluutia ja vesiastioita. Paloapuyhtiöt myös ohjeistivat ja antoivat huomautuksia kattojen kunnostamisesta, palavien aineiden varastoimisesta, nuohoamisesta ja palokaluston kunnossapidosta. Tulenaroilta laitoksilta voitiin periä korkeampaa vakuutusmaksua ja niissä kaupungeissa, joissa palontorjunta oli kelvollisesti järjestetty, vakuutusmaksut olivat halvempia.⁸² Paloturvallisuutta edistävät ja heikentävät tekijät merkittiin tarkasti palovakuutusasiakirjoihin. Esimerkiksi Porin Raatihuoneen palovakuutusasiakirjassa vuodelta 1862 mainittiin Raatihuoneen palokaluston sisältävän kaupungin yleisen palokaluston lisäksi kaksi käsiruiskua, kaksi suurta palohakaa, neljä suuret palotikkaat, kaksi nahkaämpäriä ja kaksi palohuiskaa. Raatihuoneen arvioinnissa katsottiin eduksi myös Raatihuoneen sijainti Kokemäenjoen rannalla. Sijainnin vuoksi veden saatavuus pihamaalle sammuttajien käyttöön oli hyvä⁸³.

Paloapuyhtiön kokouksen jälkeen yhtiön asiamiehet alkoivat levittää vapaaehtoisten palokuntien ideaa eri kaupunkeihin.⁸⁴ Helsingissä ensimmäinen VPK:n perustamistilaisuuteen kutsuva lehti-ilmoitus julkaistiin jo marraskuun loppupuolella. Ensimmäiseen kokoukseen saapuneista noin 160-170 osanottajasta 140 ilmoittautui osallistumaan vapaaehtoisen palokunnan tulevaan toimintaan.⁸⁵ Vielä saman vuoden aikana Helsingin vapaaehtoinen palokunta sai sääntöehdotelmansa valmiiksi ja lähetti sen keisarilliseen senaattiin vahvistettavaksi.⁸⁶ Säännöt viipyivät kuitenkin matkallaan pitkään ja ne vahvistettiin vasta lähes vuoden odottelun jälkeen 13.10.1863.⁸⁷

Porista Kaupunkien Yleisen Paloapuyhtiön kokoukseen osallistui maistraatin notaari Anders Axel Andersson⁸⁸. Hän pyysi kaksi kuukautta kokouksen jälkeen Björneborgs Tidning –lehteen laittamassaan ilmoituksessa kaupungin kauppiaita, talonomistajia, kauppa-apulaisia ja muita miespuolisia asiasta kiinnostuneita

---

⁸² Dahlberg 1932, 43; Ginström 1932b, 91-92.

⁸³ Kaupunkien yleisen palovakuutusyhtiön palovakuutusasiakirja Raatihuoneesta 14.3.1861. Palovakuutusasiakirja N:o 3904. Kansio 185. SatM.

⁸⁴ Björneborgs Tidning N:o 3, 16.1.1863.

⁸⁵ Helsingfors Dagblad, N:o 278, 29.11.1862; N:o 279, 1.12.1862.

⁸⁶ Helsingfors Dagblad N:o 299, 24.12.1862.

⁸⁷ Stenius 1987a, 246; 248.

⁸⁸ Björneborgs Tidning N:o 3, 16.1.1863.

henkilöitä kokoontumaan Raatihuoneen Porvarikamariin 30.1.1863 päättämään palokunnan perustamisesta.⁸⁹ Ensimmäinen kokoontuminen ei ollut menestyksellinen, sillä ainoastaan yksi ihminen saapui paikalle⁹⁰.

Vapaaehtoista palokuntaa heräteltiin henkiin kevään ajan. Toukokuun loppuun mennessä 30 vapaaehtoisesta palokunnasta kiinnostunutta henkilöä oli jo ilmoittanut itsensä yhdistyksen jäseneksi. Palokunnan organisoimista varten järjestettiin uusi kokous Raatihuoneen Porvarikamarissa 4.6.1863.⁹¹ Tuohon vapaaehtoisen palokunnan ensimmäiseen viralliseen kokoukseen osallistui kaikkiaan yhdeksän henkilöä⁹². Päivää, jona kokous pidettiin, on sittemmin pidetty Porin vapaaehtoisen palokunnan perustamispäivänä.

Helsingin ja Porin lisäksi vapaaehtoisten palokuntien perustamista suunniteltiin myös muualla Suomessa. Vaasassa asiasta puhuttiin jo keväällä 1863 ja Uudessakaupungissa toimet vapaaehtoisen palokunnan perustamiseksi aloitettiin Kaupunkien Yleisen Paloapuyhtiön asiamiehen toimesta vuonna 1864⁹³. Ajan tavan mukaisesti uusien yhdistysten sääntöjen laatiminen vei kuitenkin kauan, sillä ne täytyi vahvistuttaa keisarikokouksessa. Uudenkaupungin vapaaehtoisen palokunnan säännöt saivat vahvistuksen vasta 30.1.1866, eli usean vuoden odottamisen jälkeen.⁹⁴ Vaasaan vapaaehtoinen palokunta sai alkunsa vasta vuonna 1868⁹⁵.

2.3. Järjestäytyminen vapausaatteen hengessä

Porin vapaaehtoinen palokunta syntyi paloalan asiantuntijoiden aloitteesta, mutta todellisen kantavuutensa yhdistys rakensi paikallisten liberaalien kauppiaiden ja käsityöläisten verkostoissa. Porin vapaaehtoisen palokunnan varhaisten jäsenten henkilöillisyydestä tai edes jäsenmääristä ei ole säilynyt tarkkoja ja kattavia tietoja.

---

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Björneborgs Tidning N:o 6, 6.2.1863

⁹¹ Björneborgs Tidning N:o 22, 29.5.1863

⁹² 17.11.1956 laadittu jäljennös Porin vapaaehtoisen palokunnan kokouksessa 4.6.1863 laaditusta pöytäkirjanotteesta, PvpkA, Muut pöytäkirjat 1863-2009 Cd:4; Färling 1888, 9-10.

⁹³ Helsingfors Dagblad N:o 118, 26.05.1863.

⁹⁴ Stenius 1987a, 236.

⁹⁵ Koivula 2011, 123.

VPK:n perustavaan kokoukseen osallistui vuonna 1863 yhdeksän henkilöä ja vuonna 1866 palokuntaan kuului 51 jäsentä (liite 1). Jäsenluettelo on puutteellinen, sillä tiedossa on vain 41 toiminnassa 4.6.1863-1.2.1866 aikana jollakin tavalla mukana olleen henkilön nimi⁹⁶. Jäsenkunta on voinut muuttua jonkin verran kyseisten vuosien aikana, kun osa jäsenistä on alkuinnostuksen jälkeen lopettanut toimintansa ja tilalle on tullut uusia jäseniä. Puutteistaan huolimatta jäsenluettelo on riittävän kattava osoittamaan, että vapaaehtoisen palokunnan jäsenkuntaan kuului alkuvuosina paljon kauppiaita ja käsityöläisiä. Edellä mainituista 41 henkilöstä ainakin 23 oli käsityöläisiä ja kauppiaita⁹⁷. Samansuuntaiseen tulokseen vapaaehtoisten palokuntien jäsenkunnasta on päässyt historioitsija Henrik Stenius, jonka mukaan Helsingin vapaaehtoisen palokunnan jäsenistä suurin osa kuului vuonna 1866 joko korkeasti koulutettuun keskiluokkaan (akateemisesti koulutetut, opiskelijat, virkamiehet) tai itsenäisiin ammatinharjoittajiin (käsityöläiset, yrittäjät)⁹⁸.

Porin vapaaehtoisen palokunnan varhaiseen jäsenkuntaan kuului henkilöitä, jotka saivat elantonsa tavaran tuotannosta kuten sahateollisuudesta. Tulipalon sattuessa kauppiaat ja käsityöläiset olisivat kärsineet taloudellisesti enemmän kuin henkilö, joka sai toimeentulonsa maanviljelystä. Käsityöläisverstaat, sahat ja muut teollisuuslaitokset olivat erittäin tulenarkoja paikkoja, mikä lisäsi entisestään elannon menettämisen riskiä. Vapaaehtoisen palokunnan jäsenkuntaan kuului muutamia kasvavien teollisuuslaitosten johtajia kuten Fredrik Wilhelm Rosenlew ja Carl Rosenlew, joille luotettava ja tehokas palonsammutus ja sitä kautta mahdollisesti pienemmät vakuutusmaksut olivat tervetulleita. Vastavuoroisesti tehtaiden omistajat antoivat taloudellista tukea VPK:lle. Porin VPK sai taloudellista tukea esimerkiksi Fredriksforsin osakeyhtiöltä, Porin

---

⁹⁶ Ensimmäiseen kokoukseen osallistuivat A. A. Andersson, kauppiaat Carl Emanuel Stenroos, William Emil Bonsdorff ja Nikoloi Hjulgren, kauppakirjurit Rickhard Björkman, Gustaf Björkman, Julius Liljebäck ja Adolf Bergius sekä ”sokurileipuri” August Engström. 17.11.1956 laadittu jäljennös Porin vapaaehtoisen palokunnan kokouksessa 4.6.1863 laaditusta pöytäkirjanotteesta, PvpkA, Muut pöytäkirjat 1863-2009 Cd:4; Färling 1888, 9-10. Seuraavan kokouksen pöytäkirjasta selviää, että edellä mainittujen henkilöiden lisäksi palokunnan toimintaan osallistuivat myös kauppiaat C. Rosenlew ja J. G. Holmerg, nahkurivanhin J. L. Helander, turkkuri G. F. Lignell, vaskiseppävanhin J. L. Westerberg ja maalarimestari K. M. Lindström. Lisäksi Färling on historiikissaan maininnut 32 palokunnan kokoukseen vuonna 1866 osallistuneen henkilön nimet, joista 26 oli sellaisia, joita ei aiemmissa lähteissä ollut mainittu. Kyseiset henkilöt olivat J. Ahlqvist, Anton Björnberg, Frans Oskar Brummer, F. Ekman, R. Ekman, T. A. Eklund, J. P. Friman, A. Fröleke, R. Hindström, G. Illman, J. G. Kavander, O. Lagerström, Johan Gustaf Lind, B. J. Lindroos, J. Milan, Jakob Nummelin, J. A. Palonen, O. Paloren, A. Rohde, Fredrik Wilhelm Rosenlew, W. Sairanen, J. G. Töllberg, I. Törnroos, E. Wahlberg, F. E. Wahlgren ja J. G. Wilenius. Färling 1888, 17.

⁹⁷ Taustoitamisessa olen hyödyntänyt paitsi VPK:n jäsenluetteloita myös matrikkelia Porin kaupungin porvareista ja kauppiaista. Ks. Granit-Ilmoniemi, E. 1931.

⁹⁸ Stenius 1987a, 254-255.

tulitikkutehtaan osakeyhtiöltä, W. Rosenlew & Co.:lta ja oluttehtailija C. F. Bäckmanilta.⁹⁹ VPK-yhdistys oli jäsenilleen myös tärkeä sosiaalisen kanssakäymisen sekä suhteiden ja verkostojen luomisen areena. 1800-luvun kauppiaspiireissä verkostojen avulla voitiin luoda hyvää mainetta ja kerryttää luottamusta, mikä puolestaan saattoi avata tien taloudellisten resurssien hyödyntämiseen¹⁰⁰.

Aluksi kaupungin päättäjät suhtautuivat VPK:n vapaaehtoiseen järjestäytymiseen epäillen. Kun VPK laati toimintansa alussa yhdistykselleen säännöt Göteborgin vapaaehtoisen palokunnan vuoden 1858 sääntöjen pohjalta, ei Porin maistraatti suostunut hyväksymään niitä¹⁰¹. Maistraatti päätti, ettei vapaaehtoinen palokunta saisi toimia toiveensa mukaisesti täysin itsenäisesti, vaan sen tulisi toimia kaupungin yleisen palokaluston päällikön alaisuudessa. Maistraatin mukaan vapaaehtoisessa palokunnassa toimiminen ei myöskään saanut estää jäsenien velvoittamista toimimaan yleisessä palokunnassa tulipalon sattuessa.¹⁰² Käytännössä maistraatti halusi pitää huolen siitä, että kaupungin miespuoliset asukkaat noudattivat edelleen yleistä palonsammutusvelvollisuuttaan.

Läänin kuvernööri yhtyi maistraatin kantaan ja VPK:n sääntöehdotus lähetettiin senaatin talousosastoon, josta se palautettiin palokunnalle 15.4.1865¹⁰³. Saman vuoden kesäkuussa vapaaehtoinen palokunta kokoontui Otava-hotelliin keskustelemaan kiistanalaisista säännöistä. Kokouksessa vapaaehtoisen palokunnan jäsenet totesivat, etteivät voisi jatkaa toimintaansa maistraatin ehdottamien sääntöjen mukaisesti. Säännöt olisivat vapaaehtoisen palokunnan mukaan estäneet vapauden toteutumisen siitäkin huolimatta, ettei vapaaehtoisen palokunnan toiminta olisi mitenkään häirinnyt yleisen palokunnan toimintaa. Vapaaehtoisen palokunnan toimijoista suurin osa olisi kaiken lisäksi ollut sellaisia henkilöitä, joilla ei edes ollut velvollisuutta osallistua yleiseen palokuntaan. Tällaisia henkilöitä olivat ainakin palokuntavelvollisuusiän ylittäneet miehet. Vapaaehtoisessa palokunnassa pelättiin

---

⁹⁹ Lisäksi VPK:n toimintaa rahoittivat paloapuyhtiöt kuten Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö, Skandia ja Paloapuyhtiö Phoenix sekä yksityiset henkilöt kuten leskirouva Katarina Kristiina Sundvall. Anniskeluyhtiö antoi avustuksia VPK:lle vuodesta 1878 lähtien ja vuonna 1906 kaupungin antamasta taloudellisesta tuesta tuli säännöllistä. Almqvist 1913, 72-76; Färling 1888, 39-41; Tuovinen 1938; 113-118.

¹⁰⁰ Keskinen 2008, 148-155.

¹⁰¹ Pöytäkirja vapaaehtoisen palokunnan kokouksesta 8.6.1864, PvpkA, Muut pöytäkirjat 1863-2009 Cd:4; Björneborgs Tidning N:o 21, 10.6.1864; Färling 1888, 11-13.

¹⁰² Färling 1888, 13-14.

¹⁰³ Färling 1888, 13-15; Almqvist 1913, 13-15.

lisäksi vapaaehtoisen harjoittamisen tuloksien valuvan hukkaan, jos yleinen palokunta olisi saanut kerätä vaivalla harjoitettuja miehiä omiin riveihinsä. 20.6.1865 tehdyllä päätöksellä vapaaehtoinen palokunta hajosi.¹⁰⁴

Pyrkimyksiä kehittää uusia ratkaisuja Porin kaupungin paloturvallisuuden parantamiseksi pidettiin ilmiselvästi tärkeinä, sillä senaatin kansleriviraston päätöksellä läänin kuvernööri C. M. Creutz velvoitettiin matkustamaan Poriin sovittelemaan asioita vapaaehtoisen palokunnan ja maistraatin välillä¹⁰⁵. Tammikuun lopussa vuonna 1866 Creutz saapui Poriin ja kutsutti koolle maistraatinkokouksen. Helmikuisessa kokouksessa vapaaehtoisen palokunnan säännöt laadittiin uudelleen. Uusien sääntöjen mukaan vapaaehtoisella palokunnalla tuli olla sen itse valitsema ylipäällikkö, jota palokuntalaisten tuli noudattaa. Tulipalotilanteessa ylipäällikön oli kuitenkin sääntöjen mukaan neuvoteltava toiminnasta kaupungin ruiskujen päällikön kanssa. Uusien sääntöjen mukaan maistraatti ei saanut velvoittaa vapaaehtoisen palokunnan jäseniä mielivaltaisesti omiin riveihinsä, mutta sillä oli kuitenkin oikeus määrätä riveihinsä korkeampia päälliköitä, jos tarve niin vaati. Vapaaehtoisen palokunnan jäsenmäärä sai olla korkeintaan 150 henkilöä.¹⁰⁶ Keväällä VPK päätti käynnistää toimintansa uudelleen¹⁰⁷. VPK:n säännöt vahvistettiin VPK:lle mieluisemmassa muodossa 18.4.1866¹⁰⁸.

Vapaaehtoiset palokunnat luotiin liberalismien hengessä¹⁰⁹. VPK näyttäytyi vaihtoehtona yleiselle palokunnalle, jonka pakollisuuteen perustuneet toimintaperiaatteet eivät sopineet käsityöläis- ja teollisuusyrittäjien liberaaliin arvomaailmaan. Sen sijaan, että toimijat olisivat tukeneet taloudellisesti yleistä palokuntaa, he perustivat liberalismien hengessä ja sen aatteen mukaisesti vapaaehtoisen palokunnan. Aatemaailma näkyi esimerkiksi VPK:n tavassa hyödyntää laajenevaa vapaan keskustelukulttuurin areenaa – lehdistöä. Vapaaehtoinen palokunta julkaisi toimintansa alusta lähtien ilmoituksiaan paikallisissa sanomalehdissä ja palokunnan tilaisuuksien kuvailut saivat lehdissä verrattain paljon palstatilaa. VPK:n toimintaa

---

¹⁰⁴ Björneborgs Tidning N:o 25, 23.6.1865; Färling 1888, 16.

¹⁰⁵ Färling 1888, 16.

¹⁰⁶ Emt., 16-17.

¹⁰⁷ Björneborg N:o 11, 17.3.1866.

¹⁰⁸ Färling 1888, 17; 17.11.1956 laadittu jäljennös Keisarillisen senaatin talousosaston 18.4.1866 allekirjoitetusta päätöksestä laaditusta otteesta, PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1.

¹⁰⁹ Alapuro&Stenius 1987, 31.

käsiteltiin lehdistössä alusta lähtien kannustaen. Esimerkiksi Björneborgs Tidning – lehti toivotti yhdistykselle onnea:

*”[- -] ty wi hafwa lyckligtwis en längre tid warit förskonade för farligare eldwådor, men i alla fall kan en friwillig brandkorps aldrig betraktas såsom öfwerflödig eller onyttig, utan twärtom, ty elden är en farlig fiende, till hwars bekämpande icke nog kraftiga åtgärder kunna widtagas. Wi önskar derföre i den allmänna säkerhetens intresse en god frantgång åt det nyttiga företaget.”*¹¹⁰

Paikalliset sanomalehdet myös ylläpitivät VPK:n sääntöihin liittyvässä konfliktissa syntyneitä vastakkainasettelua VPK:n ja yleisen palokunnan välillä. Ne esimerkiksi mainitsivat tulipalokertomusten yhteydessä, kumman palokunnan ruisku oli ensimmäisenä palopaikalla. VPK:n ensikoetus oli II kaupunginosassa kauppias Björkmanin perillisille kuuluvassa talossa N:o 46 kesäkuun 21. päivä 1864 syttynyt tulipalo. Tuolloin kauppias Widbomin ruisku ennätti paikalle ennen VPK:n ruiskua.¹¹¹ Seuraavassa tulipalossa asetelma kääntyi VPK:n hyväksi. Björneborgs Tidning kertoi värjärimestari Stenbergin pihamaalla I kaupunginosassa 13.11.1864 roihunneesta tulipalosta:

*“Friwilliga brandkårens spruta var denna gång först vid brandstället, men icke manga ögonblick senare war hr Widboms spruta äfven wid sidan af den förra.”*¹¹²

Sanomalehdet uutisoivat VPK:n palonsammutustoiminnasta pääsääntöisesti myönteiseen ja toisinaan jopa ylistävään sävyyn. VPK sai erityiskiitoksia yleensä silloin, kun se oli onnistunut pääsemään palopaikalle ennen yleistä palokuntaa tai tehnyt jotain muuta erityisen hyvin. Vuonna 1871 Björneborg-lehti kiitteli VPK:n ripeää toimintaa tulipalossa, joka oli syttynyt V kaupunginosassa talossa N:o 251. Palokunnat onnistuivat yhdessä pelastamaan liekeistä kolme lasta.¹¹³ VPK sai myös Satakunta-lehdeltä erityiskiitokset toiminnastaan työmies Tuomas Fredrikssonin neljännessä

---

¹¹⁰ Björneborgs Tidning N:o 22, 29.5.1863.

¹¹¹ Björneborgs Tidning N:o 23, 24.6.1864.

¹¹² Björneborgs Tidning N:o 44, 18.11.1864.

¹¹³ Björneborg N:o 3, 21.1.1871.

kaupunginosassa sijainneen talon N:o 153 palossa 1.8.1888. Fredriksson oli vastikään ostanut talonsa maalari A. W. Leinolta, joka asui talossa edelleen odotellen muuttoa vaimonsa ja neljän lapsensa kanssa. Tulipalo sai alkunsa keittiöstä ja levisi siinä muihin huoneisiin polttaen Leinin koko vakuuttamattoman irtaimiston. Palokunnat pelastivat Leinin vaimon ja lapset ikkunasta, eikä kuolonuhreja tullut. Palokunnilla oli täysi työ sen suojellessa ympärillä olevia rakennuksia palopurjeiden avulla voimakkaan lounaistuulen kuljettamilta liekeiltä. Satakunta-lehden VPK:lle osoittamat erityiskiitokset johtuivat siitä, että VPK oli saapunut palopaikalle ensimmäisenä jo ennen kuin palomerkkejä oli annettu. VPK oli myös suojannut onnistuneesti palopurjeen avulla Fredrikssonin talon vieressä olleen poliisi Kawanderin talon.¹¹⁴

Luottamuksen rakentaminen oli tärkeää, jotta VPK pystyi vakiinnuttamaan toimintansa ja saavuttamaan itsenäisen aseman suhteessa kaupungin yleiseen palokuntaan. VPK säilytti itsenäisen asemansa 1880-luvun alkuun asti, jolloin VPK:n säännöt uusittiin. Tuolloin maistraatti teki niihin muutoksen, jonka mukaan vapaaehtoisen palokunnan päällikön täytyi tulipalotilanteessa noudattaa yleisen palokunnan päällikön käskyjä.¹¹⁵ Sääntöjen sanamuodossa palattiin siis samaan ehdotelmaan, jonka maistraatti oli jo 1860-luvulla antanut. Vapaaehtoinen palokunta anoi jälleen senaattia muuttamaan säännöt sellaisiksi kuin ne olivat vuonna 1866 olleet. Helmikuussa 1881 annetulla päätöksellä senaatti kuitenkin ilmoitti, ettei sääntöjä tulnaisi enää muuttamaan¹¹⁶. VPK päätti tällä kertaa tyytyä sääntöjen sanamuotoon. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että päättäjien luottamus vapaaehtoista palokuntaa kohtaan olisi hävinnyt tai siitä, että vapaaehtoisen palokunnan vapausaate olisi laimentunut. Pikemminkin kyseessä oli yleisen palokunnan ja vapaaehtoisen palokunnan välisen luottamuksen kasvaminen, jonka seurauksena VPK ei pitänyt yleisen palokunnan päällikkökuntaa uhkana omalle vapaalle järjestäytymiselleen. Porin VPK esitti Porin kaupungin pormestarille toiveen, ettei kaupungin palopäällikkökunta säännöistä huolimatta puuttuisi loukkaavalla tavalla vapaaehtoisen palokunnan toimintaan.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Satakunta N:o 61, 4.8.1888.

¹¹⁵ Förslag till Stadgar för Frivilliga Brandkåren i Björneborg [Päivätty helmikuussa 1880]; Keisarillisen senaatin päätös 8.9.1880; Säännöt Porin Wapaaehtoiselle Palo-Kunnalle. Keisarillisen Senaatin vahvistamat Syyskuun 8 p. 1880, PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1.

¹¹⁶ Keisarillisen senaatin päätös 22.2.1881, PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1.

¹¹⁷ Färling 1888, 35-36; Almqvist 1913, 18.

Porin VPK:n historiikissa vuodelta 1888 F. I. Färling mainitsee pormestarin myöntyneen vapaaehtoisen palokunnan toiveeseen ja toteaa diplomaattiseen sävyyn:

*”[- -] tällä kannalla on asia pysynyt ilman mitään häiriöitä kummankaan kunnan puolelta tarpeellisessa yhteistyössä.”*¹¹⁸

2.4. Sivistystä, musiikkia ja kansanjuhlia

Porin vapaaehtoisen palokunnan toimintamuodot syntyivät pääpiirteissään jo 1860–1870 -luvulla. Toimintamuodot olivat liberaalien kauppiaiden ja käsityöläisten verkostoissa muodostettujen tasa-arvoisuusehtojen konkreettisia ilmauksia. Noihin tasa-arvoisuusehtoihin kuului eri yhteiskuntaluokkien lähentäminen ja alemman yhteiskuntaluokan sivistäminen¹¹⁹. Vapaaehtoinen palokunta ei ollut yhden asian liike, sillä se satoi aikansa massaorganisaation tavoin jäsentensä koko persoonan mukaan yhdistykseen¹²⁰.

Vapaaehtoisen palokunnan varhaisvuosien toimintaan kuului kokousten ja harjoitusten ohella sivistystoimintaa ja erilaisten juhlien järjestämistä. Vapaaehtoinen palokunta kokoontui paloharjoituksiin alkuvuosinaan joko koko miehistön tai yhden osaston voimin. Paloharjoituksia ei järjestetty täysin säännöllisesti vaan harjoitusajoista ja –paikoista ilmoitettiin erikseen sanomalehdissä. Paloharjoitusten paikat saattoivat alkuvuosina hieman vaihdella, mutta vuodesta 1872 eteenpäin niitä pidettiin usein Rakennusseuran salissa tai kentällä.¹²¹ Palokunnan vuoden 1872 harjoitusohjesäännöstä selviää, että ainakin erilaiset komento- ja marssiharjoitukset kuuluivat harjoitusohjelmistoon.¹²²

Porin VPK:ssa palontorjuntaharjoituksista irrallinen vapaa-ajan sivistys- ja harrastustoiminta alkoi, kun VPK:n lauluyhdistys aloitti toimintansa lokakuussa 1867. Yhdistys kokoontui laulunjohtaja Viktor Lindstedtin johdolla harjoittelemaan keskiviikko- ja lauantai-iltaisina kahden palokuntalaisen tarjoamiin yksityisiin

---

¹¹⁸ Färling 1888, 36.

¹¹⁹ Stenius 1987a, 250.

¹²⁰ Emt., 261-264.

¹²¹ Björneborg N:o 42, 19.10.1867; N:o 33, 17.8.1872; Björneborgs Tidning N:o 38 7.10.1864; Satakunta N:o 21, 23.05.1874.

¹²² Exercis-Reglemente för Björneborgs stads Friwilliga Brand- och Bergningskår [1872], SatA.

huoneistoihin.¹²³ Toimintansa alussa lauluyhdistys valitsi itselleen luottamushenkilöitä vastaamaan yhdistyksen päätöksenteosta, joten yhdistys muodosti vapaaehtoisen palokuntaan jossain määrin itsenäiseen päätöksentekoon oikeutetun alaosaston.¹²⁴ Lauluyhdistykseen kuului aluksi noin 30 jäsentä, joista ainakin osa toimi myös vapaaehtoisen palokunnan palontorjuntatehtävissä¹²⁵.

Lauluyhdistyksen perustamisen kanssa lähes samaan toimintansa aloitti *Läseförening och Tidningsklubb*, jonka muutamat VPK:n jäsenet perustivat palokunnan yhteyteen vuosien 1867 ja 1868 vaihteessa. Lauluyhdistyksen tapaan lukuyhdistyksenkin oli VPK:n alaosasto, jolla oli oma johtokuntansa. Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin tavoitteena oli lauluyhdistyksen tavoin vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta kokoamalla jäsenensä kerran viikossa nauttimaan sivistävästä ja viihdyttävästä ohjelmasta kuten luennoista, laulusta ja shakin peluusta. Kerran kuukaudessa lukuyhdistys ja sanomalehtiklubi järjesti tansseja, joihin naisetkin oli kutsuttu. Klubi oli läheisessä yhteydessä lauluyhdistyksen kanssa, sillä niiden kokoontumistilat olivat aluksi samat. Klubin oli tarkoitus pitää ovensa auki joka päivä, jotta halukkaat pääsivät sinne lukemaan kirjoja ja eri puolilla Suomea ilmestyneitä sanomalehtiä.¹²⁶

Henrik Steniuksen mukaan vapaaehtoiset palokunnat pyrkivät 1860-luvun loppupuolella välittämään luokkaveljeyttä. Luokkaveljeys oli aikalaiskäsite, jolla viitattiin pyrkimykseen lähentää sivistyneitä ja sivistymättömiä luokkia toisiinsa.¹²⁷ Laulu- ja lukuyhdistyksen perustaminen sekä luottamusmiesten demokraattinen valinta olivat konkreettisia keinoja, joilla luokkaveljeyttä välitettiin. Luokkaveljeysnoma konkretisoitui myös palokuntien yhtenäisessä puvustuksessa ja palokuntamarssien sanoituksissa. Porin VPK:n vuonna 1866 sanoitetussa marssissa sankaruus saavutettiin halulla auttaa läheisiä riippumatta siitä, olivatko he ystäviä vai vihollisia, köyhiä vai rikkaita:

---

¹²³ Stadgar för Björnebor Stads Frivilliga Brandkorps' Sångförening 5.10.1867, PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1.

¹²⁴ Färling 1888, 21; Stadgar för Björnebor Stads Frivilliga Brandkorps' Sångförening 5.10.1867, PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1 .

¹²⁵ Stadgar för Björnebor Stads Frivilliga Brandkorps' Sångförening 5.10.1867. PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1 .

¹²⁶ Pöytäkirja Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin kokouksesta 10.12.1867, PvpkA, Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin pöytäkirjat 1867-1870 Cc:5; Björneborg N:o 50, 14.12.1867; Almqvist 1913, 57; Färling 1888, 22-24.

¹²⁷ Stenius 1987a, 250.

*”Vi unga med en eldig själ,
hos hvilka uti ve och väl
Ett menskligt hjerta klappar än
För ovän eller vän.*

[- -]

*Hurrah, vår ungdomsfriska tropp,
I faran stärkas själ och kropp
Att med en vilja, fast som stål,
Gå mot vårt ädla mål.
Vår lösen vare: Aldrig vik
Från pligt mot fattig eller rik
I eld och lågor, nöd och sorg,
Du unga Björneborg!”¹²⁸*

Lukusalin avajaistilaisuudessa 5.1.1868 esitetty kappale ylisti veljeyttä ja sivistystä vieläkin näkyvämmiin:

*“[- -] Du skall i broderligt förbund
Inunder mången aftonstund
Ha bättre tidsfördrif,
Än hvad du kanske for har haft
Af kung och dam och drufvans saft [- -]”¹²⁹*

Alkuinnostuksen jälkeen lukuyhdistyksen ja lauluyhdistyksen toiminta alkoi kuitenkin hiipua. Lauluyhdistys järjesti kyllä parin vuoden aikana ainakin kaksi tanssi- tai musiikki-iltamaa, joiden tarkoituksena oli kerätä rahaa lauluyhdistykselle ja palokunnalle¹³⁰. Alkuperäiskokoonpanossaan yhdistys kuitenkin lopetti toimintansa jo toukokuussa 1869 jättäen jälkeensä vain porilaisille soittotaitureille myöhemmin jaettavaksi tarkoitettun rahaston. Rahastoon oli kertynyt varoja lauluyhdistyksen jäsenten

---

¹²⁸ Björneborg N:o 52, 29.12.1866; Färling 1888, 21-22.

¹²⁹ Björneborg N:o 2, 11.1.1868.

¹³⁰ Björneborg N:o 17, 25.4.1868; N:o 15, 10.4.1869; N:o 17, 24.4.1869.

maksamista jäsenmaksuista ¹³¹. 1870-luvun aikana VPK:n tilaisuuksissa esitettiin pariin otteeseen lauluja joiden esittäjäksi mainittiin palokunnan laulukunta, mutta mistään kovin kiinteästä kokoonpanosta tai säännöllisestä harrastuksesta ei ollut kyse. ¹³²

Lukuyhdistyksen toiminta jatkui lauluyhdistyksen tapaan verkkaisena. Porin VPK:n ensimmäisen historiikin kirjoittaneen F. I. Färlingin mukaan lukuyhdistyksen kokoontumiset loppuivat jo kesällä 1870, mutta sanomalehtiaineisto paljastaa kuitenkin, että palokunnalla oli senkin jälkeen olemassa lukusali ja kirjasto, jossa pidettiin palokunnan kokouksia. ¹³³ Vuonna 1873 kerran kuukaudessa avoimena olevaa kirjastoa ylläpidettiin leipuri Oljelundin talossa ¹³⁴. Kehitys oli kuitenkin samansuuntainen kuin esimerkiksi Helsingin VPK:ssa. Siellä innokkaasti alkanut lukuharrastus ei kuitenkaan pitemmällä tähtäimellä saanut tarpeeksi kannatusta, minkä vuoksi toiminta päätettiin lopettaa ¹³⁵. Vuonna 1873 Porin VPK:n kirjastolla kerrottiin olevan vain kymmenisen vakioasiakasta ¹³⁶. Myöhemmin Satakunta-lehti kirjoitti:

”Olemme kuulleet monen palokunnan jäsenen walittawan, ett’ei luku-yhtiössä ole tänä vuonna ole ollut sanomia, ei mitään hengen eikä ruumiillistakaan lämpimää; kirjastohuonekin on koko talwen ollut kylmillä.” ¹³⁷

Vuoden lopussa palokunnan sisällä syntyi erimielisyyksiä siitä, kuuluiko kirjaston omaisuus palokunnalle vai niille henkilöille, jotka olivat kirjat hankkineet ¹³⁸. Asia ratkesi edellä mainitun hyväksi, mutta jo asiasta keskusteleminen kertoo siitä, ettei lukuharrastus todellisuudessa ollut yhteinen harrastus vaan pikemminkin pienen ryhmän oma ajanviete. VPK päätti kaikesta huolimatta virittää kirjaston ja lukuyhdistyksen toimintaa uudelleen - tällä kertaa niin, että lukuyhtiön talouden hoito kuului automaattisesti palokunnalle ja myös sen omaisuus oli siten palokunnan. ¹³⁹ Kirjasto sai keväällä 1874 tilat Raastuvan yläkerrasta. Seuraavan vuoden alussa tiloja laajennettiin

---

¹³¹ Stadgar för Björnebor Stads Frivilliga Brandkorps' Sångförening 5.10.1867. PvpkA, Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1; Färling 1888, 24.

¹³² Satakunta N:o 27, 2.8.1873; Satakunta N:o 2, 9.7.1875.

¹³³ Färling 1888, 24; Björneborg N:o 5, 3.2.1872.

¹³⁴ Satakunta N:o 2, 1.2.1873.

¹³⁵ Stenius 1987a, 261-264.

¹³⁶ Satakunta N:o 1, 1.2.1873.

¹³⁷ Satakunta N:o 7, 15.3.1873.

¹³⁸ Satakunta N:o 47, 20.12.1873.

¹³⁹ Ibid.

ja samalla VPK päätti lukusalin olevan avoinna joka päivä. Kovin kauan VPK ei kuitenkaan saanut harrastuksestaan nauttia, sillä jo vuoden 1875 lopussa palokunnan lukuyhdistyksen tilat määrättiin toiseen käyttöön.¹⁴⁰ Näyttää siltä, että tilojen menettäminen lamaannutti lukuharrastuksen, sillä seuraavan kerran vapaaehtoisen palokunnan lukusalia koskevia ilmoituksia ilmestyi sanomalehtiin vasta vuosikymmenen lopussa.

Siinä missä kirjasto ja lukuyhdistyksen toiminta olivat palokunnan sisäisiä, ja usein pienen piirin harrastuksia, vuosijuhlat puolestaan avasivat palokunnan ovet kaikille kaupunkilaisille. Paikallisverkostot kasvoivat ja samalla VPK:n rahavarat karttuivat tapahtumissa perittyjen pääsymaksujen kautta¹⁴¹. Henrik Steniuksen mukaan vapaaehtoisten palokuntien järjestämien kesäjuhlien avulla sivistyneistö pyrki herättämään erityisesti työväenluokkaan kuuluvien jäsenten mielenkiinto palontorjuntaa kohtaan.¹⁴² Juhlissa, joita Porin VPK vietti alkuvuosinaan Luusourissa, Vähäraumalla tai Sofiegartenin kentällä ja vuodesta 1874 lähtien pääsääntöisesti Juhannuslehdossa¹⁴³ VPK viihdytti vieraita puheilla, soitolla, laululla ja liikunnallisilla seuraleikeillä.¹⁴⁴ Juhlat olivat ilmeisen suosittuja, sillä Porin VPK:n kymmenvuotisjuhlaan, joka pidettiin 16.8.1874 Johanneslehdossa, osallistui Björneborgs Tidning –lehden arvion mukaan yli 2000 vierasta!¹⁴⁵ Juhlat olivat tehokkaita keinoja lisätä vapaaehtoisen palokunnan näkyvyyttä, saada enemmän toimijoita yhdistykseen sekä turvata yhdistyksen asema ja toiminnan jatkuminen. Björneborg-lehti ylisti juhlien kansankerroksia yhdistävää ominaisuutta vuonna 1867:

*”Folkfester som denna, hwari alla samhällets klasser deltaga, kunna icke annat än märktig bidraga till höjandet af kommunalandan, i det känslan för det gemensamma hos alla bibehålles och stärkes.”*¹⁴⁶

---

¹⁴⁰ Satakunta N:o 13, 28.3.1874; N:o 43, 24.10.1873; N:o 3, 16.1.1875; N:o 49, 4.12.1875.

¹⁴¹ Satakunta N: o 25, 19.7.1873.

¹⁴² Stenius 1987a, 250-254.

¹⁴³ Juhannuslehdosta on käytetty myös nimitystä Johanneslehto. Olen käyttänyt tutkielmassani paikasta sitä nimeä, jota aikalaiset ovat käyttäneet aineistossa, johon kulloinkin olen viitannut. Juhannuslehdossa vietettiin juhlia ainakin vuosina 1874-1885, 1887-1888, 1890-1891 ja 1895.

¹⁴⁴ Björneborg N:o 34, 24.8.1867; Färling 1888, 19.

¹⁴⁵ Björneborgs Tidning N:o 64, 18.8.1874.

¹⁴⁶ Björneborg N:o 34, 24.8.1867.

VPK-yhdistysten päätöksenteossa pyrittiin alusta lähtien ainakin näennäisesti noudattamaan demokraattisuutta, sillä niiden korkeimpana päättävänä elimenä toimi yleiskokous, jossa jokaisella jäsenellä oli yksi ääni.¹⁴⁷ 1860-luvun kuluessa vapaaehtoiset palokunnat muodostivat vapaaehtoisen toiminnan alueen, jossa sivistyneistö ja rahvas toimivat rinta rinnan. Henrik Steniuksen mukaan vapaaehtoisten palokuntien jäsenten luokkaveljeysaate ja solidaarisuus toisiaan kohtaan eivät pitäneet sisällään vaatimusta yhteiskuntaluokkien kerroksellisuuden poistamisesta. Päinvastoin se pyrki vahvistamaan yhteiskuntajärjestystä sekä pitämään yllä lakia ja järjestystä. Esimerkiksi Porvoossa vuonna 1874 olleessa ratatyöläisten lakossa sikäläinen vapaaehtoinen palokunta asettui pitämään vesiruiskujensa avulla lakkolaisia järjestyksessä.¹⁴⁸ Porissa yhteiskuntaluokkien kerroksellisuudesta kertoi ruiskuosaston varhainen jako toimijoiden sosiaalisen taustan mukaan. VPK jakautui toimintansa alussa kahteen osastoon (division), joista ensimmäinen oli ruiskuosasto ja toinen pelastusosasto. Vuonna 1867, sen jälkeen kun VPK hankki toisen ruiskun, ruiskuosasto (sprutdivision) jakautui kahtia siten, että ensimmäiseen ruiskuosastoon tuli alkuperäiskokoonpanoon kuuluvia herrasmiehiä ja toiseen ruiskuosastoon käsityöläisiä. Pelastusosasto säilyi ennallaan.¹⁴⁹

2.5. Luokkaveljeysaate tuottaa tulosta

Luokkaveljeysaateen myötä Porin vapaaehtoisen palokunnan verkostot laajenivat paikallisesta yläluokasta työväestön suuntaan. Muutokset tapahtuivat kuitenkin hitaasti. 1870-luvulla Porin vapaaehtoisen palokunnan toiminnassa oli suvantovaihe. Tuolloin paikalliset sanomalehdet nostivat VPK:n toiminnan hiipumisen ja jäsenten passivoitumisen usein esiin. Vuonna 1873 Satakunta-lehti kertoi erään Porin vapaaehtoisen palokunnan jäsenen kirjoittaneen moittivaan sävyyn:

---

¹⁴⁷ Alapuro & Stenius 1987, 31-32.

¹⁴⁸ Uusi Suometar N:o 61, 27.5.1874; Satakunta N:o 23, 6.6.1874.

¹⁴⁹ Björneborgs Tidning N:o 38, 7.10.1864; Björneborg N:o 42, 19.10.1867; Färling 1888, 18.

”[- -] ettei palokunnan jäsenet aina tule harjoituksiin miehissä paikalle, arwellen heidän kyllä mielellään tulwailewan vuosijuhlalle, sitte kun se pidetään.”¹⁵⁰

Muutaman vuoden kuluttua Satakunta-lehti arvioi, ettei palokunnan vuosijuhlaan ja muihin tilaisuuksiin osallistunut yhtä paljon väkeä kuin ennen¹⁵¹. Henrik Steniuksen mukaan suvantovaihe oli valtakunnallinen ja johtui miesten kasvavasta kiinnostuksesta vapaaehtoista asepalvelusta kohtaan.¹⁵²

Suvantovaiheen jälkeen, 1870-luvun ja 1880-luvun vaihteessa, palokuntatoiminta alkoi selvästi vilkastua sekä paikallisesti että valtakunnallisesti (liite 2). Paikallisella tasolla vilkastumiseen vaikutti palokunnan pyrkimys oman kokoontumistilan saamiseen. Porin VPK sai vuonna 1877 tiedon kansakoulun rakentamisesta tontille nro 160, jossa palokunnan kalustovaja oli sijainnut vuodesta 1864 lähtien¹⁵³. Käytännössä VPK:n täytyi saada itselleen uusi tontti ja vähintäänkin uusi kalustovaja, mutta mielellään myös tilat harjoituksia ja muita palokunnan toimintamuotoja varten. 1870-luvulla palokunnan harjoituspaikaksi oli vakiintunut Rakennusseuran sali ja kenttä. Muut palokunnan tilaisuudet järjestettiin milloin missäkin, sillä omaa vakituista kokoontumistilaa VPK:lla ei ollut.

Samaan aikaan uuden kalustohuoneen havittelun kanssa Porin VPK uudisti toimintaansa. VPK oli jo aiemmin ehtinyt lahjoittaa kirjakokoelmansa kaupunkiin perustettavalle kansankirjastolle. Keväällä 1879 VPK kuitenkin päätti herättää lukuyhdistyksen henkiin ja pyysi kirjojaan takaisin.¹⁵⁴ Vuoden 1879 aikana vapaaehtoiseen palokuntaan päätettiin lisäksi perustaa kuoro ja liittää torviseptetti¹⁵⁵. Loppuvuodesta 1879 VPK lisäsi toimintaansa uutena harrastuksena näytelmät¹⁵⁶. Muutos oli merkityksellinen, sillä näytelmät aloittivat Porissa suomenkielisten amatöörinäytelmien perinteen ja avasivat myös VPK-liikettä tukeneille naisille väylän

---

¹⁵⁰ Satakunta N:o 18, 31.5.1873.

¹⁵¹ Satakunta N:o 31, 5.8.1876.

¹⁵² Alapuro & Stenius 1987, 31.

¹⁵³ Satakunta N:o 8, 24.4.1877.

¹⁵⁴ Satakunta N:o 13, 28.3.1874; N:o 43, 24.10.1874; N:o 3, 16.1.1875; N:o 49, 4.12.1875; N:o 28, 12.7.1879; N:o 35, 28.8.1880.

¹⁵⁵ Länsi-Suomi N:o 9, 1.3.1879; N:o 14, 5.4.1879.

¹⁵⁶ Joulukuussa vuonna 1879 Porin VPK esitti Hotelli Otavassa tanskalaisen Jens Christian Hostrupin näytelmän, joka oli suomennettu vuonna 1878 nimellä *Maantien varrella*. Heti seuraavan tammikuun alussa esitettiin myös näytelmä *Viuluniekka*. *Björneborgs Tidning* N:o 98, 10.12.1879; N:o 104, 31.12.1879.

tulla esiin. Satakunta-lehdessä tosin epäiltiin, mahtaako kaupungista edes löytyä näyttelijöiksi sivistyneitä suomalaisuutta harrastavia naisia.¹⁵⁷ Suomen historian professori Irma Sulkunen on todennut naisten järjestäytymisen olleen periaatteiltaan erilaista maaseudulla ja kaupungeissa. Maaseudulla naiset järjestäytyivät usein yhteisjärjestöihin miesten kanssa. Kaupungeissa erillisjärjestäytyminen oli tyyppillisempää, minkä vuoksi vapaaehtoiset palokunnat saivat usein rinnalleen paikallisen rouvasväenyhdistyksen.¹⁵⁸ Lauantaina 4.6.1881 kaupungin naiset ilmaisivat tukensa VPK-liikkeelle myös lahjoittamalla Johanneslehdossa Porin VPK:lle käsin kirjaillun silkkisen lipun.¹⁵⁹

Porin VPK:n harrastustoiminta hiipui melko pian sen jälkeen, kun VPK onnistui vuonna 1880 hankkimaan itselleen huoneiston tontilta nro 44 ensimmäisessä kaupunginosassa¹⁶⁰. Lauluyhdistys hajosi jo vuoden 1880 alussa, koska palokunnan varat eivät riittäneet palkkaamaan yhdistykselle laulunopettajaa. Osa lauluyhdistyksen jäsenistä päätyi tosin palkkaamaan opettajan omista varoistaan ja perustamaan ryhmittymän, jonka nimeksi tuli ”Porin W.P.K:n yksityislaulukunta”.¹⁶¹ 1880-luvun alkupuoliskolla palokunnan laulukuoro esiintyi muutamissa VPK:n tilaisuuksissa, mutta sen asema osana palokuntaa oli mahdollisesti epävirallinen.¹⁶² Torvisetpettiin sijaan liittyi hetkeksi hyvinkin tiiviisti palokunnan yhteyteen. Vuonna 1880 VPK päätti lunastaa soittokunnan tarvitsemat torvet itselleen vastineeksi soittokunnan esiintymisestä palokunnan tilaisuuksissa ja kolmen vuoden kuluttua torvet olivat jo palokunnan omistuksessa¹⁶³. Vuonna 1884 kolmentoista amatöörisoittajan ja –laulajan ryhmä ehdotti liittymistä osaksi Porin vapaaehtoista palokuntaa nimellä F.B.K. Hornkapell (Palokunnan torvikapelli). VPK ilmoitti liittymisen olevan mahdollinen, kunhan kapelli suostuisi esiintymään palokunnan omissa tilaisuuksissa ja paraateissa sekä muissa tilaisuuksissa palokunnan hyödyksi, ja sen jäsenten älyllisen sivistyksen eduksi¹⁶⁴. Liittyminen toteutui 5.3.1884, mutta jo muutaman vuoden kuluttua kyseinen

---

¹⁵⁷ Satakunta N:o 39, 27.9.1879; Lampinen 1976, 74-76.

¹⁵⁸ Sulkunen 1987, 170-171.

¹⁵⁹ Satakunta N:o 23, 11.6.1881.

¹⁶⁰ Satakunta N:o 28, 10.7.1880.

¹⁶¹ Satakunta N:o 41, 9.10.1880.

¹⁶² Ks. esim. Satakunta N:o 59, 23.7.1884; N:o 15, 23.2.1887.

¹⁶³ Satakunta N:o 16, 17.4.1880; N:o 25, 31.3.1883.

¹⁶⁴ Utdrag ur protokollet fördrövid medlemmarnes i ”F.B.K. Hornkapell” sammanträde den 4d Februari 1884, PvpkA, Soittokunnan pöytäkirjat 1884-2009 Cc:9; Satakunta N:o 27, 2.4.1884.

soittokunta päätti erota palokunnasta ¹⁶⁵. Musiikkitoiminta vilkastui jälleen hetkeksi, kun VPK perusti vuonna 1887 Klubitoimikunnan järjestämään erityisiä klubi-iltoja. 1880-luvun lopussa VPK siirtyi kuitenkin käyttämään tilaisuuksiensa musiikkipuolen hoitamisessa pääsääntöisesti Soitannollista Seuraa. ¹⁶⁶

Porin VPK:n lukuharrastus ei myöskään saanut kannatusta. VPK ylläpiti kyllä huoneistollaan kirjastoa 1880-luvun alkupuolella, mutta se totesi jo vuoden 1883 vuosikertomuksessaan, ettei kirjavarastoa ole kartutettu, koska kaupungissa on jo kansanlukusali. Kolme vuotta myöhemmin VPK päätti lahjoittaa tarpeettomaksi jääneen 200 kirjan kokoelmansa kansankirjastolle. Lahjoittamisen jälkeen VPK:n huoneistolla oli mahdollisuus lukea pelkästään sanomalehtiä. ¹⁶⁷ VPK:n huoneisto oli pieni, joten kokouksia ja iltahuveja järjestettiin edelleen muissa tiloissa. ¹⁶⁸

Porin VPK:n johdossa oli 1860-1870-luvuilla pääasiassa ruotsinkielinen säätyläistö- VPK pyrki kuitenkin herättämään luokkaveljeyden hengessä järjestetyn sivistystoiminnan ja kansanjuhlien avulla myös työväestön mielenkiinnon. Kiinnostus heräsi ja palokunnan jäsenmäärä nousi ¹⁶⁹, mutta sivistyksellisten tavoitteiden kannalta VPK:n toiminta ei kehittynyt siihen suuntaan, johon palokunnan johtohahmot olivat pyrkineet.

Porin VPK:n päällikkö Axel Gabriel Bergbom esitti vuonna 1878 huolensa etenkin korkeasti koulutettujen jäsenten kiinnostuksen hiipumisesta vapaaehtoista palokuntaa kohtaan ¹⁷⁰. 1870-1880-lukujen vaihteessa Porin VPK:n jäsenrakenne oli muuttunut ja samalla fennomaaniset virtaukset olivat voimistuneet VPK:ssa. Palokunnassa oli jo sen varhaisista toimivuosista lähtien paljon suomenkielisiä jäseniä, sillä esimerkiksi lukuyhdistykseen tilatuista sanomalehdistä lähes puolet oli

---

¹⁶⁵ Satakunta N:o 23, 21.3.1885; N:o 23, 23.3.1887.

¹⁶⁶ Satakunta N:o 15, 23.2.1887; N:o 33, 13.3.1890; N:o 134, 17.11.1891.

¹⁶⁷ Satakunta N:o 51, 18.12.1880; N:o 25, 31.3.1883; N:o 23, 23.4.1886; Färling 1888, 29-30.

¹⁶⁸ Satakunta N:o 20, 11.3.1882; N:o 22, 18.3.1882

¹⁶⁹ Jäsenmäärän nousun ja jäsenten ikärakenteen muutoksen vuoksi palokunnan kokoonpanossa tehtiin muutoksia 1880-luvun alussa. Aluksi pelastusosastoon muodostettiin kaksi uutta osastoa. Palokunnan jäsenmäärää yritettiin myös tietoisesti nostaa ja palokuntaan harkittiin liitettäväksi harjoituskomppania sekä vartijaosasto. Vartijaosaston perustaminen kertoo pyrkimyksestä tarjota harrastusmahdollisuus ikääntyvälle jäsenkunnalle, sillä sinne päästäkseen jäsenen täytyi olla toiminut palokunnassa 15 vuotta. Vuonna 1882 vartijaosasto olikin jo osana palokuntaa, kun taas harjoituskomppaniaa ei ainakaan harjoituskomppania-nimellä kuulunut palokuntaan. Se saattoi kuitenkin mahdollisesti sisältyä sammutus- ja pelastusosastoon. Satakunta N:o 43, 23.10.1880; N:o 25, 1.4.1882; N:o 25, 31.3.1883.

¹⁷⁰ Björneborgs Tidning N:o 63, 7.8.1878.

suomenkielisiä¹⁷¹. Lisäksi palokunnan hankkimat kirjat olivat suureksi osaksi suomenkielisiä¹⁷². 1870-luvun alkupuolella suomenkielisten äänenkannattajana toiminut Satakunta-lehti alkoi toistuvasti nostaa esiin palokunnan kielikysymystä. Lehti kritisoi tyyppillisesti ruotsin kielen käyttämistä VPK:n vuosijuhlissa. Kertoessaan VPK:n vuosijuhlasta 1873 lehti kritisoi sitä, ettei juhlien puheita ollut käännetty suomeksi, jolloin suurin osa kuulijoista ei ymmärtänyt niitä¹⁷³. Myös palokunnan omat jäsenet nostivat sanomalehdessä kielikysymystä esiin. Satakunta-lehden mielipidekirjoituksessa eräs palokunnan jäseniin kuulunut kirjoittaja totesi jo vuonna 1873, että palokunnan ”harjoitukset äksieraustempuissa” onnistuisivat paremmin, jos ohjeet annettaisiin suomeksi¹⁷⁴.

Keväällä 1879 VPK nosti kokouksessaan esiin kysymyksen suomenkielisen komentosanaston laatimisesta ja joulukuussa 1880 VPK julkaisi vihkon, jossa oli sekä suomen- että ruotsinkieliset rintamaharjoituksissa noudatettavat ohjesäännöt ja komentosanat lisäselvityksineen¹⁷⁵. Lopullisia palokunnan kieltä koskevia päätöksiä ei kuitenkaan tuolloin vielä tehty. Satakunta-lehti löi jälleen kirjoituksillaan vettä myllyyn moittimalla VPK:n vuosijuhlia isänmaallisuuden puutteesta ja vetämällä myös Björneborgs Tidning –lehden mukaan palokunnan kielikiistaan:

*”On näet melkein joka vuosi wietetty W.P.K:n vuosijuhlia siihen tapaan, että muukalainen, joka asioita ei tunne, warmaankin olisi luullut olewansa keskellä Ruotsin maata, kaikki kirjoitukset, komentokieli, wiralliset puheet j.n.e. owat olleet ruotsalaisia, ruotsalaiset sähkösanomatkin owat wälistöin jääneet suomentamatta j.n.e. Tämä kaikki on tapahtunut kunnalle, mistä werrattain suuri osa ei ymmärrä ruotsin kieltä. Onkohan tämä sitte B.T:n mielestä kylläkin isänmaallista, sitä emme käy ”arenteeraamaan”, mutta siinä tapauksessa on B.T:n toimituksen isänmaa warmaankin yhä edelleen länsipuolella Pohjanlahtea.”*¹⁷⁶

---

¹⁷¹ Pöytäkirja Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin kokouksesta 10.12.1867, PvpkA, Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin pöytäkirjat 1867-1870 Cc:5; Almqvist 1913, 57.

¹⁷² Satakunta N:o 1, 1.2.1873.

¹⁷³ Satakunta N:o 27, 2.8.1873.

¹⁷⁴ Satakunta N:o 18, 31.5.1873.

¹⁷⁵ Satakunta N:o 16, 19.4.1879. Färling 1888, 36; Almqvist 1913, 19.

¹⁷⁶ Satakunta N:o 30, 30.7.1881.

Kolmen vuoden yrittämisen jälkeen ruotsin kieli sai väistyä. Komentokieleksi ja yleisten kokousten pöytäkirjakieleksi otettiin suomi VPK:n jäsenten demokraattisella äänestyksellä keväällä 1882. Samassa yhteydessä VPK vaihtoi palokunnan kalustoon, lippuihin ja lakkeihin tunnukset W.P.K. entisten F.B.K. -tunnusten tilalle.¹⁷⁷

Ruotsin kielen vaihtaminen suomen kieleen ei sujunut vapaaehtoisessa palokunnassa kaikkia palokunnan jäseniä tyydyttävällä tavalla. Kielikiistojen takia 43 vapaaehtoisen palokunnan jäsentä joko vetäytyi pois toiminnasta tai heidät suljettiin palokunnan ulkopuolelle¹⁷⁸. Lähteneiden jäsenten määrä oli huomattava ja katoa tapahtui erityisesti säätyläistöön kuuluvissa jäsenissä. Vuonna 1884 vapaaehtoisen palokunnan varapäälikkö O. Lilius harmitteli sitä, ettei palokuntatoiminta enää kiinnostanut säätyhenkilöitä¹⁷⁹. Färling puolestaan kirjoitti historiikkiinsa kielenvaihdoksesta vuonna 1888:

*”Aina siitä asti, mutta luultavasti kuitenkin pääasiassa muusta wälinpitämättömyydestä tämän hywän asian suhteen, on palokunnan niin sanottuun herrasluokkaan kuuluwien jäsenten luku, paha kyllä, ollut hywin vähäinen. Wapaaehtoinen palokunta perustuu todelliseen demokraattiseen perusaatteeseen, joka waatii eri kansanluokkain yhdenvertaisuutta työssä yhteisen hywän eduksi, ja saa pääasiallisen työwoimansa käsityötä tekewäin luokkain sywistä riweistä. Tärkeänä toiwomuksena on kuitenkin pidettävä, ett’eiwät werrattain siwistyneetkään luokat wetäytyisi tästä työstä, jonka suhteen heillä on warsinainen tehtävä suoritettawana sekä kehoittawanaesimerkkinä muille kansanluokille että siihen älyyn nähden, joka siten tulisi kuntaan ja joka sen johdon ja kaikinpuolisen kohottamisen suhteenon pidettävä mitä suuri-arwoisimpana. Me emme siis woi olla tässä lausumatta sitä toiwomusta, että kuntaan tulijain luku siwistyneemmistäkin luokista wastaisuudessa tulisi lukuisammaksi.”*¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Satakunta N:o 26, 5.4.1882; Almqvist 1913, 20; Färling 1888, 36-37.

¹⁷⁸ Satakunta N:o 24, 29.3.1882; Färling 1888, 37.

¹⁷⁹ Satakunta N:o 61, 30.7.1884.

¹⁸⁰ Färling 1888, 37.

Henrik Steniuksen mukaan fennomaanit julistivat tasa-arvoista ihmiskäsitystä, johon kuuluivat jyrkemmät tasa-arvovaatimukset kuin liberaaleilla. Liberaalit kyllä ajoivat kansalaisten muodollista yhdenvertaisuutta, mutta eivät kyseenalaistaneet yhteiskuntaluokkien olemassaoloa.¹⁸¹ Färlingin kirjoitus paljastaa liberaalin ihanteen, jonka mukaisesti eri luokkiin kuuluvat olivat palokunnassa tasavertaisesti edustettuina. Kärjistetyksi ilmaisten sivistyneitä luokkia tarvittiin palokunnan johtamiseen ja alempia luokkia työvoimaksi. Todellisuudessa palokunnassa ne sivistettävät luokat, joille luokkaveljeysnoma ja sivistystoiminta suunnattu, olivat ottamassa tilan ja vallan sivistyneiltä. VPK:n johtotehtävät säilyivät kuitenkin pitkään Färlingin ja muun ruotsia taitavan sivistyneistön käsissä. VPK:n yleiskokousten pöytäkirjakeleksi vakiintui suomi jo vuonna 1882, mutta hallituksessa pöytäkirjat kirjoitettiin ruotsiksi vuoden 1895 loppuun asti¹⁸². Steniuksen mukaan suuriruhtinaskunnan kansalaisyhteiskunnan järjestäytyminen sovitettiin fennomaanien tahtiin yleisesti vuosien 1881-1895 aikana¹⁸³. Porin vapaaehtoisien palokunnan yleiskokousten kielenmuutos oli verrattain varhainen.

Porin VPK luotiin 1860-1880-luvun paikallisten kauppiaiden ja käsityöläisten verkostoissa, jonka aatemaailman pohjalta syntyivät myös VPK:n perinteiset toimintamuodot. Toimintamuodot eivät säilyneet sellaisenaan 1900-luvulle asti, sillä ne olivat oman aikansa tuote. Varhaiset toimintamuodot loivat kuitenkin pohjan myöhemmin 1900-luvulla VPK:ssa kehittyvälle soittoharrastukselle, poikatoiminnalle, valistustoiminnalle ja naistoiminnalle. Ennen kaikkea toimintamuodot mahdollistivat palokunnan laajamittaisen verkottumisen paikallisyhteisöön, sillä VPK tarjosi jokaiselle jotakin. Verkottumisen myötä paikallisyhteisön suomenkielisen työväestön ääni pääsi kuuluviin ja syrjäytti lopulta demokraattisen päätöksenteon kautta VPK:n ruotsinkielisen johtajuuden. Tuon vaihdoksen jälkeen suuri osa Porin VPK:n ruotsinkielistä kulttuuriperintöä on hävinnyt. Näin on käynyt esimerkiksi VPK:n ruotsinkielisille pöytäkirjoille.

---

¹⁸¹ Alapuro & Stenius 1987, 34.

¹⁸² Satakunta N:o 35, 23.3.1897.

¹⁸³ Alapuro & Stenius 1987, 34.

3. Kontekstina kansalaisyhteiskunnan muotoutuminen: toiminta laajenee

Mikrohistoriaksi mielletään usein pienten kohteiden tutkimus. Tutkimuskohteen koko ei kuitenkaan ole olennaista, sillä mikroskoopilla voidaan tarkastella erikokoisia asioita. Mikro- ja makrotason tutkimusta ei voi erottaa jyrkästi toisistaan, sillä ne ovat saman jatkumon eri ulottuvuuksia.¹⁸⁴ Ainutkertaisten prosessien ymmärtämisen kautta voidaan ymmärtää laajempia prosesseja: kansalaisyhteiskunta muodostui paikallisista ainutkertaisista prosesseista ja ihmisten tekemistä valinnoista.

3.1. Kohti valtakunnallistumista

*”[- -] yhdistyksiä syntyy kuin sieniä sadeilmalla ja kuolee kuin kärpäsiä.”*¹⁸⁵ totesi VPK:n ylipäällikkö Karl Anshelm Widbom Johanneslehdossa pidetyssä vuosijuhlassa 1894. Suomalainen yhdistystoiminta vilkastui huomattavasti 1890-luvulta lähtien. VPK-liike alkoi levittyä kaupungeista maaseudulle 1880-luvulla. 1880-luvulla alkunsa saanut raittiusliike jatkoi kasvamistaan ja sai seurakseen seuraavalla vuosikymmenellä nuorisoseuraliikkeen. 1890-luvun loppupuolella työnväenliike alkoi hiljalleen järjestäytyä. Vuosisadan vaihteessa järjestäytyivät maamiesseurat ja osuustoiminta alkoi. 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen jälkipuoliskolla urheiluliikkeet liittyivät järjestökenttään.¹⁸⁶

Eri liikkeiden jäsenmääriä verraten Kansanvalistusseura oli Suomen suurin joukkojärjestö 1880-luvun puoliväliin asti, jonka jälkeen raittiusliike nousi jäsenmäärältään suurimmaksi liikkeeksi. 1890-luvun puolivälissä nuorisoseuraliike kasvoi raittiusliikkeen yli ja pysyi suurimpana joukkojärjestönä työnväenliikkeen ennen suurlakkoa 1905 tapahtuneeseen nousuun asti. Ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen työnväenliikkeen kannattajajoukko väheni hieman ja osuustoiminta nousi jäsenmäärältään korkeimmaksi. Vuonna 1915 työnväenliikkeen jäsenmäärät lähtivät

---

¹⁸⁴ Elomaa 2001, 61.

¹⁸⁵ Satakunta N:o 94, 14.8.1894.

¹⁸⁶ Stenius 1987b, 50-52.

lyrkkään nousuun, mutta eivät kuitenkaan ylittäneet osuustoimintaan osallistuneiden jäsenmäärää.¹⁸⁷

VPK -liikkeen levinneisyyttä ei voi täysin verrata edellä mainittujen liikkeiden jäsenmääriin, sillä vapaaehtoisten palokuntien määrää voitiin rajoittaa paikkakunnilla ja toisaalta VPK-yhdistysten sisällä vapaaehtoisten palokuntien jäsenmäärät olivat usein rajatut. Vapaaehtoisten palokuntien määrää tilastoitiin valtakunnallisesti vuonna 1907. Tuolloin vapaaehtoisia palokuntia oli perustettu 213 paikkakunnalle. Turun ja Porin alueelle vapaaehtoisia palokuntia perustettiin vuosina 1838-1906 noin 50, mutta monet niistä kuihtuivat pois melko nopeasti (liite 3). Jäseniä vapaaehtoisissa palokunnissa oli hieman alle 20 000, mikä oli noin 60 000 jäsentä vähemmän kuin kyseisen vuoden suurimmassa joukkojärjestössä, työväenliikkeessä.¹⁸⁸ Porin VPK:ssa jäsenmäärä nousi hiljalleen lähelle 300 jäsentä 1880-luvun ajan ja kohosi korkeimmilleen 1890-luvulla, jolloin jäsenmäärä oli parhaimmillaan 434 vuonna 1900. Jäsenmäärähuipun jälkeen jäsenmäärä putosi kahden vuoden aikana nopeasti ja vakiintui sitten alle 300 jäseneen (liite 4).

Erilaisten yhdistysten jäsenmäärien noustessa yhdistyselämässä otettiin 1880-luvulla käyttöön keskusjärjestöidea. Keskusjärjestöidean mukaisesti erilaiset paikalliset yhdistykset valitsivat yhdistyskentälleen keskushallituksen, jonka tehtävänä oli edustaa kentän mielipiteitä. Keskusjärjestöjen pyrkimyksenä oli keskittää tietyn yhdistyskentän toimijoita saman keskusjärjestön alle ja toiseksi muodostaa yhteyksiä valtiovallan edustajiin. Ensimmäisenä keskusjärjestöideaa sovelsi raittiusliike.¹⁸⁹

VPK-liikkeessä ensi askel kohti keskusjärjestäytymistä otettiin vuonna 1889, kun Helsingin vastavalmistuneella palokunnantalolla järjestettiin ensimmäinen yleinen palokuntalaiskokous. Kokoukseen oli kutsuttu palovakuutusyhtiöiden, tehdaspalokuntien, vapaaehtoisten palokuntien ja vakinaisten palokuntien edustajia eri puolilta suuriruhtinaskuntaa. Ennen kokousta sanomalehdet julkaisivat osallistumiskutsuja ja pyyntöjä keskustelukysymysten laatimisesta kokoukselle. Kokouksessa keskustelukysymysten vastaajiksi valittiin erityinen työryhmä, johon kuului paloalan asiantuntijoita ja vanhoja harrastajakonkareita. Helsingin kokouksen osanottajat eivät vielä päätyneet perustamaan kiinteää paloalan keskushallintoa, mutta

---

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Stenius 1987b, 50-52.

¹⁸⁹ Stenius 2004, 156.

he päättivät kokoontua jatkossa tasaisin väliajoin.¹⁹⁰ Käytännössä kokouksia järjestettiin aluksi 3-5 vuoden välein¹⁹¹. Oulussa järjestetyssä kokouksessa vuonna 1906 kokouksen osanottajat päättivät perustaa kiinteän keskushallituksen, jonka nimeksi tuli Suomen Yleinen Palokuntaliitto. Palokuntaliitto toimi aluksi väliaikaisen keskushallituksen voimin, kunnes Kuopion kuudennessa yleisessä palokuntalaiskokouksessa vuonna 1908 kokouksen osallistujat hyväksyivät liiton säännöt ja vahvistivat keskushallinnon kokoonpanon. Palokuntaliiton perustamisen jälkeen liitto järjesti yleisiä palokuntalaiskokouksia pääsääntöisesti kolmen vuoden välein.¹⁹²

Yleiset palokuntalaiskokoukset ja lopulta Suomen Yleinen Palokuntaliitto muuttivat paloalan luonnetta. Asiat, jotka paikallinen VPK oli ennen ratkaissut oman yhdistyksensä piirissä, nousivat nyt valtakunnalliseen keskusteluun. 1890-luvulla palokuntalaiskokous valitsi erillisen komitean tekemään selvityksiä kaupunkien palotoimen tilasta keräämällä palojärjestyksiä ja vapaaehtoisten palokuntien sääntöjä, tietoja kaupunkien vakinaisten ja vapaaehtoisten palokuntien järjestelystä ja jäsenmääristä sekä palotoimen kustannuksista¹⁹³. Vuoden 1895 yleinen palokuntalaiskokous nosti myös esiin tarpeen laatia yleinen koko Suomen kattava palojärjestys¹⁹⁴. Vapaaehtoiset palokunnat, jotka olivat aiemmin toimineet paikallisesti omine perinteineen ja toimintatapoineen, tulivat hiljalleen valtakunnallisen ohjeistuksen, säätelyn ja neuvonnan kohteeksi. Kyseinen kehityssuunta voimistui etenkin Suomen Yleisen Palokuntaliiton perustamisen myötä. 1910-luvulla Palokuntaliitto laati kaikille palokunnille yhtenäisen harjoitussääntöehdotuksen ja kaavakkeen Palokuntaliittoon kuuluvien palokuntien säännöille¹⁹⁵. Porissa yhteydet Suomen Yleiseen Palokuntaliittoon olivat tiiviit. Porin VPK:n ylipäällikkönä vuosina

---

¹⁹⁰ Katajamäki 2006, 22-31.

¹⁹¹ Seuraavat yleiset palokuntalaiskokoukset järjestettiin Turussa 1893, Tampereella 1898, Viipurissa 1901, Oulussa 1906, Kuopiossa 1908, Helsingissä 1910, Porissa 1913, Hämeenlinnassa 1917, Voikkaalla 1920, Tampereella 1923, Tammisaarella 1926, Turussa 1928, Viipurissa 1931, Kemissä 1934, Kotkassa 1937, Jyväskylässä 1945, Vaasassa 1947, Mikkelissä 1949, Savonlinnassa 1951, Porissa 1953, Turussa 1956, Tampereella 1959 ja Oulussa 1962. Nuoreva 1980, 307-472. 2000-luvulla palokuntalaiskokousperinnettä on herätelty uudestaan henkiin: XXV yleinen palokuntalaiskokous pidettiin Turussa vuonna 2008 ja XXVI yleinen palokuntalaiskokous Kotkassa vuonna 2011.

¹⁹² Katajamäki 2006, 22-31.

¹⁹³ Satakunta N:o 133, 9.11.1895; N:o 89, 2.8.1898; N:o 90, 4.8.1898.

¹⁹⁴ Sanomia Porista N:o 135, 16.11.1895.

¹⁹⁵ Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn Johtokunnan kokouksessa palokunnan talolla marraskuun 23 päivänä 1912; Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn Johtokunnan kokouksessa Raatihuoneella lokakuun 3 päivänä 1914, PvpkA, Johtokunnan pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1

1902-1915 ja hallituksen puheenjohtajana vuosina 1909-1915 toiminut pormestari Harald von Hellens kuului Suomen Yleisen Palokuntaliiton väliaikaiseen ja vakituiseen hallitukseen liiton perustamisesta lähtien aina vuoteen 1928 asti ¹⁹⁶. Porin VPK ei vielä 1920-luvullakaan kuitenkaan uusinnut sääntöjään Palokuntaliiton mallin mukaisiksi, vaikka liitto huomautti asiasta useaan otteeseen ¹⁹⁷. Valtakunnallistumiskehitystä seuranneena suurimpana ja merkittävimpana muutoksena oli ensimmäisen palolain säätäminen vuonna 1933. Palolain säätämisen jälkeen kaupunkien mahdollisuudet päättää itse palontorjunnan järjestämisestä olivat aiempaa rajallisemmat.

3.2. Palokunnantalo ja vilkastuva paikallisverkosto

1800-luvun jälkipuoliskolla lakisääteisten instituutorakennusten kuten raatihuoneiden, sairaaloiden, vankiloiden ja koulujen rinnalle alkoi nousta puolijulkisia, vapaaehtois pohjalta rakennettuja instituutorakennuksia. Yhtäältä lisääntyivät kaupan ja muun liike-elämän palvelukseen tarkoitettut rakennukset ja toisaalta kaupunkien sivistys- ja kulttuurielämästä vastanneet vapaaehtois pohjalta rakennetut kirjastot, museot, näyttelytilat ja teatterit. ¹⁹⁸ Yhdistyselämä toi mukanaan kaupunkiin ja maaseudulle erilaiset seuratalot, joissa oli yhdistyksestä riippuen tyypillisesti juhlasali näyttämöineen, kirjasto- ja lukusali, kokoushuoneita ja toisinaan myös ravintola. ¹⁹⁹

Raittiusseura Alpha rakensi Porin ensimmäisen seuratalon vuonna 1887. ²⁰⁰ Porin vapaaehtoinen palokunta aloitti oman seuratalonsa rakentamisen valmistelut 1880-luvun loppupuolella. VPK hankki varoja rakennusrahastoon juhlien, naamiaisten, näytelmällisten iltamien, klubi-iltojen, arpajaisten ja yksityishenkilöiden antamien lahjoitusten avulla. Iltanviettojen ja tapahtumien järjestämisestä tuli aiempaa säännöllisempää vuonna 1884, kun VPK muodosti erityisen huvitoimikunnan järjestämään klubi-iltoja ²⁰¹. Palokunnan ensimmäinen varsinainen klubitoimikunta

---

¹⁹⁶ Katajamäki 2006, 538; Tuovinen 1938, 128-131.

¹⁹⁷ Ernst Lindroosin 16.10.1927 laatima kertomus Porin V.P.K:n tarkastustilaisuudesta; Ernst Lindroosin laatima Kertomus koskeva Porin Vapaaehtoisen Palokunnan tarkastusta 15.12.1929, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

¹⁹⁸ Lilius 1983b, 180-220.

¹⁹⁹ Smeds 1987, 232-235.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Färling 1888, 39; Satakunta N:o 101, 17.12.1884.

aloitti edellä mainittujen tehtävien hoitamisen 20.3.1887²⁰². Arpajaisten järjestämisestä vastasivat lisäksi kaupungin naispuoliset asukkaat. Esimerkiksi marraskuussa 1889 pidettyihin palokunnan suuriin arpajaisiin koottiin ja tehtiin voittoja lähes seitsemänkymmenen paikallisen rouvan ja neidin voimin²⁰³.

Erilaisten tapahtumien kautta saatujen tuottojen ja lahjoitusten lisäksi Porin VPK anoi palokunnantalon rakentamista varten avustuksia paloapuyhtiöiltä ja anniskeluyhtiön voittovaroista. Jälkimmäisen antamat lahjoitukset eivät olleet niin anteliaita kuin VPK toivoi. 1880-luvun loppupuolella VPK haki avustusta nimenomaan rakennuskassan kartuttamiseksi, mutta ei sitä saanut. Avustuksia kyllä myönnettiin, mutta ne kohdennettiin kaluston kunnossapitoon ja hankintaan. Esimerkiksi vuonna 1890 VPK haki avustusta 5 000 markkaa rakennusrahastoon, mutta sai vain 1 000 markkaa kalustoa varten. Syynä anniskeluyhtiön kitsauteen oli pyrkimys saada eri toimijat yhdistämään rakennushankkeensa siten, että kaupunkiin olisi rakennettu kansankirjasto, johon olisi sijoitettu toimitilat myös työväenyhdistykselle ja vapaaehtoiselle palokunnalle. Kyseiselle hankkeelle anniskeluyhtiö lupasi vuonna 1890 lahjoittaa 14 000 markkaa.²⁰⁴

Rakennushankkeiden yhdistäminen ei käynyt vapaaehtoiselle palokunnalle, vaan se jatkoi seuraavina vuosina rakennusavustusten anomista – tuloksetta. Satakunta-lehden eräässä mielipidekirjoituksessa suunnitteilla olevaa kansankirjastoa kutsuttiin ”utopia”-rakennukseksi ja perusteltiin kirjaston sopimattomuutta palokunnan kokoontumispaikaksi muun muassa sillä, etteivät palokunnan tanssi- tai huvi-illat sopisi hiljaisuutta kaipaavaan rakennukseen²⁰⁵. Vapaaehtoisten palokuntien rakennustoiminnassa oli tyypillistä palokunnantalojen suunnitteleminen seuratalojen tyylisiksi kokoontumistiloiksi niin, ettei kalustolle välttämättä rakennettu palokunnantalon tiloja ollenkaan.

Keväällä 1892 Porin VPK muodosti rakennuskomitean, johon kuuluivat VPK:n hallituksen jäsenet maisteri Karl Widbom, opettaja J. F. Selin, kaupungin kamreeri J. Leineberg, kaupungin kassööri F. E. Sjöstedt ja valokuvaaja U. Rosendahl sekä viisi erikseen valittua palokunnan jäsentä, apteekkari J. F. Nevander, konsuli H.

---

²⁰² Almqvist 1913, 61.

²⁰³ Satakunta N:o 96, 10.10.1889.

²⁰⁴ Satakunta N:o 49, 26.4.1890.

²⁰⁵ Satakunta N:o 43, 13.4.1893.

Rosenlew, kauppias H. Widbom, kirjakauppias A. Öhrnberg ja rakennusmestari F. K. Eriksson²⁰⁶. Palokunnantalon luonnospiirrosten saamiseksi komitea ilmoitti Satakuntalehdessä 13.9.1892 järjestävänsä luonnospiirroskilpailun arkkitehdeille ja rakennusmestareille. Komitea toivoi luonnospiirroskilpailuun luonnoksia rakennuksesta, joka tulisi maksamaan alle 30 000 markkaa ja joka rakennettaisiin puusta joko itsenäiseksi rakennukseksi tai hyödyntäen palokunnan vanhaa kivikalustohuonetta²⁰⁷. Marraskuun 1892 määräaikaan mennessä luonnoksia saapui palokunnalle 12²⁰⁸. Komitea palkitsi luonnospiirroskilpailussa 200 ja 100 markan rahapalkinnoilla kaksi piirrosta, joista ensimmäinen oli arkkitehti H. R. Helinin ja toinen arkkitehti K. Wasastjernan. Kumpaakaan piirrosta VPK ei halunnut sellaisenaan toteuttaa, vaan se antoi rakennusmestari F. K. Erikssonin tehtäväksi sovittaa piirrokset yhteen²⁰⁹. Eriksson oli juuri muutamaa vuotta aiemmin toiminut raittiusseura Alphan talon rakennusmestarina²¹⁰. Olettaa voi, että Eriksson tiesi tulevan tehtävänsä jo ennen luonnoskilpailun päättymistä – kuuluihan Eriksson rakennuskomiteaankin. Puolijulkinen rakennustoiminta oli yleisesti vapaaehtoisvoimin rahoitettua, piirustukset tehtiin jäsenten tai paikkakuntalaisten omien innovaatioiden mukaan ja talot rakennettiin talkootyönä²¹¹. Yhdistykset säästivät rakennuskustannuksista käyttäessään mahdollisimman paljon omaa työvoimaa.

Lääninhallitus vahvisti palokunnantalon piirustukset keväällä 1893²¹². Rakennuksen perustuksen ja kivijalan tekemisen VPK antoi urakkatyönä vähiten maksua vaativalle²¹³. Urakkatyönä toteutettiin seuraavana vuonna myös palokunnantalon juhlasalin, eteisen ja kahden muun huoneen katot ja lattiat²¹⁴. Kesäkuun 16. päivänä vuonna 1893 VPK laski palokunnantalon kulmakiven juhllallisin menoin. Palokunnantalon vihkiäisiä VPK:n jäsenet juhlivat joulukuun 2. päivänä vuonna 1894 yhdessä maistraatin, kaupunginvaltuuston ja sanomalehdistön edustajien sekä kaupungin naisten kanssa²¹⁵.

---

²⁰⁶ Satakunta N:o 38, 29.3.1892.

²⁰⁷ Satakunta N:o 109, 13.3.1892.

²⁰⁸ Satakunta N:o 137, 17.11.1892.

²⁰⁹ Satakunta N:o 142, 4.12.1894.

²¹⁰ Satakunta N:o 43, 1.6.1887.

²¹¹ Smeds 1987, 232.

²¹² Satakunta N:o 52, 4.5.1893.

²¹³ Porilainen N:o 62, 5.5.1893.

²¹⁴ Satakunta N:o 56, 17.5.1894.

²¹⁵ Satakunta N:o 70, 17.6.1893; N:o 142, 4.12.1894.

VPK sai valmiiksi rakennuksensa. Kansankirjastohanke sen sijaan seisoi pitkään. Kun vapaaehtoinen palokunta ja työväenyhdistys oli jätetty kirjastorakennuksen suunnitelmista pois, tuli tilalle suunnitelma yhdistää kirjastorakennukseen suuri juhlasali, Satakunnan museo, paloasema ja vakinaisen palokunnan kalustuhuone²¹⁶. Yksi toisensa jälkeen kirjastorakennukseen sijoitettavaksi aiotut laitokset putosivat pois suunnitelmista ja kirjastotalon rakentaminen pitkittyi vuosikymmenestä toiseen²¹⁷. Kirjastotalon rakentaminen alkoi lopulta vasta vuonna 1974.²¹⁸

Palokunnantalo mahdollisti aiempaa laajamittaisemman verkottumisen erilaisten yhteisöjen kanssa. Aikaisempina vuosina Porin vapaaehtoinen palokunta oli ollut tapahtumien järjestämisessä ja kokoustilojen hankkimisessa riippuvainen sen ulkopuolella olevien toimijoiden päätöksistä. Oman palokunnantalon rakentamisen jälkeen VPK pystyi itse valikoimaan, minkälaisien yhteisöjen kanssa se halusi olla tekemisissä. Palokunnantalo oli kohtaupaikka, jossa toisaalta palokuntalaisten oma yhteisöllisyys tiivistyi ja toisaalta suhteet palokunnan ulkopuolisiin yhteisöihin ja toimijoihin kehittyivät. Palokunnantalon vihkimistilaisuudessa 2.12.1894 rakennuskomitean puheenjohtaja Oskar Lilius kuvasi palokunnantalon yhdistävää merkitystä:

*”Kuntamme waiwalloinen astuminen ylösmäkeä on nyt päättynyt, me seisomme hartaitten toiwomuksiemme perillä, toteutettakoon nyt kohdakkoin ohjelmamme: seisoa walppaana horjumattomana wahtina wihollistamme tulta vastaan ja samassa miellyttää eri kansaluokat siwistyttävään ja jalostuttawaan työhön oman itsemme ja yhteiskunnan hyödyksi, wihitköön tämä tilaisuus meidät uusiin ponnistuksiin ja muistakaamme, kun laimeus tahtoo intomme ja woimamme lamauttaa, mitä welwollisuuksia se laskee meidän täytettäväksemme. Yhdistäköön tämä huone Porin W. P. K:n eri jäsenet siwistyttävään weljesliittoon ja tuottakoon se kuntaan aina uusia innostuneita woimia!”*²¹⁹

---

²¹⁶ Satakunta N:o 132, 10.11.1900.

²¹⁷ Ks. esim. Satakunta N:o 35, 20.3.1908.

²¹⁸ Saarinen 1972, 766-769.

²¹⁹ Satakunta N:o 142, 4.12.1894.

Porin VPK:n toiminta vilkastui palokunnantalon rakentamisen jälkeen selvästi, ja sen jäsenmäärät nousivat hetkellisesti: jäseniä oli vuoden 1894 alussa 315 ja vuoden 1896 alussa 420. VPK perusti vuoden 1895 aikana alaosastoja: palokunnan voimisteluseura sai alkunsa 30.1.1895, puhujaklubi aloitti kokoontumisensa 7.3.1895 ja palokunnan mieskvartetti Crescendo perustettiin vuonna 1900²²⁰.

VPK käytti palokunnantaloaan omien tilaisuuksiensa järjestämiseen, toisten porilaisten yhdistysten kokoontumisiin ja kaikille kaupunkilaisille avoimien tilaisuuksien järjestämiseen. 1890-luvulla ja 1900-luvun alussa VPK järjesti palokunnantalolla kokouksia, naamiaisia, arpajaisia ja klubi-iltoja²²¹ Palokunnantalolla kokouksia ja erilaisia tilaisuuksia järjestivät säännöllisesti VPK:n lisäksi myös Suomalainen Seura, Satakunnan Metsästysseura, Porin Purjehdusseura, Kauppa-apulaisten yhdistys, Porin Rouvasväenyhdistys, Kirjaltajaklubi, Polkupyöräklubi, Porin ympäristön Osuusmeijeri-Osuuskunta ja Nuorsuomalaiset²²². Kaikille avoimia tilaisuuksia olivat esimerkiksi tanssitunnit, promenadi- ja populäärikonsertit sekä panoraama- ja kinematografi-esitykset²²³.

3.3. Kansalaisyhteiskunta politisoituu

Suomen poliittisen kulttuurin peruspiirteet syntyivät 1800-luvun lopun ja 1930-luvun alun välisenä ajanjaksona, jonka myllerryksiin kuuluivat suurlakko ja eduskuntaudistus 1905-1907, itsenäistymis- ja sisällissotavaihe 1917-1919 sekä Lapuan liike 1930-1932. Tuona aikana erilaiset ryhmät, yhdistykset ja seurat liittyivät yhteen ajaakseen yhteiseksi kokemiaan asioita sekä määritelläkseen itseään ja muita. Syntyi uudenlaisia verkostoja.²²⁴

---

²²⁰ Porilainen N:o 247, 1.2.1895; Satakunta 9.3.1895; Satakunta N:o 118, 9.10.1900; N:o 121, 16.10.1900;

²²¹ Satakunta N:o 139, 23.11.1895; Satakunta N:o 30, 11.3.1897; Satakunta N:o 33, 19.3.1898; Kansalainen N:o 33, 21.3.1904.

²²² Satakunta N:o 130, 2.11.1895; N:o 151, 21.12.1895; N:o 20, 15.2.1896; N:o 34, 20.3.1897; N:o 44, 16.4.1898; N:o 20, 16.2.1899; N:o 47, 25.4.1899; Kansalainen N:o 58, 22.5.1905; Satakunnan Sanomat N:o 14, 3.2.1907.

²²³ Satakunta N:o 150, 22.12.1894; N:o 36, 26.3.1895; N:o 37, 29.3.1900; Kansalainen N:o 6, 18.1.1904.

²²⁴ Alapuro 1994, 12-15.

Uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa vapaaehtoisen palokunnan oli määriteltävä asemansa suhteessa uusiin liikkeisiin ja yhdistyksiin. Aseman määrittelyä tehtiin 1890-luvulla ja 1900-luvun alussa erityisesti suhteessa raittiusliikkeeseen ja poliittisiin puolueisiin. Siihen aikaan kun Porin VPK rakensi palokunnantaloaan, oli raittiusliike saanut jo pysyvän äänen julkisessa keskustelussa. Raittiusliike, joka 1880-luvun kuluessa voimistui niin Porissa kuin muuallakin Suomessa, pakotti myös VPK:n harkitsemaan alkoholitarjoilun rajoittamista palokunnan tapahtumissa. Debattia alkoholitarjoilusta käytiin ainakin Satakunta-lehden sivuilla, jossa Porin vapaaehtoista palokuntaa syytettiin kirjoittajasta riippuen joko liiallisesta raittiuden harrastamisesta tai päinvastoin liiallisesta väkijuomien käytöstä. Ensimmäiset merkit palokunnan mielipiteitä jakavasta raittiusaatteesta nousivat pintaan, kun VPK oli varojensa vähyyteen vedoten tehnyt päätöksen olla tarjoamatta alkoholijuomia vuosijuhlassaan vuonna 1886²²⁵. Tuohtuneet VPK:n jäsenet, jotka olivat tulkinneet päätöksen johtuvan todellisuudessa palokunnan uudesta raittiusharrastuksesta, olivat uhanneet erota palokunnasta, mikäli päätöstä ei kumottaisi.²²⁶ VPK:n jäsenten tulkinnat olivat kaiketi aiheellisia, sillä VPK:n hallitukseen kuului raittiusharrastajia, joista mainittakoon VPK:n sihteerinä 1880-luvun alussa toiminut raittiusseuran puheenjohtaja Aksel Almqvist²²⁷. VPK:n jäsenet saivat lopulta vuosijuhlassaan paitsi kaipaamansa viinaryypyn myös moitteet erouhkailuiden esittämisestä. Samassa tilaisuudessa Almqvist piti esitelmän väkijuomien vastustamisesta.²²⁸

Kysymys raittiusliikkeen ja palokunnan suhteesta nousi voimallisimmin esiin palokunnantalon rakentamisen myötä. Syksyllä 1894 Satakunta-lehti julkaisi erään palokunnan jäsenen ”Esa” kirjoituksen, jossa hän esitti kovia perusteita sille, ettei VPK:n ravintolasta saisi tehdä suunnitelmien mukaisesti väkijuomaravintolaa. Kirjoituksessa ”Esa” kehotti palokunnan jäseniä ennemmin eroamaan palokunnasta kuin suostumaan väkijuomaravintolan ylläpitämiseen. Lääninkuvernööri kuitenkin myönsi VPK:lle anniskeluluvan, joka salli anniskelun palokuntalaisille ja palokunnantalolla kokoontuvalle yleisölle. Asiasta tehtiin tuloksettomasti valitus kuvernöörinvirastoon.²²⁹ VPK:n vuosikokouksen 1895 osallistujat keskustelivat

---

²²⁵ Satakunta N:o 57, 21.7.1886.

²²⁶ Satakunta N:o 57, 21.7.1886.

²²⁷ Satakunta N:o 3, 13.1.1886.

²²⁸ Satakunta N:o 59, 28.7.1886.

²²⁹ Satakunta N:o 106, 11.9.1894; N:o 142, 4.12.1894.

palokunnantalon väkijuomatarjoilusta. VPK:n jäsenistä noin 100 oli anniskeluravintolan pitämisen puolella ja 30-40 jäsentä sitä vastaan. Vapaaehtoisen palokunnan hallitus toivoi, etteivät palokunnan jäsenet toteuttaisi ”Esan” toivetta palokunnasta eroamisesta, sillä: ”*Raittiuden aate on [- -] wapaamielinen aate, joka kehoittaa miehiään ulos maailmaan vaikuttamaan asian hyväksi eikä suinkaan sulkeutumaan oman wanhurskauden tukehduuttamaan luostariin.*” Anniskeluravintolan välttämättömyyttä hallitus perusteli siitä saatavilla tuloilla.²³⁰

Raittiuskysymystä puitiin yleisesti monissa länsirannikon vapaaehtoisissa palokunnissa 1880-1890 -luvulla ja suhtautumisessa raittiusaatteeseen oli paikkakuntakohtaisia eroja²³¹. Porin VPK:ssa raittiusasialle ei löytynyt niin paljon kannatusta kuin monissa muissa vapaaehtoisissa palokunnissa. Yhtenä selityksenä voi olla se, että palokunnantalon rakentamisesta aiheutuneen velan maksamiseksi palokunnantalon toiminnan oli oltava tuottoisaa ja anniskeluravintolan avulla VPK sai tuloja. Mikäli palokunnan väkijuomaharrastus olisi häirinnyt palokuntalaisia itseään, olisi palokunnan jäsenmäärän oletettavasti pitänyt laskea palokunnantalon väkijuomaravintolan perustamisen jälkeen. Palokunnan jäsenmäärä kuitenkin todellisuudessa nousi korkeimmilleen juuri palokunnantalon rakentamisen jälkeen ja myös pysyi verrattain korkeana koko 1890-luvun (liite 4).

Painostus väkijuomien tarjoilun kieltämiseksi koveni 1890-luvun lopulla. Vuonna 1898 VPK järjesti vuosijuhlan, jossa muutamista esitetyistä pyynnöistä huolimatta anniskeltiin väkijuomia. Satakunta-lehti kertoi juhlan päättyneen kahakkaan, jossa päihtynyt mies puukotti toista päihtynyttä miestä aloittaen samalla ryhmätappelun, johon osallistui paikallisten poliisien lisäksi paljon muitakin kaupunkilaisia. Lehden mukaan kahakan syynä oli yksiselitteisesti alkoholi. Lehtijutun kirjoittajan pyrkimys oli selvä: ”*Wäkijuomat pois!*”²³² Kyseinen kirjoitus ja monet muut samaan aikaan VPK:n väkijuomatarjoilua kritisoivat lehdissä julkaistut kirjoitukset olivat omiaan painostamaan vapaaehtoista palokuntaa kohti raittiutta. Johanneslehdossa pidetyssä vuosijuhlassa 1900 VPK jätti väkijuomat tarjoamatta ja vuonna 1908 anniskelu palokunnantalolla määrättiin kokonaan lopetettavaksi²³³.

---

²³⁰ Sanomia Porista N:o 42, 9.4.1895.

²³¹ Satakunta N:o 99, 20.8.1892; N:o 2, 4.1.1900.

²³² Satakunta N:o 86, 26.7.1898.

²³³ Satakunta N:o 98, 23.8.1898; N:o 106, 10.9.1898; N:o 87, 1.8.1899; Satakunnan Sanomat N:o 85, 28.7.1907; N:o 11, 24.1.1908.

Porin vapaaehtoinen palokunta ei missään vaiheessa asettunut kokonaisuudessaan raittiusliikkeen kannalle tai raittiusliikettä vastaan. Vertailllessani nimilistoja naisista, jotka keräsivät arpajaisvoittoja vapaaehtoisen palokunnan arpajaisiin vuonna 1895 ja raittiusseura Alphan arpajaisiin vuonna 1898 havaitsin, että raittiusseura Alphan ja Porin VPK:n arpajaisvoittojen kerääjissä oli vain vähän samoja nimiä. VPK:n arpajaisvoittojen kokoajista (179) vain 12 kokosi arpajaisvoittoja myös raittiusseura Alphan arpajaisiin ²³⁴. Vertailun vuoksi todettakoon, että VPK:n arpajaisvoittojen kokoajista työväenyhdistyksen vuoden 1895 arpajaisiin voittoja kokosi 14 henkilöä ²³⁵. Vuonna 1906 luvut olivat lähes samansuuruiset – VPK:n arpajaisvoittojen kerääjistä (254) myös Alphan arpajaisiin voittoja keräsi 18 henkilöä ²³⁶. Näiden lukujen valossa ei voi väittää, että VPK:n sisällä olisi harrastettu raittiusasiaa kovin aktiivisesti. Ratkaisu väkijuomatarjoilun lopettamisesta vuosijuhlissa, mutta tarjoilun jatkamisesta ravintolassa vuoteen 1908 asti kertoo joko pyrkimyksestä löytää kompromissi vapaaehtoista palokuntaa jakaneeseen raittiuskysymykseen tai pyrkimyksestä lievenyttää palokuntaa kohtaan sen ulkopuolelta tullut raittiuspainostus. Väkijuomaravintolan pitämistä olisi jatkettu, ellei anniskelulupaa oltaisi palokunnan ulkopuolisten päättäjien toimesta evätty ²³⁷.

Paitsi raittiusliikkeeseen, Porin VPK määritteli suhteensa myös 1900-luvun alussa syntyneisiin poliittisiin ryhmittymiin ja otti kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Venäjän valtakunnan yhtenäistäminen alkoi 1880-luvulla. Yhtenäistämisyhtymysten tavoitteita olivat valtakunnallisen ja vain Suomea koskeneen lainsäädännön eron selkiyttäminen, Suomen oman armeijan lakkauttaminen, kenraalikuvernöörin vallan lisääminen ja venäjän ottaminen virkakieleksi. Ensimmäinen venäläistämiskausi alkoi keisari Nikolai II:n 15.2.1899 antamalla helmikuun manifestilla, joka koski Suomen lainsäädäntöä. Manifestin mukaan Venäjän lainsäädäntöjärjestyksessä säädettyjen yleisvaltakunnallisten lakien säätämässä Suomen valtiopäiville annettiin vain neuvoa antava rooli, eikä niiden kielteinen lausunto estäisi lakien voimaantumista myös Suomessa. Manifesti tulkittiin Suomessa vallankaappauksena perustuslakia vastaan. Kesällä 1901 venäläistämisyhtymys ulottiin

---

²³⁴ Satakunta N:o 128, 29.10.1895; N:o 107, 13.9.1898.

²³⁵ Satakunta N:o 128, 29.10.1895; Porilainen N:o 365, 15.11.1895.

²³⁶ Kansalainen N:o 109, 26.9.1906; N:o 37, 30.3.1906.

²³⁷ Satakunnan Sanomat N:o 64, 6.6.1909; N:o 71, 23.6.1909.

asevelvollisuusasetukseen. Suomen armeija korvattiin yleisvenäläisellä asevelvollisuudella, mikä tarkoitti kaikkien suomalaisten asevelvollisten velvollisuutta suorittaa 5 vuoden aktiivipalvelu koko valtakunnan puolustamiseen osallistuneissa venäläisissä joukko-osastoissa. Samoihin aikoihin venäjän kielen asemaa vahvistettiin maan keskushallinnossa.²³⁸

Ensimmäisellä venäläistämiskaudella oli vaikutuksensa Suomen yhdistyselämään. Yhdistysten hyväksyminen määrättiin keisarin yksinoikeudeksi ja hallituksen asenne oli pidättyväinen uusien yhdistysten sääntöjen hyväksymisen suhteen²³⁹. Monet yhdistykset kiersivät ongelman perustamalla jo olemassa oleviin yhdistyksiin alaosastoja. Porin VPK perusti voimisteluseuran jo vuonna 1895, mutta monissa muissa vapaaehtoisissa palokunnissa voimisteluseurat liittyivät vapaaehtoiseen palokuntiin juuri venäläistämistoimien alla.²⁴⁰ Vallanpitäjät myös vaikeuttivat jo olemassa olevien yhdistysten toimintaa. VPK-liikkeessä tämä näkyi viidennen yleisen palokuntalaiskokouksen kokoontumisen kieltämisenä. Kokous yritettiin järjestää jo vuonna 1904, mutta paikallinen kuvernööri ei antanut sen järjestämiseen lupaa.²⁴¹

Venäläistämispyrkimysten mukanaan tuomat uudistukset herättivät kansassa sekä aktiivista että passiivista vastarintaa. Nimiä kerättiin suureen adressiin ja kulttuuriadressiin, syntyi aktivistien ryhmittymiä ja puolue-elämä sekä julkinen keskustelu vilkastuivat. Historioitsija Henrik Meinander onkin todennut venäläistämiskauden olleen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen elinvoimaisuuden kultakautta²⁴². Ihmiset ilmaisivat usein uudistusten vastaista mielialaa epäsuorasti tai metaforin kuten seuraavassa VPK:n varapäällikkö Aimo Leikon Johanneslehdon vuosijuhlassa 1905 pitämässä puheessa:

”[- -] Se on yhteinen vihollinen, tuli, joka on saanut eri kansankerrokset huolimatta kielestä ja mielestä vapaaehtoisesti liittymään lujaan liittoon sen hirmuwallan kukistamiseksi. Tämä vihollinen uhkaa niin köyhään kuin rikastakin, niin sosialistia kuin wirka- ja rahawallan äärimmäistä edustajaa, se ei säästä wiinapatroonaa hienossa salongissaan yhtä vähän

---

²³⁸ Meinander 2006, 143-145.

²³⁹ Smeds & Stenius 1987, 69.

²⁴⁰ Porilainen N:o 247, 1.2.1895; Katajamäki 2006, 18-19.

²⁴¹ Kansalainen N:o 40, 11.4.1904.

²⁴² Meinander 2006, 143.

kuin raittiusmiestä tahi juopporenttuakaan hökkelissään, ei se katso mieleen eikä kieleenkään [- -] ainoastaan heittämällä luokka-, kieli- ja muut keskinäiset eripuraisuutemme ja vapaina kansalaisina liittoutumalla lujaan weljeskuntaan, viimeiseen hengenwetoon pulustamaan pienimmän yhtä hywin kuin suurimmankin oikeuksia yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta, kuten wapaaehtoiset palokuntalaiset ainakin. Sillä wielä tuli kytee porossa tuon tuostakin leimuten ilmiliekkiin, wielä myrsky heittelee polttawaa tuhkaa silmillemme, siitä owat owat viimeisten kuukausien ja wiikkojen kammoksuttawat tapahtumat hirweinä todistuksina. Milloin raiskaawat oman maamme hylkiöt poliisikamareissa naisemme, milloin joku kurja wirkamiesnousukas yrittää lahjoa esimiehensä, milloin saadaan mitä julkein postipetos ilmi, milloin itse postinhoitajat kawaltawat yksityisten kirjeitä!”

243

Aimo Leikko piti puheensa vain paria kuukautta ennen suurlakon leviämistä lokamarraskuun taitteessa Venäjän keisarikunnasta Suomen suuriruhtinaskuntaan ja muihin keisarikunnan ei-venäläisiin osiin. Suomen suurlakko oli laajasti tarkastellen osa Venäjän keisarikunnan hajoamista. Suuriruhtinaskunnan porvariston kannalta lakko oli taistelua Suomen erillisasemasta Venäjän yhteydessä ja työväestölle kamppailua yleisestä äänioikeudesta. Niille, joille suurlakko oli taistelua erillisasemasta, lakko toimi helmikuun manifestin ja kansalaisvapauksien rajoitusten kumoajana. Marraskuun manifesti kumosi diktatuuriasetuksen, sanomalehdistön ennakkosensuurin ja kokoontumis-, yhdistymis- ja sananvapautta rajoittaneita asetuksia. Yleisen äänioikeuden puolesta taistelleille lakko kääntyi voitoksi valtiopäivä uudistuksen ja yksikamarisen eduskunnan muodostamisen myötä.²⁴⁴

Suurlakon myötä saavutetut uudistukset helpottivat konkreettisesti yhdistystoimintaa. VPK-liikkeessä kokoontumisvapaus mahdollisti jälleen yleisten palokuntalaiskokousten järjestämisen. Kahdella vuodella siirtynyt viides yleinen palokuntalaiskokous saatiin pidettyä kesällä 1906²⁴⁵. Samana vuonna sananvapaus, kokoontumisvapaus ja yhdistymisvapaus säädettiin perustuslailliseksi oikeudeksi. Laki

---

²⁴³ Kansalainen N:o 91, 11.8.1905.

²⁴⁴ Tikka 2008, 15-16; 40-41.

²⁴⁵ Kansalainen N:o 40, 11.4.1904.

astui todellisuudessa voimaan vasta vuonna 1919, mutta käytännössä yhdistysten perustaminen ja kokoontuminen helpottuivat jo ennen lain voimaantumista.²⁴⁶

Eduskuntavaalit, joita ensimmäisten vaalien 1907 jälkeen pidettiin itsenäistymiseen asti tiiviiseen tahtiin, vilkastuttivat puoluepoliittista toimintaa ja vanhempi vapaaehtoisten palokuntien ylläpitämä yhdistysperinne jäi auttamatta uuden yhteiskunnallisen aktiivisuuden jalkoihin. Kun ensimmäisten viiden eduskuntavaalivuoden aikana 60-70% kansasta valmistautui vaaliurnilla käymiseen ajaen työväenasiaa, raittiusasiaa ja naisasiaa tai osallistuen nuorisoseurojen, maamiesseurojen ja urheiluseurojen toimintaan, ei palokuntaharrastukseen jäänyt aikaa. Porissa tämä nähtiin vapaaehtoisen palokunnan jäsenmäärän laskuna, yleisenä passivoitumisena ja palokunnan ravintolan asiakasmäärän pienenemisenä, mikä toi mukanaan kasvavia taloudellisia vaikeuksia²⁴⁷. VPK:n toiminnan hiipuminen oli niin suurena ongelmana, että Porin VPK päätti pyytää siihen neuvoa palokuntalaisten kuudennessa yleisessä kokouksessa Kuopiossa vuonna 1908. Kokoukselle lähetetty keskustelukysymys oli:

*”Kun olettaa voi, että maassamme toimivat valtiolliset puolueet ovat tawalla tai toisella ehkäisseeet W.P.Kuntain toimintaa, niin miten saataisiin tämä epäkohta poistetuksi ja suurempi yhteenliittyminen palokuntalaisten kesken toimeen?”*²⁴⁸

Vastaukseksi ongelmaan ehdotettiin sivistävien tapahtumien järjestämistä sekä sanomalehdistön ja etenkin paloalan oman lehden *Palotorven* hyödyntämistä toiminnan tunnetuksi tekemisessä. Tärkeänä asiana pidettiin palokuntien toimimista luokka- ja puoluerajojen ulkopuolella samalla vahvistaen palokuntien omaa valtakunnallista yhteenliittymistä.²⁴⁹

VPK-liike pyrki pitäytymään irti politiikasta korostamalla liikkeen puolueettomuutta. Johanneslehdossa pidetyssä VPK:n vuosijuhlissa 1908 juhlapuheen pitäjä kuvasi VPK:n suhdetta erilaisiin puolueisiin:

---

²⁴⁶ Smeds & Stenius 1987, 69.

²⁴⁷ Satakunnan Sanomat N:o 35, 27.3.1907; Kansalainen N:o 11, 27.1.1908; N:o 8, 20.01.1909; N:o 9, 22.1.1909.

²⁴⁸ Kansalainen N:o 64, 5.6.1908.

²⁴⁹ Satakunnan Sanomat N:o 82, 15.7.1908.

*”Kun tuli tuhoaa kotejamme ja palotorwen ääni soi, silloin emme kysele, onko tämä suomettarelaisen, nuorsuomalaisen, sosialidemokraatin, pääskysen, leiwosen tai muun kansalaisen omaisuutta, jota me pelastamme, tai tulen tuholta warjelemme. Sitä emme tee, waan riennämme miehissä wasten wihollista, tulta, sitä tarmollamme toimellamme tukahuttamaan.”*²⁵⁰

Valitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa epäpoliittisena pysyminen oli julkilausuttu pyrkimys, mutta ei kuitenkaan todellisuudessa vallitsevien asioiden tila. Porin vapaaehtoisen palokunnan jäsenistössä oli monenlaista poliittista toimijaa, mutta poliittisista ryhmittymistä vapaaehtoinen palokunta aukaisi palokunnantalonsa ovet muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ainoastaan nuorsuomalaisten kokoontumisille²⁵¹. Myös monet muut vapaaehtoiset palokunnat sallivat nuorsuomalaisten kokoontumiset palokunnantaloillaan²⁵². VPK-liike ei ollut ainoa epäpoliittisuutta korostanut, mutta käytännössä kuitenkin tiettyyn poliittiseen ryhmittymään aatteellisesti verkottunut liike. Myös nuorisoseuraliike koki itsensä epäpoliittiseksi, mutta ryhmittyi kuitenkin todellisuudessa nuorsuomalaiselle perustuslailliselle linjalle.²⁵³

3.4. VPK ja suojeluskuntaliike

VPK:n hallituksen puheenjohtaja J.H. Hedenström piti Porin VPK:n kevätkokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä maaliskuun 25. päivänä 1917 puheen, jossa hän viittasi ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen:

”Niinkuin kaikki jo tiedämme on suomen kansa nyt kerrallaan saanut takaisin kaiken sen, minkä Wenäjän itsevaltias taantumuksellinen hallitus kätyriensä avulla on vuosikymmenien kuluessa pala palalta meiltä riistänyt.

---

²⁵⁰ Kansalainen N:o 92, 14.8.1908.

²⁵¹ Kansalainen N:o 43, 13.4.1906; N:o 95, 24.8.1906; N:o 101, 7.9.1906; Satakunnan Sanomat N:o 7, 18.1.1907, N:o, 3.2.1907; N:o 148, 28.12.1907, N:o 7, 15.1.1908.

²⁵² Satakunnan Sanomat N:o 101, 4.9.1907; N:o 50, 30.4.1909.

²⁵³ Siirainen 2004, 111.

Me olemme nimittäin saaneet takaisin perustuslakimme siinä laajuudessa, kuin ne meillä riistämispolitiikan alkaessa olivat, niihin perustuvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen, jota paitsi meille on luvattu vapaa, koskematon edistymismahdollisuus. Ja kaiken tämän olemme takaisin saaneet ilman uhrausta omalta puoleltamme. Sen on meille lahjoittanut Wenäjän suuri, jalo kansa, joka samalla, kun se verta vuodattaen, on riistänyt itsensä vapaaksi itsevaltiaan raskaan ikeen alta, jossa se ajoittain suuriakin tuskia kärsien noin kolmisen sataa vuotta on virunnut, on manifestin muodossa kiiruhtanut luovuttamaan ja takaamaan meille meidän kalliimman omaisuutemme, meidän perustuslakimme pyhyiden ja loukkaamattomuuden, täten epäamättömästi todistaen sen, ettei näiden loukkaaminen ole ollut tämän suuren, jalon kansan tahto, vaan on se kansan ääntä kuulematta toimeenpantu mainitulta taantumukselliselta itsevaltiashallitukselta ja sen kavalilta käytyreiltä [- -]”²⁵⁴

Puheensa jälkeen Hedenström varoitti vapaaehtoista palokuntaa joutumasta eri puolueiden taistelutantereeksi²⁵⁵. Pelko palokunnan jakautumisesta oli aiheellinen. Kun helmikuun 1917 vallankumous kaatoi vanhan valtajärjestelmän, Suomessa perustettiin kilvan sekä työväen järjestyskaarteja että suojeluskuntia järjestyksen turvaamiseksi. Kesän aikana suojeluskuntien (joiaksi lasketaan myös järjestysmiehistöt, aktivistien palokunnat ja järjestyskunnat) lukumäärä ylitti työväenkaartien lukumäärän ja elosyyskuussa uusien suojeluskuntien määrä kasvoi räjähdysmäisesti. Lokakuussa työväenkaartien lukumäärä alkoi kasvaa aiempaa nopeammin suojeluskuntien määrän kasvaessa hieman hitaammin kuin edellisten kahden kuukauden aikana. Tammikuun 1918 loppuun mennessä suojeluskuntia oli hieman yli neljäsataa ja työväenkaarteja hieman alle neljäsataa.²⁵⁶

Suojeluskuntia tutkineen FT Turo Mannisen mukaan suojeluskuntaliike kasvoi kesällä 1917 esiin kolmesta lähtökohdasta. Eri puolilla Suomea perustettiin järjestysmiehistöjä, salaisia palokuntia ja järjestyskuntia, joiden toimintamotiivit

---

²⁵⁴ Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn vuosikokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä Maarianpäivänä maaliskuun 25. p:nä 1917, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Manninen 1992, 323; 394.

poikkesivat hieman toisistaan. Ensinnäkin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla ja Karjalassa perustettiin kuntakokousten aloitteesta viranomaisten avuksi *järjestysmiehistöjä*, joiden avulla pyrittiin hillitsemään mm. maatyöläisten lakkoilua. Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa maanviljelijät organisoivat *järjestyskuntia* maatalouslakkojen aikana.²⁵⁷

Jääkäri liikkeen vahvoilla tukialueilla Etelä-Pohjanmaalla, Porvoossa, Kuopion seudulla, Kainuussa ja Karjalan kannaksella aktivistit perustivat kansannousua varten *salaisia palokuntia*. Palokuntien perustamista ohjaavan aktiivisen komitean pyrkimyksenä oli perustaa aseellista kansannousua ajava taistelujärjestö. Venäläisten harhauttamiseksi taistelujärjestöt naamioituivat vapaaehtoisiksi palokunniksi tai urheiluseuroiksi ja puolueettomuuden takaamiseksi mukaan pyydettiin myös työläisiä. Työvaliokunnalle vuokrattiin huoneisto Helsingistä ja sen nimeksi laitettiin hämäävästi Uusi Metsätoimisto. Palokunnat vaativat käyttöönsä aseita ja niille laadittiin myös yhteinen harjoitusopas, joka sai harhaanjohtavan nimen ”Voima 1906”. Ensimmäinen aktivistien palokunta oli 29.6. perustettu Lapuan VPK. Kesällä 1917 vapaaehtoisia palokuntia syntyi useita kymmeniä eri puolille Suomea (liite 5). Lokakuussa 1917 suojeluskuntaliikkeen järjestöt lähentyivät toisiaan ja tiivistivät yhteistyötään.²⁵⁸

Satakunnassa ei ryhdytty salaisten palokuntien perustamiseen, mutta heinä-elokuussa Satakunnassa toimineet järjestäytymättömät suojeluosastot järjestäytyivät vapaaehtoisiksi järjestyskunniksi. Satakunnan järjestyskunta liittyi aktivistien organisaation ja ne muodostivat yhdessä lokakuussa Porin suojeluskuntapiirin.²⁵⁹

Modernin Suomen syntyä Huittisten näkökulmasta tutkineen Risto Alapuron mukaan Huittisissa paikallisella VPK:lla oli tiiviit yhteydet paikalliseen työväenliikkeeseen vuosisadan vaihteessa ja vuoden 1905 suurlakon aikaan. Syystalven 1917 suurlakkoa ennen paikallinen työväenkaarti piti sotilaallisia harjoituksiaan Huittisten VPK:n talolla ja joulukuussa työväenjärjestöjen edustajat ottivat täysin haltuunsa Huittisten VPK:n johdon.²⁶⁰ Porissa vapaaehtoinen palokunta verkottui täysin päinvastoin suojeluskuntaliikkeen kanssa. 11. lokakuuta 1917 Porin VPK:n kokouksessa keskusteltiin tuleviin marraskuun lakon levottomuuksiin varautumisesta. Suojeluskunta oli tarjoutunut auttamaan vapaaehtoista palokuntaa kaluston

---

²⁵⁷ Emt., 292-312.

²⁵⁸ Manninen 1992, 292-323.

²⁵⁹ Manninen 1992, 292-312; Manninen 1998, 20-23

²⁶⁰ Alapuro 1994, 77; 142; 183; 186-187.

vartioimisessa ja VPK pyysi suojeluskunnalta apua myös lakon aikana mahdollisesti syttyvien tulipalojen sammuttamiseen.²⁶¹

Vastapuoli oli tietoinen VPK:n ja suojeluskunnan välisestä yhteistyöstä. Helmikuussa 1918 Porin piirin Punaisten Kaartien piiriesikunnalta saapui Porin VPK:lle kirjelmä, jossa piiriesikunta ilmoitti, että VPK:n kalustohuonetta käytettäisiin vastedes kaartin lentävänosaston automobiilitallina. VPK pyysi piiriesikuntaa siirtämään autonsa pois, mutta se ei suostunut. Piiriesikunnan mukaan VPK pyysi auton siirtämistä ainoastaan siksi, että muussa tapauksessa ”[...] *porvarilliset palokunnan jäsenet vastenmielisyydestä Punaista Kaartia kohtaan voisivat jättää sammutustoimiin tulematta [...]*”²⁶². Punakaarti piti palokunnantaloa hallussaan huhtikuuhun asti, mikä oli omiaan aiheuttamaan katkeruutta palokunnan sisällä. Palokunnantalo oli jo ennen sisällissotaa ollut useamman vuoden poissa VPK:n käytöstä. Porin VPK joutui ensin vuonna 1915 vuokraamaan palokunnantalonsa Suomen Kaupunkien liitolle sotilassairaalaksi. Seuraavana syksynä sotilasviranomaiset ottivat käyttöönsä VPK:n huoneiston.²⁶³ Aksel Almqvist kirjoitti Porin VPK:n vuosikertomuksessa 1917-1918:

*”Koditon ihminen on kuni vesiajolla oleva alus, jota aallot sinne tänne ajelehtii. Jo neljättä vuotta on Porin W.P.K. saanut kovin kokea ja kipeästi kärsiä tätä oman kodin puutetta ja onkin se palokuntalaisille tuntunut sitä raskaammalta, kun tietää että vieraat raakalaiset vuosikausia ja niiden jälkeen viime helmikuun 12 päivästä alkaen, huhtikuun 13 päivään saakka kotimaiset punakaartilaisryssät ennen niin siistissä talossamme ovat mielin määrin mellastaneet, viimemainitut vielä kiväärin kädessä estäen vapaan toimintamme kalustohuoneessammekin.”*²⁶⁴

---

²⁶¹ Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn kokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä marraskuun 11. pnä 1917, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

²⁶² Porin piirin Punaisten Kaartien piiriesikunnan kirje Porin VPK:lle 12.2.1918, PvpkA, Johtokunnan pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1.

²⁶³ Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn Johtokunnan kokouksessa Raatihuoneella tammikuun 13 päivänä v. 1915; Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn Johtokunnan kokouksessa Raatihuoneella lokakuun 20 päivänä 1915, PvpkA, Johtokunnan pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1

²⁶⁴ Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan vaikutuksesta toimivuonna maaliskuun 25 päivästä 1917 toukokuun 12 päivään 1918, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

Valkoisen Suomen yhteisöllisyyden ehtoja ja muotoja Iisalmessa tutkinut Mika Siirainen luonnehti sikäläistä vapaaehtoista palokuntaa valkoisen Suomen myötäilijäksi ²⁶⁵. Nimitys on osuva ja kuvaa hyvin myös Porin VPK:n ja suojeluskuntaliikkeen välisiä suhteita. Sisällissodan päättymisen jälkeen VPK:n ja suojeluskuntaliikkeen välit lähentyivät entisestään. Toukokuussa 1918 Porin VPK päätti alkaa pikkuhiljaa käyttämään palokunnan komennuksissa suojeluskunnilta tuttuja sotilaskomentosanoja. Elokuussa VPK päätti erottaa muutamia vallankumousliikkeeseen osaa ottaneita jäseniä. Kesällä 1919 VPK päätti, ettei palokunnantaloa vuokrata sosiaalidemokraattisten järjestöjen käyttöön lukuun ottamatta sosiaalidemokraattien voimisteluseuraa. Sisällissotaa seuranneiden parin vuoden aikana vapaaehtoisen palokunnan oma harjoitustoiminta väheni, kun suurin osa palokunnan miehistöstä kuului Porin suojeluskuntaan ja osallistui sen harjoituksiin. ²⁶⁶ Suomen kaupunkien keskushallintoa ja henkilöstöpolitiikkaa tutkineen Jorma Kallenaution mukaan juuri suojeluskuntaharrastuksen lisääntyminen johti vapaaehtoisten palokuntien kuihtumiseen ja palontorjunnan huomion suuntaamiseen vakinaisten ja puolivakinaisten palokuntien kehittämiseen. ²⁶⁷

---

²⁶⁵ Siirainen 2004, 110.

²⁶⁶ Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn kokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä marraskuun 11. p:nä 1917, Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn vuosikokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä toukokuun 12 p:nä 1918; Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn ylimääräisessä kokouksessa omalla talolla elokuun 9. p:nä 1918; Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn kokouksessa omalla talolla heinäkuun 21 päivänä 1919; Kertomus Porin V.P.K:n toiminnasta toukokuun 12 päivästä 1918 maaliskuun 23 päivään 1919; Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan vaikutuksesta toimivuonna tammikuun 1. päivästä 1920 tammikuun 1. päivään 1921, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1; Pöytäkirja tehty Porin W.P.Kn Johtokunnan kokouksessa elokuun 22 päivänä 1919, PvpkA, Johtokunnan pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1.

²⁶⁷ Kallenaution 1984a, 248.

4. Matala katse julkisen vallan muotoihin: palokunta verkottuu

Mikrohistoriallisen näkökulman idea kiteytyy sen mahdollisuudessa tehdä ruohonjuuritason tutkimuksen kautta näkyväksi rakenteita kuten poliittisia instituutioita. Omassa tutkimuksessani paikallinen tapaus tekee näkyväksi julkisen vallan verkostot.

4.1. Neuvotteluja palotoimen uudistamiseksi

1800-luvun loppu ja 1900-luvun alkupuoli olivat Suomessa teollistumisen ja teollistumista seuranneen kaupungistumisen aikaa. Kaupunkien kasvamisen myötä päättäjät pyrkivät kehittämään kaupunkien rakenteita ja infrastruktuuria. Kaupunkien keskusalueille alkoi nousta yhä korkeampia rakennuksia ja kotitaloudet alkoivat vähitellen päästä osaksi puhelin-, viemäri- ja vesijohtoverkostoja. Auto- ja kuljetusliikenne puolestaan hyötyi alati laajenevasta ja kehittyvästä tieverkostosta. Osana kaupunkien infrastruktuurien kehittämistä ja kaupunkisuunnittelua kiinnitettiin huomiota paloturvallisuusasioihin. Uusia VPK-yhdistyksiä syntyi paljon 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, jonka jälkeen tahti hidastui. Tehdaspalokuntien määrä lisääntyi tasaisesti koko 1900-luvun alkupuolen ajan. Monissa kaupungeissa keskusteltiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa vakinaisten palokuntien perustamisesta ja osassa kaupungeista idea myös toteutui. Helsinki järjesti vakinaisen, palkatun palokunnan vuonna 1861. 1800-luvulla myös Turku (1869), Tampere (1898) ja Kotka (1899) perustivat vakinaisen palokunnan. Moni muu kaupunki näki vakinaisen palokunnan kustannukset liian korkeina, minkä vuoksi niiden perustamiseen ei ryhdytty. Arviot vakinaisten palokuntien kustannuksista päivittyivät kuitenkin jatkuvasti. Monien kaupunkien päättävät elimet ja yleiset palokuntalaiskokoukset keskustelivat yhä uudelleen kokouksissaan vakinaisen palokunnan perustamisen hyödyistä ja haitoista.

Erilaiset paloalan toimijat keskustelivat vakinaisen palokunnan perustamisesta Poriin useaan otteeseen. 1860-luvulla paloapuyhtiön asiamiehet pitivät vakinaisen palokunnan perustaminen yksiselitteisesti liian kalliina. 1890-luvulla kysymys vakinaisten palokuntien perustamisesta nousi jälleen esiin. VPK:n vuosijuhlassa 1894 VPK:n päällikkö Kaarle Widbom totesi, että vakinaisen palokunnan

kasarmiin sijoittaminen oli toimiva ratkaisu isommissa kaupungeissa, mutta ei Porissa. Widbomin laskelmien mukaan silloisen palonsammutusvelvollisista muodostetun vakinaisen palokunnan kustannukset Porin kaupungille olivat 16 000 markkaa vuodessa ja VPK:n kustannukset 1 500 markkaa vuodessa. Kasarmoidun vakinaisen palokunnan kustannukset olisivat Widbomin laskelmien mukaan olleet 50 000 markkaa vuodessa. Widbomin mukaan kasarmoidun palokunnan perustaminen oli taloudellisesti mahdotonta ja toisaalta myös tarpeetonta, koska tulipalot saatiin silloisellakin järjestelyllä sammutettua.²⁶⁸ Seuraavana vuonna kaupungin palotoimikunta tosin totesi kokouksessaan, ettei silloinen yleinen palokunta pystynyt huonon kalustonsa vuoksi sammuttamaan edes keskikokoista tulipaloa ilman VPK:n apua.²⁶⁹

Turussa vuonna 1893 pidetty toinen yleinen palokuntalaiskokous valitsi kuuden hengen komitean valmistelemaan seuraavaan yleiseen palokuntalaiskokoukseen lausuntoa palotoimen järjestämisestä kaupungeissa. Marraskuussa 1895 kokoontuneen komitean työskentelyyn osallistui lisäksi eri kaupunkien palokuntien ja palokomissioiden edustajajäseniä. Porilaisia komiteassa edustivat O. Lilius ja F. I. Färling, joka toimi varaedustajana. Komitean työskentelyä varten kaikkien kaupunkien tuli lähettää komitealle silloiset palojärjestykset, tiedot vakinaisten palokuntien määrästä, järjestelystä ja edellisten vuosien kustannuksista sekä tiedot vapaaehtoisten palokuntien jäsenmääristä, rahavaroista ja säännöistä.²⁷⁰

Komitean toivomuksena oli jo tuolloin, että Suomeen saataisiin kaikkia maan kaupunkeja koskeva paloasetus. Komitea laati asiasta mietinnön, jossa oli yleisluontoisia ehdotuksia palotoimen organisoimisesta kaupungeissa ja laskelmia toimenpiteen aiheuttamista kustannuksista.²⁷¹ Komitean mietintö saattoi jouduttaa paloalan kehitystä, mutta mitään velvoittavaa vaikutusta sillä ei ollut, sillä maasta puuttui valtakunnallinen palolaki. Vuonna 1899 Poriin laadittiin uusi palojärjestys, jossa kaupungin palontorjunnan järjestelyihin ei tehty suuria muutoksia. Porissa oli tuolloin palkattu palomestari ja alipalomestari sekä tornivahteja, mutta varsinainen reservissä ollut palkattu palomiehistö puuttui.²⁷²

---

²⁶⁸ Satakunta N:o 94, 14.8.1894.

²⁶⁹ Satakunta N:o 100, 24.8.1895.

²⁷⁰ Satakunta N:o 128, 29.10.1895; N:o 133, 9.11.1895.

²⁷¹ Satakunta N:o 78, 7.7.1898.

²⁷² Porin kaupungin palosääntö 1899, PoriA, Kaupunginvaltuusto: vanhoja ohje- ja johtosääntöjä Ce:4.

1900-luvun alussa Porin päättäjät ja paloalan asiantuntijat keskustelivat tilojen rakentamisesta pienelle vakinaiselle palokunnalle. Yksi ehdotus oli tilojen rakentaminen kansankirjastorakennuksen, ja sen yhteyteen suunnitellun Satakunnan museon rakennukseen ²⁷³. Satakunta-lehdessä nimimerkillä ”W” kirjoittanut henkilö totesi kuitenkin pitkässä ja asiantuntevasti perustellussa mielipidekirjoituksessaan, ettei kalustohuone sopisi esteettisesti kirjasto- ja museorakennuksen tyyliin. Samaisessa kirjoituksessa nimimerkki ”W” ehdotti kalustohuoneen sijoittamista 5. kaupunginosaan rakenteilla olevaan poliisitaloon ²⁷⁴. Vuonna 1909 pormestari Harald von Hellens puolestaan ehdotti palokomissioonille vakinaisen palokunnan kalustohuoneen rakentamista VPK:n tontille. Asia jätettiin jälleen hautumaan. ²⁷⁵ Vuosikymmeniä kestäneen soutamisen ja huopaamisen jälkeen kaupungin paloturvallisuuden kehittäminen oli edelleen lähtöpisteessä siitä huolimatta, että Porin kaupunki oli kasvanut kaupungistumisen ja alueliitosten myötä. Porin väkilukukin oli lisääntynyt 20 vuodessa noin 10 000 asukkaasta noin 17 000 asukkaaseen. ²⁷⁶

Paloalan organisaatiot kehittyivät 1910-luvulta lähtien voimakkaasti ja lisäsivät alueellista yhteistyötä, millä oli epäilemättä jouduttava vaikutus palolain syntymiseen ja paloalan ammattipohjaiseksi muuttumiseen. Vuonna 1906 sai alkunsa Suomen Yleinen Palokuntaliitto, joka pyrki kehittämään ja yhtenäistämään paloalaa valtakunnallisesti ²⁷⁷. Palokuntaliiton yhtenäistämistoimenpiteistä mainittakoon mm. palokuntaliiton laatima kaikille palokunnille yhtenäinen harjoitusohjesääntö (1914) ja mallisäännöt sekä puvustus (1920). Palokuntaliiton aloitteesta alkoi myös ensimmäisen valtakunnallisen palolain suunnittelu vuonna 1917. ²⁷⁸

Paloalan kehitys- ja yhtenäistämisyhtymykset eivät jääneet pelkiksi suunnitelmiksi, vaan muutosta tapahtui paikallisesti. Porissa ja Porin lähialueilla alueellinen kehitystyö tapahtui lisäämällä Porin alueen palokuntien yhteistyötä. Marraskuussa 1907 Porin palokunnantalolla järjestettiin Ruosniemen VPK:n aloitteesta Porin seudun vapaaehtoisten palokuntien edustajien kokous, jossa olivat edustettuina Pori, Ruosniemi, Toejoki, Uusikoivisto, Pomarkku, Pihlava, Kokemäensaari,

---

²⁷³ Satakunta N:o 132, 10.11.1900.

²⁷⁴ Satakunta N:o 134, 15.11.1900.

²⁷⁵ Kansalainen N:o 8, 20.1.1909.

²⁷⁶ Saarinen 1972, 460-465.

²⁷⁷ Katajamäki 2006, 30-46.

²⁷⁸ Katajamäki 2006, 30-46.

Kaasmarkku, Harjunpää ja Vähärauma. Kokouksen osanottajat keskustelivat muun muassa vakuutusyhtiöiden ja vapaaehtoisten palokuntien välisestä yhteistyöstä tulipalon jälkivartioinnin palkkaukseen liittyen. Kokouksen osanottajat saivat myös ohjeeksi vaikuttaa omissa palokunnissaan suotuisasti siihen, että palokunnat liittyisivät Suomen Yleiseen Palokuntaliittoon.²⁷⁹

Porin VPK liittyi Suomen Yleiseen Palokuntaliittoon vuonna 1909²⁸⁰. Liittymisen jälkeen paine vakinaisen palokunnan perustamiseen kasvoi jatkuvasti. 1910-luvulla Palokuntaliiton alaisuudessa toimineet palokuntien tarkastajat kehottivat kerta toisensa jälkeen Poria perustamaan vakinaisen palokunnan ja rakentamaan vesijohtoverkoston²⁸¹. Kehitys kulki samaan suuntaan myös muissa Suomen kaupungeissa. Vakainainen palokunta ja vesijohtoverkosto olivat toiminnassa vuoteen 1925 mennessä suurissa kaupungeissa kuten Helsingissä (1861, 1876), Turussa (1869, 1903), Viipurissa, Tampereella (1898, 1898) ja Vaasassa (1909, 1915). Myös Porin kanssa samaa kokoluokkaa olevissa kaupungeissa kuten Kotkassa (1899, 1916), Oulussa (1919, 1902) ja Kuopiossa (1913, 1914) sekä Poria pienemmissä kaupungeissa Hämeenlinnassa (1911, 1910), Jyväskylässä (1922, 1911), Lahdessa (1912, 1910) ja Mikkelissä (1912, 1911) oli vakainainen palokunta ja kunnallinen vesilaitos.²⁸² Toisaalta kolmessa Suomen kaupungissa, Naantalissa, Uudessakaarlepyyssä ja Kaskisissa ei ollut edes vapaaehtoista palokuntaa, vaan palontorjunta pohjautui ainoastaan yleiseen palonsammutusvelvollisuuteen.²⁸³

Vuonna 1922 perustetun Suomen Palosuojeluyhdistyksen johtaja, varatuomari Leo Pesonen, otti kantaa Porin paloturvallisuuden tilaan vuoden 1924 lopussa. Suomen Palosuojeluyhdistys oli Suomen Yleisen Palokuntaliiton ohella toinen paloalan ammattipohjaistumista jouduttanut yhdistys. Sen tehtäviin kuului ennakolta suojaavan palontorjunnan järjestäminen, palokuntien avustaminen kaluston hankinnassa ja pätevän päällystön kouluttaminen²⁸⁴. Leo Pesonen oli alansa asiantuntija, sillä hän oli kuulunut vuodesta 1917 lähtien palolakia laativaan kahden miehen

---

²⁷⁹ Satakunnan Sanomat N:o 128, 16.11.1907.

²⁸⁰ Katajamäki 2006, 31.

²⁸¹ Oskar Ekmanin laatima tarkastuskertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan tarkastustilaisuudessa 13.7.1913; S. Lindgrenin laatima tarkastuskertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan tarkastustilaisuudessa 29.10.1916, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1.

²⁸² Satakunnan Kansa N:o 299, 31.12.1924; Kallenautio 1984b, 382-383.

²⁸³ Kallenautio 1984a, 249.

²⁸⁴ Katajamäki 2006, 48.

palolakikomiteaan yhdessä Yleisen Palokuntaliiton puheenjohtaja Oskar Ekmanin kanssa ²⁸⁵. Pesonen totesi Porin paloturvallisuutta käsittelevässä lehtikirjoituksessaan, että kaupungeissa oli tarvetta vakinaisten palokuntien ja vapaaehtoisten palokuntien yhteistyönä järjestetyille palontorjunnalle. Vakinaisten palokuntien tehtäviksi hän katsoi nopean avun antamisen, sillä vakinaisen palokunnan etuna oli vapaaehtoista palokuntaa nopeampi saapuminen palopaikalle. Pesosen mukaan vapaaehtoisen palokunnan tehtävänä oli toimia vakinaisen palokunnan apuna siinä vaiheessa, jos tulipalo uhkasi paisua suureksi. ²⁸⁶ Porissa oli vuosikautia noudatettu tulipalotilanteissa täysin päinvastaista työnjakoa – vapaaehtoinen palokunta oli hoitanut ensisammutuksen ja yleisen palokunnan tehtäväksi oli jäänyt tulipalojen jälkisammutus. Pesosen laskelmien mukaan vakinainen palokunta ei olisi kustannuksiltaan tullut merkittävästi silloista järjestelmää kalliimmaksi ²⁸⁷. Vakinaisen palokunnan perustamisen lisäksi Pesonen muistutti hyväpaineisen vesijohdon rakentamisen tärkeydestä. Pesosen mukaan vesijohtolaitos olisi parhaimmillaan kaupungille tuottava liikeyritys. ²⁸⁸

4.2. Sanoista tekoihin: kunnallinen palotoimi kehittyi

Vuoden 1925 alussa VPK:n päällikkö, raatimies J. H. Hedenström teki palotoimikunnalle aloitteen 6 hengen vakinaisen palokunnan, ns. iskupalokunnan, perustamisesta Poriin. Palotoimikunta määräsi viiden hengen komitean laatimaan kaupunginvaltuustolle virallista esitystä palokunnan perustamiseksi. ²⁸⁹ Komitean tekemän esityksen mukaan raatihuoneelle sijoitettavan iskupalokunnan oli tarkoitus koostua palopäälliköstä, palokersantista, kahdesta vanhemmasta palosotilaasta ja kolmesta nuoremasta palosotilaasta. Komitea ehdotti myös torninvartijoiden ja alapalomestarin virkojen lakkauttamista. ²⁹⁰ Palotoimikunnan jäsen Felix Gustafsson totesi raatihuoneen olevan liian ahdas iskupalokunnan tarpeisiin ja ehdotti sen sijaintipaikaksi Porin VPK:n kalustohuonetta. J. H. Hedenströmin mukaan

---

²⁸⁵ Katajamäki 2006, 155-161.

²⁸⁶ Satakunnan Kansa N:o 299, 31.12.1924.

²⁸⁷ Satakunnan Kansa N:o 299, 31.12.1924.

²⁸⁸ Satakunnan Kansa N:o 299, 31.12.1924.

²⁸⁹ Pöytäkirja tehty Palotoimikunnan kokouksessa 28. päivä tammikuuta 1925, PoriA, Palokomissiooni/Palotoimikunta: pöytäkirjat 1916-10.1.1927 Ca:4.

²⁹⁰ Pöytäkirja, tehty palotoimikunnan 28.1.1925 asettaman komitean kokouksessa 10. päivä helmikuuta 1925, PoriA, Palokomissiooni/Palotoimikunta: pöytäkirjat 1916-10.1.1927 Ca:4.

iskupalokunnan sijoittaminen VPK:n tiloihin ei käynyt, sillä se olisi tehnyt kustannusten jakamisen kahden palokunnan välillä vaikeaksi. Näistä ja muutamista pienemmistä erimielisyyksistä huolimatta palotoimikunta asettui puoltamaan komitean alkuperäistä esitystä.²⁹¹ Porin VPK:n hallitus esitti keväällä 1925 oman kantansa iskupalokunnan sijoittamisesta VPK:n tiloihin. Hallitus oli Hedenströmin kanssa yhtä mieltä siitä, ettei iskupalokuntaa voitu sijoittaa VPK:n tiloihin.²⁹² Koska iskupalokunnan sijoituspaikasta ei päästy sopuun, ehdotti Hedenström iskujoukon perustamista osastoksi VPK:n yhteyteen ja osaston sijoittamista VPK:n tiloihin. Kaupunkien Yleisen Paloapuyhtiön johtaja Brunberg kuitenkin totesi, etteivät palovakuutusyhtiöt voisi luottaa VPK:n yhteyteen perustettuun iskupalokuntaan, minkä vuoksi kaupungin palovakuutusmaksuja ei voitaisi alentaa.²⁹³ Sen jälkeen kun Kaupunkien Yleinen Paloapuyhtiö ilmoitti VPK:lle myöntävänsä lainan tilojen remontoimiseen 8 hengen vakinaiselle palomiehistöille soveltuvaksi, VPK:n hallitus myöntyi ehdotukseen ja päätös lyötiin lukkoon.²⁹⁴ Kyseisellä päätöksellä VPK:n hallitus uskoi auttavansa paloturvallisuuden edistämistä ja sitä kautta mahdollistavan kaupungin korottamisen palovakuutusmaksuissa kolmannelta luokasta toiseen luokkaan, mikä olisi merkinnyt palovakuutusmaksujen yleistä alenemista.²⁹⁵

Kaupunginvaltuusto oli periaatteessa vakinaisen palokunnan perustamisen kannalla, mutta se ei kuitenkaan ottanut palokunnan perustamisesta aiheutuvia kuluja huomioon seuraavan vuoden menoarviossa.²⁹⁶ Koska palokunnan perustaminen ei kaupunginvaltuustossa käytännössä edennyt, päätti Porin VPK:n hallitus ehdottaa väliaikaisena toimenpiteenä kaupunginvaltuustolle 8 hengen vakinaisen palokunnan

---

²⁹¹ Pöytäkirja tehty Palotoimikunnan kokouksessa 13. päivä helmikuuta 1925, PoriA, Palokomissiooni/Palotoimikunta: pöytäkirjat 1916-10.1.1927 Ca:4.

²⁹² Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 3. päivä kesäkuuta 1925, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

²⁹³ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 20 päivä lokakuuta 1925; Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 20 päivä lokakuuta 1925, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

²⁹⁴ Jäljennös kirjeestä Porin VPK:lta Porin kaupunginvaltuustolle 5.11.1925; Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 1 päivä marraskuuta 1925, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

²⁹⁵ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 1 päivä marraskuuta 1925, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

²⁹⁶ Pöytäkirja, tehty Porin Palotoimikunnan kokouksessa 30. päivä maaliskuuta 1926, PoriA, Palokomissiooni/Palotoimikunta: pöytäkirjat 1916-10.1.1927 Ca:4.

palkkaamisen sijaan yhden vakinaisen autonajajan palkkaamista VPK:n talolle.²⁹⁷ Valtuusto hyväksyi ehdotuksen 13.4.1926²⁹⁸. Porin vakinainen palokunta sai alkunsa, kun autonajajan toimeen 12 hakijasta valittu tamperelainen palokersantti Yrjö Kallionpää aloitti työnsä 1.6.1926²⁹⁹. Vuoden 1927 lopulla kaupunginvaltuusto päätti lopettaa päivävartioinnin palotorneissa ja palkata sen sijaan toisen vakinaisen palomiehen paloasemalle. Palokorpraali Paavo Leppänen aloitti työnsä 15.1.1928.³⁰⁰ Palohälytys ja ympärivuorokautinen päivystys keskitettiin VPK:n tiloissa toimineelle paloasemalle vuodesta 1929 lähtien.³⁰¹

Yritykset perustaa 8 hengen vakinainen iskujoukko kariutuivat, mutta iskujoukon perustaminen jatkui vapaaehtois pohjalta Porin VPK:ssa³⁰². Syyskuussa 1928 Porin VPK ilmoitti kaupunginvaltuustolle perustaneensa puolivakinaisen iskupalokunnan, johon kuului 38 miestä.³⁰³ Iskujoukolle ei varsinaisesti maksettu palkkaa, mutta kaupunki antoi vuosittain VPK:lle avustuksen, josta maksettiin palkkioita iskujoukon jäsenille.³⁰⁴ Vakinaisten palomiesten määrä lisääntyi ja palontorjuntaorganisaatio kehittyi hiljalleen 1930-luvun alkupuolella. Vuonna 1930 loppuivat palotornien yövahtien tehtävät³⁰⁵. Samana vuonna yksi vakituinen palomies aloitti työnsä Mäntyluodossa ja Porin paloasema sai kolmannen vakinaisen palomiehensä, Assar Salon.³⁰⁶ Vuonna 1932 VPK:n ja kaupungin välisestä yhteistyöstä tehtiin sopimuskirja, joka sisälsi tarkempia sääntöjä yhteistyöhön hälytys- ja tulipalotilanteissa. Sopimuskirja määräsi, että tulipalojen ensilähtöön hälytettiin

---

²⁹⁷ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n keskustelukokouksessa 28 päivä helmikuuta 1926, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

²⁹⁸ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 16. päivä huhtikuuta 1926, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

²⁹⁹ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n hallinnon kokouksessa 19. päivä toukokuuta 1926, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

³⁰⁰ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1927 tammikuun 1 päivästä vuoden 1928 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³⁰¹ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1929 tammikuun 1:stä p:stä vuoden 1930 tammikuun ensimmäiseen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³⁰² Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1927 tammikuun 1 päivästä vuoden 1928 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³⁰³ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1928 tammikuun 1:stä p:stä vuoden 1929 tammikuun 1:seen päivään. PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³⁰⁴ Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1936 tammikuun 1 päivästä vuoden 1937 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³⁰⁵ Saarinen 1972, 611.

³⁰⁶ Mikola 1996, 88; 96.

pääsääntöisesti vain vakinainen palokunta, toiseen lähtöön VPK:n iskujoukko ja kolmanteen lähtöön koko VPK. Jälkisammutusten hoitaminen kuului etusijassa VPK:n miehistöstä palkattavalle lisäväelle.³⁰⁷ VPK:n iskujoukon vahvuus pysyi noin 40 miehessä, jotka jakautuivat vuonna 1932 kuuteen ryhmään. Kullakin ryhmällä oli käytössään oma palokalustonsa. Ryhmä 1 käytti Benz-ruiskua (ruisku N:o 1), ryhmä II hiilihapporuiskua (ruisku N:o 2), ryhmä III Mäntän ruiskua (ruisku N:o 3), ryhmä IV Internationalia (ruisku N:o 4), ryhmä V Letkuvaunua (ruisku N:o 5) ja ryhmä VI Esa-ruiskua sekä kalustovaunua (ruisku N:o 6). Lisäksi iskujoukkoon kuului vedenjakajia ja avustajia, jotka eivät kuuluneet ruiskuryhmiin.³⁰⁸

Vakinaisen palokunnan ja iskujoukon toiminnan alkamisen myötä yleisten palohälytysten määrä väheni niin, ettei yleiseen palonsammutusvelvollisuuteen pohjautuvalla palokunnalla ollut enää käytännön merkitystä (liite 6). VPK:n vuoden 1928 vuosikertomuksen mukaan kuluneena vuonna ei tarvinnut antaa yhtään ainoaa yleistä palohälytystä, sillä paloaseman henkilökunta ja iskujoukko olivat hoitaneet sammutukset.³⁰⁹ Muutos oli merkittävä, sillä esimerkiksi vuonna 1925 yleisiä hälytyksiä annettiin 8 kertaa, joiden lisäksi palomestari sammutti 4 pientä tulipaloa ilman yleistä hälytystä.³¹⁰ Yleisen palokunnan hälyttämisen sijaan jatkossa hälytettiin koko VPK. Tällaisia koko Porin VPK:n mobilisoivia hälytyksiä oli 1930-luvulla 0-2 kertaa vuodessa³¹¹. 1930-luvun loppupuolella palohälytysten määrä kasvoi. Erityisen paljon kasvoivat hälytykset kaupunkialueelle. Vuonna 1932 kaupunkipaloon hälytettiin 4 kertaa ja vuonna 1936 vastaavia hälytyksiä annettiin 22 kertaa.³¹² Suurin vastuu tulipalojen sammuttamisesta lankesi pienelle vakinaiselle palokunnalle ja Porin VPK:n

---

³⁰⁷ Sopimuskirja jonka Porin Palotoimikunnan- ja Porin V.P.K:n hallinnon asettama neuvottelukunta on kokouksessaan lopullisesti ja yksimielisesti hyväksynyt noudatettavaksi kaupungin palolaitoksessa. Porissa 2 päivänä maaliskuuta 1932, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³⁰⁸ Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1932 tammikuun 1 päivästä vuoden 1933 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³⁰⁹ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1928 tammikuun 1:stä p:stä vuoden 1929 tammikuun 1:seen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³¹⁰ Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1925, PoriK.

³¹¹ Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1931; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta v. 1932; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1933; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1934; Kertomus Porin Palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1935; Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1936; Kertomus Porin Palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1937; Porin kaupungin palotoimikunta: toimintakertomus vuodelta 1938; Porin kaupungin palolautakunta: toimintakertomus vuodelta 1939, PoriK.

³¹² Hälyytykset Porin paloasemalta vuonna 1932; Hälyytykset Porin Paloasemalta vuonna 1936, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

iskujoukolle, joka edusti vain pientä osaa kaikista VPK:n jäsenistä.³¹³ Tämä saattoi olla osasyynä siihen, että Porin VPK perusti yhdistykseensä pojille tarkoitetun komppanian vuonna 1927³¹⁴. Kun palonsammutukseen ei tarvittu enää yhtä paljon VPK:n jäseniä kuin aiemmin, täytyi yhdistyksen luoda uusia toimintamuotoja, jotka turvaisivat toiminnan jatkumisen. VPK:n jäsenmäärä laski kuitenkin vuosi vuodelta (liite 7). Pelko toiminnan loppumisesta näkyi myös VPK:n kasvavassa tarpeessa säilyttää palokunnan vanhaa aineistoa jälkipolvia varten: vuonna 1926 VPK harkitsi oman palomuseon rakentamista VPK:n tiloihin³¹⁵. VPK perusti palomuseon pari vuotta myöhemmin ja 1930-luvun puolivälissä VPK rakennutti tulenkestävän arkistohuoneen vanhojen asiakirjojen säilyttämistä varten.³¹⁶

Vakinaisen palokunnan perustaminen oli vain yksi etappi matkalla kohti ajanmukaista ja kasvavan Porin tarpeita vastaavaa palontorjuntaa. Yhtä tärkeää oli kunnallisen vesilaitoksen saaminen kaupunkiin. Vesilaitosten rakentaminen oli kuitenkin ensimmäisen maailmansodan jälkeen hidasta kaikkialla Suomessa. 1930-luvun alussa vesilaitos oli 22 kaupungissa ja ilman vesilaitosta oli 16 kaupunkia Porin kuulussa jälkimmäiseen ryhmään³¹⁷. Vuonna 1913 Porin VPK:n johdossa toiminut Hjalmar Widbom lahjoitti Porin kaupungille 50 000 markkaa pohjarahastoksi Poriin perustettavaa vesijohtolaitosta varten³¹⁸. Vuoden 1915 aikana kaupunginvaltuuston asettama komitea teettikin pohjavesitutkimuksia ja suunnitelmia vesijohtoverkoston aikaansaamiseksi³¹⁹. Lisäksi Porin kaupunki varasi vuonna 1916 vesijohdon rakentamiseen kaupungille otetusta 1,4 miljoonan markan lainasta 300 000 markkaa. Nämä rahat kuitenkin kuluivat Koiviston kartanon oston, eikä vesijohtohanke käytännössä edennyt vuosiin.³²⁰

---

³¹³ Hälyytykset Porin paloasemalta vuonna 1932; Hälyytykset Porin Paloasemalta vuonna 1936, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³¹⁴ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n Hallinnon kokouksessa 5 päivä tammik. 1927, Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.

³¹⁵ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n syyskokouksessa 28 päivä marraskuuta 1926, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.

³¹⁶ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1927 tammikuun 1 päivästä vuoden 1928 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1935 tammikuun 1 päivästä vuoden 1936 tammikuun ensimmäiseen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³¹⁷ Kallenautio 1984b, 381.

³¹⁸ Palokomissiooni [vuosikertomus 1913], PoriK.

³¹⁹ Palokomissiooni [vuosikertomus 1915], PoriK.

³²⁰ Saarinen 1972, 488-489.

1920-luvun jälkipuolella Kaarlo Tawast laati vesijohtoverkostosta suunnitelman, joka pohjautui veden ottamiseen Kokemäenjoesta. Pohjavedestä ottaminen näyttäytyi kuitenkin parempana ajatuksena ja kaupunki alkoi jälleen teettää tutkimuksia riittävän pohjavesimäärän löytämiseksi. Vuoden 1934 alussa kaupunginvaltuustolle esitettiin hyväksyttäväksi insinööri Kreugerin laatima vesijohtoehdotus, jonka toteuttamiseen Porin kaupunki varasi 1,5 miljoonaa markkaa ja Rosenlew-yhtymä lahjoitti miljoona markkaa. Vuonna 1934 kaupunginvaltuusto teki päätöksen vesijohtolaitoksen rakentamisesta ja saman vuoden elokuussa kaupunginhallitus teki urakkasopimuksen Oy Yleisen Insinööritoimiston kanssa. Pumppuasema, joka rakennettiin Lukkarinsantaan Kokemäenjoen vasemmalle rannalle kaupungin yläpuolelle, valmistui toukokuussa 1935. Marraskuussa 1935 valmistui myös 45 metriä korkea vesitorni, jonka vesisäiliöön mahtui 500 000 litraa vettä. Tammikuussa 1936 saatiin koko vesijohtolaitos käyttöön.³²¹ Vesijohtoverkoston rakentamisen myötä kaupunkiin sijoitettiin 177 palopostia 100 metrin välein palontorjuntatyötä helpottamaan. Lisäksi W. Rosenlew & Co A/B sijoitti alueelleen omat palopostit. Palontorjujat ottivat tulipalotilanteessa ensimmäisen kerran vettä vesijohtoverkostosta 2. lokakuuta 1935.³²²

Palolaki, jonka säätäminen oli kestänyt vuosikausia, valmistui lopulta vuonna 1933. Palolaki alisti palotoimen valtioneuvoston ja lääninhallitusten valvonnan alaisiksi. Vuoden 1934 alussa voimaan astunut palolaki velvoitti kaikki asukasluvultaan alle 8000 hengen kauppalat perustamaan palkatun ja harjoitetun puolivakinaisen palokunnan tai vapaaehtoisen palokunnan. Laki velvoitti yli 8000 asukkaan kaupungit perustamaan palkatun ammattikoulutuksen saaneen vakinaisen palokunnan sekä varalle puolivakinaisen tai vapaaehtoisen palokunnan. Kaupungeilla ja kauppalloilla oli viisi vuotta aikaa laatia tai uusia palojärjestyksensä sekä muuttaa palotoimea koskevat paikalliset määräykset palolakia vastaaviksi.³²³ Koska Porissa palotoimen ajanmukaistaminen oli aloitettu jo edellisellä vuosikymmenellä, ei palolaki tuonut tullessaan kovin suuria muutoksia. Palolaki aiheutti kuitenkin Porissakin paineen

---

³²¹ Saarinen 1972, 489-490; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1935 tammikuun 1 päivästä vuoden 1936 tammikuun ensimmäiseen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³²² Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1935 tammikuun 1 päivästä vuoden 1936 tammikuun ensimmäiseen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³²³ Palolaki 202/1933.

uudistaa kaupungin palojärjestys ja nostaa vakinaisten palomiesten määrää. Porin uusi palojärjestys astui voimaan vuonna 1939. Palojärjestyksen mukaan Porissa tuli olla palopäällikön lisäksi 12 vakinaista palkattua palomiestä. Vakinaisen palokunnan lisäksi Porin kunnalliseen palotoimeen täytyi kuulua vapaaehtoisia tai yksityisiä palokuntia, joiden yhteenlasketun miehistömäärän tuli olla vähintään 75. Vapaaehtoisten palokuntien kanssa täytyi tehdä viralliset sopimukset.³²⁴ Porin VPK:n kanssa sopimus tehtiin jo vuonna 1936³²⁵. Porin kaupunki teki sopimuksen myös Reposaaressa VPK:n kanssa vuonna 1937³²⁶. Vakinaisen palokunnan työntekijöiden määrää lisättiin 10:een vuonna 1936 ja vuoteen 1939 mennessä 15:een mukaan lukien palomiehet Mäntyluodossa ja Reposaaressa³²⁷.

4.3. Rauhan ajan palokunnasta sodan ajan palokunnaksi

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Suomessa kehittyivät palosuojelun ohella maanpuolustus ja väestönsuojelu. Suomen puolustusvoimat luotiin, kun senaatti julisti suojeluskunnat hallituksen joukoiksi 25.1.1918. Myöhemmin yleiseen asevelvollisuuteen perustunut armeija ja vapaaehtoinen suojeluskuntajärjestö toimivat rinnakkain. Suojeluskuntajärjestö oli Suomen sotien välisen ajan suurin kansalaisjärjestö. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Suomessa kuten monissa muissakin maissa alkoi kehittyä sotavoimien rinnalle myös muuta vapaaehtoista maanpuolustustoimintaa. Väestönsuojelun valtakunnallinen organisoiminen alkoi vuonna 1927, kun Kaasupuolustusyhdistys ry.³²⁸ aloitti toimintansa. Sen pyrkimyksenä oli suojella siviiliväestöä erityisesti taistelukaasuilta³²⁹.

---

³²⁴ Porin kaupungin palojärjestys, Turun ja Porin läänin maaherran vahvistama tammikuun 9 päivänä 1939, PoriA, Kaupunginvaltuusto: vanhoja ohje- ja johtosääntöjä Ce:4.

³²⁵ Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1936 tammikuun 1 päivästä vuoden 1937 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³²⁶ Saarinen 1972, 612.

³²⁷ Vuosikertomus Porin V.P.Kn toiminnasta ajalta 1/1-31/12 1939 kunnan 76 tena toimivuonna, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³²⁸ Nimi muutettiin myöhemmin Suomen Kaasusuojelujärjestöksi (1930) ja lopulta Suomen Väestönsuojelujärjestöksi (1940). Vuonna 1993 Suomen Väestönsuojelujärjestö ja Suomen Palontorjuntaliitto yhdistyivät Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöksi.

³²⁹ Katajamäki 2006, 353-355.

Maanpuolustusliikkeen, väestönsuojelualan ja paloalan kehittyminen loi paikallisella tasolla uusia verkottumismahdollisuuksia. Palontorjuntaorganisaatioiden alueellinen yhteistyö tehostui 1920-luvun lopulta lähtien. Porin VPK levitti VPK-aatetta tekemällä ns. propagandaretkiä Porin lähialueille Harjavaltaan (1927), Kankaanpäähän ja Parkanoon (1932), Lyttylään, Tuorsniemelle ja Luvialle (1935) sekä Kaarmarkkuun ja Lassilaan (1936). Propagandaretkien tavoitteena oli innostaa ja avustaa vapaaehtoisten palokuntien perustamista paikkakunnille, joilla sellaista ei vielä ollut.³³⁰ Vuonna 1929 Porissa järjestettiin yhteisharjoitus, johon osallistui Porin VPK:n lisäksi 11 lähiseudun palokuntaa – yhteensä 458 palokuntalaista³³¹. Alueellinen yhteistyö sai oman organisaationsa vuonna 1933, kun Turun ja Porin läänin palokunnat perustivat Suomen Yleisen Palokuntaliiton alaisuuteen Turun ja Porin läänin lääninjaoksen, jonka kokouksiin myös Porin VPK osallistui. Lääninjaos muutti nimensä vuonna 1935 Turun ja Porin läänin Palokuntien liitoksi. Samaan aikaan Yleinen Palokuntaliitto teki töitä saadakseen myös muut alueet perustamaan lääninliittoja, mutta liittoja ei kuitenkaan saatu kaikkialle perustettua ennen sotia.³³²

Paloalan organisaatioiden lisäksi Porin vapaaehtoinen palokunta solmi yhteyksiä suojeluskuntalaisiin heti sisällissodan jälkeen. Samalla se muutti omaa toimintaansa sotilaallisempaan suuntaan.³³³ Paikallisen kaasupuolustusyhdistyksen kanssa VPK teki yhteistyötä 1930-luvulta lähtien ja vuonna 1936 Poriin perustettuun väestönsuojelulautakuntaan otettiin edustaja myös Porin VPK:lta³³⁴. Kotkassa vuonna

---

³³⁰ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1927 tammikuun 1 päivästä vuoden 1928 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1932 tammikuun 1 päivästä vuoden 1933 tammikuun 1 päivään; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1935 tammikuun 1 päivästä vuoden 1936 tammikuun ensimmäiseen päivään; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1936 tammikuun 1 päivästä vuoden 1937 tammikuun 1 päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³³¹ Kertomus Porin W.P.K:n toiminnasta vuoden 1929 tammikuun 1:stä p:stä vuoden 1930 tammikuun ensimmäiseen päivään, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2

³³² Katajamäki 2006, 192-194; Kertomus Porin W.P.K:n 75tä toimivuodelta 1 p:tä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta v 1938, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³³³ Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n kokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä marraskuun 11. p:nä 1917; Pöytäkirja, tehty Porin W.P.K:n vuosikokouksessa Nuorsuomalaisten Pirtillä toukokuun 12. p:nä 1918; Kertomus Porin V.P.K:n toiminnasta toukokuun 12 päivästä 1918 maaliskuun 23 päivään 1919; Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan vaikutuksesta toimivuonna tammikuun 1. päivästä 1920 tammikuun 1. päivään 1921, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

³³⁴ Karlsson 1983, 12; 15-18; 31-38; 41; Kertomus Porin Wapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuoden 1935 tammikuun 1 päivästä vuoden 1936 tammikuun ensimmäiseen päivään; Kertomus Porin W.P.K:n 75tä toimivuodelta 1 p:tä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta v 1938; PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

1937 pidetty yleinen palokuntalaiskokous päätti, että vapaaehtoisten palokuntien ja kaasusuojelujärjestöjen yhteistyötä aletaan lisätä. Kokous kehotti vapaaehtoisia palokuntia perustamaan omia kaasuosastoja, liittymään paikallisiin kaasusuojelujärjestöihin ja järjestämään niiden kanssa yhteistyössä koulutuksia ³³⁵. Porin VPK osallistui väestönsuojeluharjoituksiin koko miehistön voimin ³³⁶. Edellä mainittujen verkostojen välinen yhteistyö lisääntyi entisestään sen jälkeen kun tieto lähestyvistä sodasta tavoitti päättäjät syksyllä 1939.

Lokakuussa 1939 Suomi valmistautui sotaan. Ilmapommitusten ja kaasuisukujen pelko oli voimakasta ja sanomalehdet ohjeistivat ihmisiä ilmahälytystilanteissa toimimista varten. Satakunnan Kansa antoi mm. ohjeita ihon suojaamiseksi syövyttäviltä aineilta ja julkaisi kuvalliset ohjeet kotitekoisen, turpeesta ja soodasta valmistetun kankaisen kaasunaamarin tekemiseen ³³⁷. Paloturvallisuuden takaamiseksi kaupunkilaisia kehoitettiin sanomalehdessä tyhjentämään ullakot tulenaroista tavaroista sekä hankkimaan sankoruiskuja, palosankoja, vesisäiliöitä, kuivaa hiekkaa ja lapioita ³³⁸.

Jo syyskuussa 1939 Porin Palolautakunta käsitteli kysymystä kaupungin palontorjunnan järjestämisestä sodanajan olosuhteet huomioon ottaen ³³⁹. Lokakuussa palolautakunta lähetti kaupunginhallitukselle kirjeen, jossa se toivoi pikaista ratkaisua palolautakunnan esittämiin sodanaikaista palontorjuntaa parantaviin toimenpide-ehdotuksiin. Palolautakunta halusi varautua lentopommituksiin rakennuttamalla kaupungin vesijohtoverkoston vaurioitumisen varalle 4500 litran suuruisia vesilaatikoita ja hankkimalla lisää palokalustoa. Kaupunginhallitus myönsi vaadittaviin uudistuksiin 124 100 markkaa. ³⁴⁰

Samaan aikaan kaluston kehittämisen kanssa alkoi palontorjuntamiehistön uudelleen järjestäminen. Lokakuussa 1939 Porin kaupungin palopäällikkö Lauri Lindroos teki palolautakunnalle ehdotuksen lähialueiden vapaaehtoisten palokuntien

---

³³⁵ Katajamäki 2006, 68; Nuoreva 1980, 450.

³³⁶ Kertomus Porin W.P.K:n 75tä toimivuodelta 1 p:tä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta v 1938; PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.

³³⁷ Satakunnan Kansa N:o 240, 18.10.1939; N:o 241, 19.10.1939.

³³⁸ Satakunnan Kansa N:o 241, 19.10.1939.

³³⁹ Pöytäkirja, tehty Palolautakunnan kokouksessa Porin V.P.K:n talolla 12/9. 39 kello 17.00, PoriA, Palotoimikunta/palolautakunta pöytäkirjat 13.9.1938-1941 Ca:7.

³⁴⁰ Porin kaupungin Palolautakunnan kirje kaupunginhallitukselle 10.10.1939; Porin kaup. Palolautakunnan kokous Kauppaseurassa 16/11. 39 kello 19:15, PoriA, Palotoimikunta/palolautakunta pöytäkirjat 13.9.1938-1941 Ca:7.

jäsenten värväämisestä sodan ajaksi perustettavaan palokuntaan ³⁴¹. Hieman ennen talvisodan alkua Porin vakinaisen palokunnan vahvuus oli 10 miestä ja Porin vapaaehtoisen palokunnan vahvuus noin 240 miestä. Sodan alkaessa Porin vapaaehtoisen palokunnan miehistöstä osa sai kutsun reserviin, joten käytettävissä olevien miesten määrä putosi 90:ään (liite 7). 13. lokakuuta 1939 Lauri Lindroos kutsui Porin vapaaehtoisen palokunnan kokoukseen, jossa hän ilmoitti ottavansa itselleen palokunnan ylipäällikkyyden sekä hajottavansa palokunnan rauhanaikaiset muodostelmat. Ylipäällikkyyden ottaminen merkitsi käytännössä kaiken päätösvalan siirtämistä Lindroosille lukuun ottamatta päätösvaltaa vapaaehtoisen palokunnan talousasioista. ³⁴² Neljä päivää myöhemmin Lindroos antoi päiväkäskyn, jolla hän muodosti Porin VPK:n ja Porin esikaupunkialueiden ja lähipaikkakuntien vapaaehtoisten palokuntien kotirintamalle jääneistä miehistä Porin sodan ajan palokunnan. Sodan ajan palokunnan vahvuudeksi tuli aluksi päällikkökunta mukaan luettuna 303 miestä. ³⁴³ Näin suuren miesmäärän nopean värväämisen mahdollisti jo olemassa olevan VPK-verkoston hyödyntäminen ja yleinen työvelvollisuus, joka astui voimaan 13.10.1939.

Sodan ajan palokunta sijoitettiin siten, että se kykeni toimimaan yhteistyössä paikallisen väestönsuojeluorganisaation kanssa. Porin sodan ajan palokunnan runsaan 300 hengen miehistö jakautui lokakuussa viidelle paloasemalle ja kolmelle apuasemalle. Paloasema I sijoittui Porin vapaaehtoisen palokunnan tiloihin, paloasema II Hallipalatsin alakertaan, paloasema III entisen Saippuatehtaan tiloihin, paloasema IV Porin Konepajalle ja paloasema V Uudelle ammattikoulutalolle, joka oli myös kaupungin väestönsuojelukeskus. Apuasema I sijoittui Toejoen VPK:n

---

³⁴¹ Porin kaup. Palolautak. kokous Porin V.P.K:n talolla 9/10. 39 kello 20:00, PoriA, Palotoimikunta/palolautakunta pöytäkirjat 13.9.1938-1941 Ca:7.

³⁴² Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n kokouksessa 13 päivä lokakuuta 1939; Kertomus Porin sodan ajan Palokunnan toiminnasta 13/10. 1939-13/3. 1940, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

³⁴³ Miehistöön kuului Porin VPK:n lisäksi seuraavien lähialueiden vapaaehtoisia palokuntalaisia: Preiviiki, Harjunpää, Lyttylä, Tuorsniemi, Isonjoenranta, Ruosniemen Viiki, Toejoki, Ruosniemi, Vanhakoivisto, Uusikoivisto, Luvia, Kyläsaari ja Vähärauma. Kaukoavustusjoukkoihin kuuluivat seuraavat palokunnat: Vanhankylän VPK, Noormarkun VPK, Kaasmarkun VPK, Pomarkun VPK, Leväsjoen VPK, Kankaanpään VPK ja Lavian VPK. Porin sodanajan palontorjuntaesikunta. Palopäällikkö. Päiväkäsky N:o 1; Porin s. a. palopäällikön kirje Väestönsuojelutarkastaja majuri Alftanille Porissa 14. p:nä joulukuuta 1939, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

kalustohuoneelle, apuasema II Uudenkoiviston VPK-talolle ja apuasema III Porin Tulentikkutehtaalle.³⁴⁴

Paloasemat ja apuasemat saivat omat toimialueensa, joista kolme ensimmäistä noudatti väestönsuojelutoimialueiden linjoja. Paloasema I vastasi Karjarannasta, neljästä ensimmäisestä kaupunginosasta ja IX kaupunginosasta. Palokunta II:n toimialueeseen kuului V kaupunginosa ja paloasema III vastasi VI ja X kaupunginosasta. Paloasema IV vastasi VIII kaupunginosasta sekä Konepajan ja Porin Puuvillan teollisuusalueista. Paloasema V toimi neljän ensimmäisen paloaseman apuasemana, joten sen toimialue kattoi käytännössä koko kaupungin. Apuasema I auttoi paloasemaa IV, apuasema II auttoi paloasemaa II ja apuasema III vastaavasti paloasemaa III.³⁴⁵

Miehistö jakautui paloasemille ja apuasemille siten, että jokaisella oli mahdollisimman lyhyt matka omalle asemalleen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että Porin VPK:n jäsenen toimipaikka ei välttämättä ollut Porin vapaaehtoisen palokunnan tiloissa kuten rauhan aikana, vaan sillä paloasemalla, joka sijaitsi lähimpänä kotia.³⁴⁶ Kunkin paloaseman ja apuaseman miehistö jakautui 6-8 sammutusryhmään. Kullakin varsinaisella paloasemalla toimi 28-33 miehistön jäsentä ja kullakin apuasemalla 42-47. Paloasemilla ja apuasemilla oli ylipäällikkö Lindroosin käskyjen alaisina toimivat päällikkönsä. Päällikkökunta muodosti yhdessä Lindroosin kanssa sodanajan palokunnan Esikunnan. Kyseinen esikunta koostui suurissa osin Porin vapaaehtoisen palokunnan jäsenistä: paloasemien päälliköistä kolme ja varapäälliköistä neljä kuului Porin vapaaehtoisen palokunnan jäseniin. Apuasemien päällikkökuntaan Porin VPK:n jäseniä ei kuulunut.³⁴⁷

Talvisodan jälkeen laatimassaan kertomuksessa Porin sodan ajan palokunnan toiminnasta Lindroos on korostanut omaa rooliaan sodanaikaisen palokunnan järjestämisessä. Kertomus oli lähetetty mm. maaherralle, ja sen yhtenä pyrkimyksenä oli siten vakuuttaa lukija palontorjunnan onnistumisesta³⁴⁸. Lindroosin merkitys sodan ajan palokunnan järjestämisessä oli todellisuudessakin suuri.

---

³⁴⁴ Ibid.

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ Ibid.

³⁴⁷ Ibid.

³⁴⁸ Porin kaup. Palolautakunnan kokous Kauppaseurassa 2/4 40 klo 19.00, PoriA, Palotoimikunta/palolautakunta pöytäkirjat 13.9.1938-1941 Ca:7.

Lindroosilla oli sosiaalista pääomaa, ja hän oli luonut jo aikaisempina vuosikymmeninä verkostoja paloalan, väestönsuojelualan ja maanpuolustuksen organisaatioissa. Lindroos oli kuulunut suojeluskuntaan vuodesta 1917 lähtien, mutta loukannut sisällissodassa vaikeasti päänsä, minkä vuoksi hänet oli vapautettu sotapalveluksesta. Porin vapaaehtoiseen palokuntaan Lindroos oli kuulunut vuodesta 1912 lähtien ja toiminut siellä eri osastoiden päällikkönä sekä monissa luottamustehtävissä. Vuosina 1930-1946 Lindroos toimi Porin kaupungin palopäällikkönä, ja syksyllä 1939 hänet määrättiin toimimaan Porin väestönsuojelutoimisto III:n päällikkönä.³⁴⁹ Väestönsuojelu ja palosuojelu järjestettiin Porissa sodan ajan olosuhteisiin verrattain ajoissa ja omatoimisesti. Väestönsuojelua koskevia ohjeita tuli Poriin pitkin syksyä, mutta koko maata koskeva väestönsuojelulaki astui voimaan vasta marraskuun puolivälissä³⁵⁰. Ensimmäinen väestönsuojelua koskeva tiedonanto saapui Poriin vasta ensimmäisten Suomeen tehtyjen pommitusten jälkeen 6.12.1939. Tiedonannossa Turun ja Porin läänin maaherra antoi ohjeita väestön ja rakennusten suojaamiseksi ilmapommeilta ja kehotuksia sammutustoimenpiteiden tehostamiseen.³⁵¹ Sodan edetessä Suomen väestönsuojelupäällikkö antoi useita tiedotuksia, joiden tarkoituksena oli valmentaa kaupunkilaisia sota-ajan toimintaan. Tammikuussa 1940 kiellettiin mm. maanpuolustus- ja väestönsuojelulaitteiden tai ilmapommitusvaurioiden valokuvaaminen sekä kehoitettiin maalaamaan kaikki autot ja bussit valkoisella liituvärillä. Matkustajia ohjeistettiin valmistamaan itselleen valkoiset lumivaipat junissa, autoissa ja busseissa matkustettaessa maastoutumista varten.³⁵²

Sodanaikaisen palokunnan miehistöluku lisääntyi jatkuvasti sodan kuluessa. Tammikuussa miehistöä oli 426³⁵³. Kun määrään lisätään vielä ammattikoululta värvätyt lähettipojat ja ne yksityiset kaupunkilaiset, jotka lupautuivat luovuttamaan

---

³⁴⁹ Jäsenkortti Lindroos, Lauri Konrad, PvpkA, Jäsenkortit K-L Ba:2; Porin s. a. palopäällikön kirje Porin Vss-keskuksen Tsto 1 herra päällikölle Porissa 18 p:nä joulukuuta 1939, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

³⁵⁰ Karlsson 1983, 41; 48.

³⁵¹ Turun ja Porin lääninhallitus, Lääninkanslia Turussa, 6 p. joulukuuta 1939. Vss-tiedonanto N:o 1, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

³⁵² Satakunnan Kansa N:o 5, 9.1.1940.

³⁵³ Luettelo Porin sodan ajan paloasemien ja apuasemien vahvuuksista 1. päivä tammikuuta 1940, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

autonsa hälytystilanteessa palokunnan käyttöön ja toimimaan autonkuljettajina, kasvoi palokunnan kapasiteetti entisestään.³⁵⁴ Tammikuussa 1940 Porin Sodan ajan palokunnan esikunta sai luvan käyttää tarvittaessa paikallisia sotaväenosastoja sammutusapuna ja maaliskuussa vastaava sopimus tehtiin suojeluskunnan kanssa³⁵⁵.

4.4. VPK ja puolustusvoimat

Jatkosodan palontorjunnan järjestämisessä voimistui puolustusvoimien vaikutus. Porissa oli verrattain paljon puolustusvoimien toimintaa, sillä se oli sotilasläänin ja suojeluskuntapiirin keskus³⁵⁶.

Kesäkuun 18. päivänä VPK kutsui jäsenensä kaluston tarkastukseen ja nimenhuutoon. Tilaisuuteen osallistui vain 79 henkilöä palokunnan 209 jäsenestä, sillä suurin osa oli edeltävän kahden vuorokauden sisällä saanut kutsun lähteä armeijan riveihin. VPK:n päällikkö Väinö Vesa kehotti jäljelle jääneitä palokuntalaisia liittymään sodan ajan palokuntaan.³⁵⁷ Vesan silloisen tietämyksen mukaan alkavan sodan palontorjunta olisi järjestetty samoin kuin palontorjunta talvisodassa. Toisin kuitenkin kävi, sillä 20.6.1941 Porin vapaaehtoisen palokunnan johtaminen ja kalusto siirtyivät ilmasuojelukeskukseen alaisiksi.³⁵⁸ Ilmasuojelun korkein valta kuului päämajan ilmasuojelutoimistolle, jonka alaisuudessa toimivat kotijoukkojen esikunnan is. toimisto, sotilasläänin is. toimisto, Pohjois- ja Etelä-Satakunnan suojeluskuntapiirien esikuntien is. toimistot, Porin suojeluskuntapiirin is. toimisto ja lopulta kuntien ilmasuojelukeskukset. Sotilasjohdon alaisuuteen siirtymistä seurasi joukkojen aseistaminen.³⁵⁹

---

³⁵⁴ Kertomus Porin sodan ajan Palokunnan toiminnasta 13/10. 1939-13/3. 1940, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

³⁵⁵ Pöytäkirja, tehty Porin Sodan ajan palokunnan esikunnan kokouksessa 12. päivä tammikuuta 1940; Pöytäkirja, tehty Porin Sodan ajan palokunnan esikunnan kokouksessa 8 päivä maaliskuuta 1940, PoriA, Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

³⁵⁶ Koivuniemi 2004, 29-32; 38-40.

³⁵⁷ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n kaluston tarkastuksesta ja nimenhuudosta 18/6-41 klo 19, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁵⁸ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1941, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁵⁹ Karlsson 1983, 85; 212.

Porin ilmasuojelujoukkoihin kuului Kurt K. Karlssonin laskelmien mukaan yhteensä 50 upseeria, 120 aliupseeria ja 900 miestä, joilla oli käytössään reilut 200 kivääriä sekä muutamia kymmeniä konepistooleja ja pikakiväärejä ³⁶⁰. Ilmasuojeluorganisaation yhteyteen muodostettiin palontorjuntaa varten Porin ja sen liitosalueiden vapaaehtoisten palokuntien miehistä kaksi Is-sammutuskomppaniaa (Is-komppania 244 ja Is-komppania 245) ja yksi varajoukkue. Is-sammutuskomppanioihin kuului yhteensä noin 200 miestä. ³⁶¹ Heistä osa oli vapaaehtoisia miehiä, jotka olivat joko liian nuoria tai vanhoja lähtemään rintamalle. Osa oli kotijoukkoihin siirrettyjä B-miehiä ³⁶². Is-komppania 244:n päällikkönä toimi Yrjö Kallionpää ja Is-komppania 245:n johdossa Porin VPK:n päällikkö Väinö Vesa. Kaupunki liitosalueineen jakautui neljään paloasema-alueeseen, joiden lisäksi kaupungissa toimi yksi apupaloasema. ³⁶³ Paloasema I sijaitsi Porin paloasemalla ja sen toiminta-alueena olivat 1.-4. kaupunginosa ja 9. kaupunginosa. Paloasema II:n toimipaikka oli kauppahallin alakerrassa ja sen toiminta-alueisiin kuuluivat 5. ja 7. kaupunginosa. Paloasema III oli entisessä Saippuatehtaassa Kalevanpuistokadun varrella ja sen vastuualueena olivat 5. ja 10. kaupunginosa. IV paloaseman sijaitsi Toejoen kansakoululla ja toimi 8. kaupunginosassa. V paloasema toimi toisten paloasemien apuasemana Ammattikoulun tiloissa. ³⁶⁴

Porin paloasemalle muodostettiin heinäkuussa kymmenen vakinaisen palomiehen (vakinaisia palomiehiä oli 15, joista viisi oli rintamalla) tueksi vapaaehtoisista palomiehistä koottu 50 hengen kasarmoitu miehistö, jonka majoitustarpeisiin vapaaehtoinen palokunta luovutti kolme huonetta palokunnantalolta. Kasarmoidun miehistön asumis- ja ruokakulut korvasi valtio. Miehistö oli varustettu sotilaspuvuin ja kiväärein. ³⁶⁵ Karlsson on sodan ajan väestönsuojelutoimintaa

---

³⁶⁰ Emt., 87.

³⁶¹ Toimintakertomus 244 Is. k:n ja 245 Is. k:n toiminnasta 18/6-17/12 1941, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

³⁶² V. Ismolan kirje Porin is-päällikölle 27.6.1941, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

³⁶³ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1941, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁶⁴ Toimintakertomus 244 Is. k:n ja 245 Is. k:n toiminnasta 18/6-17/12 1941, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

³⁶⁵ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1941, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4; Toimintakertomus 244 Is. k:n ja 245 Is. k:n toiminnasta 18/6-17/12 1941, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

muistellessaan todennut, että sammutuskomppaniat olivat muihin ilmatorjuntakomppanioihin verrattuna hyvin koulutettuja, eikä miehistön saaminen sammutuskomppanioihin ollut yhtä hankalaa kuin muihin ilmatorjuntatehtäviin.³⁶⁶

Syyskuun 9. päivä suurin osa kasarmoidusta miehistöstä siirtyi hälytysvalmiuteen 10 miehen jäädessä vakinaisten palomiesten kanssa kasarmiin.³⁶⁷ Joulukuussa loputkin vapaaehtoiset miehet vapautettiin ja 10 vakinaista palomiestä jäivät ainoana kasarmiin.³⁶⁸ Toukokuusta syyskuuhun 1943 VPK:n iskujoukon jäsenet lomittivat vakinaisen palokunnan miehistöä olemalla hälytysvalmiudessa viikon kerrallaan vuoroviikoin, mutta muina aikoina hälytysvalmiudessa oleminen ei ollut yhtä sitovaa³⁶⁹. VPK:n kotirintaman miehistä lähes kaikki olivat kuitenkin käytännössä valmiina mahdollisia hälytystilanteita varten ja osallistuivat Is-sammutuskomppanioiden harjoituksiin. Vapaaehtoisen palokunnan omia harjoituksia, perinteisiä vuosi- ja pikkujoulujuhlia tai kalusto- ja marssikilpailuja ei järjestetty³⁷⁰. 15. – 20.6.1942 Turun ja Porin läänin Lääninliitto järjesti kuitenkin Porissa palokuntalaiskurssin³⁷¹. VPK piti myös mottitalkoita ja osallistui rintamamiesten peruna- ja viljapeltojen hoitoon sekä metsätöiden tekemiseen.³⁷² Sotatoimien pitkittyessä ja keskittyessä Itä-Suomeen VPK:n ylempi päällikkökunta päätti keväällä 1943, että iskujoukko alkaisi taas harjoitella säännöllisesti kerran viikossa³⁷³. Syyskuussa 1944 alkoi vähitellen rintamalla olleiden miesten kotiuttaminen³⁷⁴ ja

---

³⁶⁶ Karlsson 1983, 89-91.

³⁶⁷ Luettelo 244 ja 245 Is.K:n hälytysvahvuuteen siirretyistä miehistä, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

³⁶⁸ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1941, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4; Toimintakertomus 244 Is. k:n ja 245 Is. k:n toiminnasta 18/6-17/12 1941, PvpkA, Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

³⁶⁹ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n iskujoukon kokouksessa 4.5.43; Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1943, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁷⁰ Pöytäkirja tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksessa 6/11 1941 klo 19; Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksessa 28/4-1942 klo 19, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1936-1944 Cb:6.

³⁷¹ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksessa 11/5-42 klo 19, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1936-1944 Cb:6.

³⁷² Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksessa 11/5-42 klo 19; Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksessa 8.10.42 klo 19.00, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1936-1944 Cb:6; Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n ylempään päällikkökunnan kokouksessa 23.2.43; Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1942, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁷³ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n ylempään päällikkökunnan kokouksessa 23.2.43, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

³⁷⁴ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1 p:stä tammikuuta 31 p:ään joulukuuta 1944, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

helmikuun 4. päivänä 1945 Porin VPK järjesti laskiaiskulkueen sekä kotiuttamisjuhlan rintamalta kotiin palanneille palokuntalaisille ³⁷⁵.

---

³⁷⁵ Laskiaiskulkue ja kotiuttamisjuhla 4.2.45, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.

5. Naisten osallisuutta vahvistamassa: Sukupuolittunut käänne

Mikrohistoria ja muut ns. uudet tarinat ovat kääntäneet katseensa perinteisen poliittisen historian ja suurmiesten sijasta uusiin toimijoihin kuten naisiin, työläisiin, etnisiin vähemmistöihin ja erilaisiin marginaaliryhmiin. Tutkimuksen huomio on usein kiinnittynyt erilaisten ryhmien ja verkostojen toimintaan sekä niiden sisäisiin hierarkioihin.³⁷⁶ Omassa tutkimuksessani en konstruoi sukupuolta vaan analysoin sitä, mitä todella tapahtui. Kertomuksen juonen kannalta sukupuolittunut käänne on oleellinen. Naiset ovat olleet pitkään mukana VPK-liikkeen toiminnassa, mutta heidän osallisuutensa alkoi hitaasti vahvistua 1950-luvulla.

5.1. Naisten työ näkyväksi

Naisten järjestäytyminen erilaisiin yhdistyksiin alkoi suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa samoihin aikoihin kuin miestenkin järjestäytyminen 1800-luvun loppupuolella. Vapaaehtoisissa palokunnissa naisia ei virallisesti alkuaikoina toiminut mikäli vapaaehtoinen palokunta ajatellaan tiukasti rajatuksi organisaatioksi. Naisten järjestäytymistä tutkineen Irma Sulkusen mukaan naiset järjestäytyivät maaseudulla agraarin sukupuolijärjestelmän mukaisesti yhteisjärjestöihin, mutta kaupungeissa naisilla oli urbaanin sukupuolijaon mukaisesti omat yhdistyksensä³⁷⁷. VPK-liike syntyi kaupungeissa ja levisi vasta myöhemmin maaseudulle, mikä osaltaan selittää VPK-toiminnan muotoutumisen mieskeskeiseksi. Mieskeskeisyyttä tuki myös vanha konventio, jonka mukaan yleinen palonsammutusvelvollisuus oli rajattu ainoastaan miehille kuuluvaksi.

Yksittäisen ja tiukasti rajatun VPK-organisaation jäsenkuntaan ei kuulunut naisia, mutta jos tarkastellaan koko VPK-liikettä, oli asia toisin. Naiset toimivat Porissa kuten monissa muissakin kaupungeissa VPK:n liepeillä ja tukivat VPK-toimintaa monin eri tavoin. Porissa naiset osallistuivat lukuyhdistyksen tanssi-iltoihin, tekivät arpajaisvoittoja, näyttelivät VPK:n näytelmissä, tekivät palokunnalle lippuja ja keräsivät tai lahjoittivat rahaa VPK:n toimintaan jo 1800-luvulta lähtien.

---

³⁷⁶ Ollila 2001, 79-80.

³⁷⁷ Sulkunen 1987, 170-171.

Sota-aika avasi naisille portteja palkkatyöhön, kun rintamalla olleiden miesten tilalle tarvittiin työntekijöitä. Yleinen työvelvollisuus koski kaikkia työikäisiä kansalaisia. Porissa naiset sijoituivat usein maatalous- ja teollisuustöihin.³⁷⁸ Sota-ajalla myös naisten puhdetöiden ja yhdistystoiminnan merkitys korostui. Näkyvin naisten sota-ajan yhdistyksistä oli tietysti Lotta Svärd –järjestö, jonka jäsenet hoitivat muonitus- ja huoltotehtävien lisäksi jatkosodassa ilmasuojelu- ja lääkintätehtäviä toimien siten paikoin myös rintamien välittömässä läheisyydessä. Porissa Lotta Svärdiin kuului parhaimmillaan yli tuhat jäsentä³⁷⁹. Myös koti- ja puhdetöissä riitti naisille työsarkaa. Naisten vastuulla oli kodin ja yhteiskunnan pyörittäminen vaativissa pula-ajan olosuhteissa. Kankaanpäässä vuonna 1941 järjestetyillä naisten valistus- ja virkistyspäivillä naisia kehoitettiin hankkimaan lisäansioita esimerkiksi marjojen, sienien ja nokkosten poimimisella, luutien sitomisella ja maanviljelyllä. Porissa toimivat naisyhdistykset ja naisosastot kuten Lotta Svärd, Porin Naisten Ilmailukerho ja Marttayhdistys kokoontuivat ompeluiltoihin, joissa neulottiin sukkiä ja muita vaatteita rintamamiehille.³⁸⁰ Perheenemännän työpäivään saattoi kotirintamalla kuulua lastenhoidon lisäksi palkkatyötä tehtaassa aamuisin, lisäansioiden ja ruoan hankintaa pellolla tai marjametsässä illansuussa ja sukkiä neulomista rintamamiehille ompeluseurassa iltaisin.

Sota-ajan loppuminen ei merkinnyt naisten vapaaehtoisen työn tai palkkatyöskentelyn päättymistä. Paloalan valtakunnallisiin organisaatioihin sisällytettiin sota-ajan jälkeen myös naistyön toimielimet. Turun ja Porin läänien Palokuntien liitto toimi naistyön organisoimisessa aloitteen tekijänä. Turun ja Porin läänien Palokuntien liitto³⁸¹ kehotti vuonna 1951 Suomen Yleistä Palokuntaliittoa³⁸² kiinnittämään huomiota palokuntanaistyön edistämiseen. Yleisen Palokuntaliiton keskushallitus pyrki tehostamaan naisten toimintaa luomalla naistyölle omat toimielimet ja ohjesäännöt. Valtakunnallisen naistoiminnan organisoimisen lisäksi täytyi tietysti perustaa

---

³⁷⁸ Koivuniemi 2004, 38-40.

³⁷⁹ Koivuniemi 2004, 41.

³⁸⁰ Satakunnan Kansa N:o 90, 20.4.1941.

³⁸¹ Porin VPK kuului Turun ja Porin läänien palokuntien liittoon, joka puolestaan kuului Suomen Yleiseen Palokuntaliittoon. Turun ja Porin läänien palokuntien liitto vaihtoi vuonna 1955 nimensä Turun ja Porin läänin Palokuntaliitoksi.

³⁸² Suomen Yleinen Palokuntaliitto vaihtoi vuonna 1954 nimensä Palokuntien Keskusliitoksi. 1960-luvun loppupuolella Palokuntien Keskusliitosta muodostettiin yhdessä Suomen Palosuojeluyhdistyksen kanssa Suomen Palontorjuntaliitto. Vuodesta 1992 lähtien kyseinen liitto on kantanut nimeä Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry. (SPEK).

naisosastoja paikallistasolla. Porin VPK:ssa toimeen ryhdyttiin loppuvuodesta 1951. Palokuntaliiton palokuntaohjaajaksi juuri valittu Uuno Viljanen ehdotti Porin VPK:n yleisessä kokouksessa marraskuussa naistoimikunnan perustamista ja asia jäi VPK:n hallituksen käsiteltäväksi ³⁸³. Naistoimikunnan perustaminen herätti hallituksessa eriäviä mielipiteitä, mutta hallitus päätti kuitenkin kysellä naisten halukkuutta toimikunnan perustamiseen tulevilla pikkujouluilla. ³⁸⁴ Toiminnasta kiinnostuneita naisia löytyi palokunnan liepeiltä 36. Porin VPK:n hallitus esitti klubitoimikunnalle toiveen, että sen toiminnassa mukana olleet naiset kutsuisivat kokoon kaikki VPK:n naistoiminnasta kiinnostuneet henkilöt. ³⁸⁵ Porin VPK:n naisosasto³⁸⁶ perustettiin 11.2.1952 ³⁸⁷.

Paikallisen naistyön kehittäminen tapahtui samaan aikaan naistyön valtakunnallisen kehittämisen kanssa. Naisosastojen valtakunnallista toimintaa suunnitteli ensin pieni naisosastojen edustajien ryhmä Helsingissä. Myöhemmin eri naisosastojen edustajat kutsuttiin Tampereella 17.2.1952 pidettävään yhteiseen kokoukseen. Kokous muun muassa valitsi Suomen Yleisen Palokuntaliiton yhteyteen perustetun valtakunnallisen naistyötoimikunnan puheenjohtajan. ³⁸⁸ Porin VPK:sta edustajien kokoukseen osallistuivat Alma Laine ja Toini Rinne. ³⁸⁹

Paloala kävi läpi valtakunnallisen organisaatiouudistuksen, kun Suomen Yleisen Palokuntaliiton tilalle perustettiin Palokuntien Keskusliitto, joka aloitti toimintansa vuonna 1954. Keskusliitto oli läänin palokuntaliittojen ja palokuntayhtymien keskusjärjestö. Keskusliiton korkeimpana päättävänä elimenä toimi lääninliittojen ja Svenska Brandvårnsförbundin edustajista koostuva keskusneuvosto. Yksittäiset palokunnat kuuluivat lääninliittoihin, jotka oli tarvittaessa jaettu alueisiin. Läänien palokuntaliittojen päätöksenteosta vastasivat liittoneuvostot, joihin yksittäiset

---

³⁸³ Pöytäkirja Porin V.P.K:n sääntömääräisestä marraskuun kokouksesta 25 p:nä marraskuuta 1951, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

³⁸⁴ Pöytäkirja Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 4.12.51, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

³⁸⁵ Pöytäkirja Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 19.12.51, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

³⁸⁶ Aluksi Naisosastoa kutsuttiin Naistoimikunnaksi, mutta käytän selvyuden vuoksi tutkimuksessani myöhemmin vakiintunutta Naisosasto-nimeä.

³⁸⁷ Pöytäkirja pidetty Porin V.P.K:n Naistoimikunnan perustavassa kokouksessa ravintola ”Punaisessa Kukossa” 11 p:nä helmikuuta 1952, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

³⁸⁸ Nuoreva 1980, 550.

³⁸⁹ Pöytäkirja pidetty Porin V.P.K:n Naistoimikunnan perustavassa kokouksessa ravintola ”Punaisessa Kukossa” 11 p:nä helmikuuta 1952, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

palokunnat lähettivät edustajansa. Keskusliiton toimeenpanevana elimenä oli keskushallitus ja lääninliittojen toimeenpanevana elimenä liittohallitukset (liite 8).³⁹⁰ Keskusliiton perustamisen myötä palokuntapoikatyö ja -naistyö sidottiin osaksi valtakunnallista keskusjärjestöä. Keskusjärjestöön perustettiin viisijäseninen poikatoimikunta ja kymmenjäseninen naistoimikunta, joita keskushallitus johti lääninliittojen ja palokuntien hallitusten kautta.³⁹¹

Porin VPK:n naisosasto perustettiin VPK:n alaosastoksi samaan tapaan kuin muutkin VPK:n osastot. Naisosastolla oli oma johtokuntansa, mutta se oli vastuussaan toiminnastaan VPK:n yleisille kokouksille ja hallitukselle. Naisosaston uudet jäsenet täytyi hyväksyttää aina VPK:n hallituksen kautta.³⁹² Järjestelmä oli hieman epäreilu suhteessa muihin Porin VPK:n osastoihin, sillä naisosaston jäsenillä ei kuitenkaan itsellään ollut äänioikeutta palokunnan yleisissä kokouksissa³⁹³. Hallituksen kokouksiin naisosaston jäsenillä oli pääsyoikeus vain silloin, kun käsiteltiin naisosastoa koskevia asioita³⁹⁴. Koska naisosaston jäsenillä ei ollut äänioikeutta Porin VPK:n yleisissä kokouksissa, he eivät voineet myöskään olla valitsemassa jäseniä hallitukseen. Naisosasto sai siis tehdä naisten töitä naisosastossa, mutta muuhun VPK:n toimintaan he eivät saaneet puuttua.

Porin VPK:n naisosasto suunnitteli toimintaansa omatoimisesti paikalliset tarpeet huomioonottaen. Naisosasto määritteli toimialueekseen rahan keräämisen ja palontorjunnan harrastuksen levittämisen erityisesti naisten ja kotien piiriin.³⁹⁵ Naisosasto (toiselta nimeltään Liekkisiskot³⁹⁶) kokoontui ompeluiltoihin 1-2 kertaa kuukaudessa. Ompeluilloissa naiset tekivät kahvittelun ja keskustelemisen lomassa käsitöitä arpajaisia ja myyjäisiä varten³⁹⁷. Toisinaan kokoontumisissa oli mukana luennoitsija, joka luennoi paloalaan kuuluvista asioista kuten palolaista, ensiavusta ja

---

³⁹⁰ Katajamäki 2006, 162-164.

³⁹¹ Katajamäki 2006, 162-164.

³⁹² Porin V.P.K:n palokuntanaisosaston ohjesääntö. [Hyväksytty 6.4.1952], PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

³⁹³ Äänioikeusasiaa käsitellen tarkemmin seuraavassa luvussa.

³⁹⁴ Porin V.P.K:n palokuntanaisosaston ohjesääntö. [Hyväksytty 6.4.1952], PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

³⁹⁵ Ibid.

³⁹⁶ Liekkisiskot oli nimitys, jolla Lauri Lindroos kutsui naisia vuonna 1957. Nimitys vakiintui myöhemmin epäviralliseksi nimitykseksi Porin VPK:n naisosaston jäsenille. Vuosikokous V.P.K:n naisilla 22.10.1957, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

³⁹⁷ Myyjäiset 30.11. – 52, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

ensisammutuksesta.³⁹⁸ Naisosaston toimialaan kuuluivat rahan hankkimisen lisäksi palokunnan rakennuksen siivoaminen, tilauskahvitusten järjestäminen sekä muonittaminen palokunnan yhteisissä tilaisuuksissa ja erityisesti palokuntapoikien kokoontumisissa.³⁹⁹ VPK:n vuosittaisten juhlien ja retkien järjestämisessä Porin VPK:n klubitoimikunta ja naisosasto tekivät yhteistyötä. VPK:n säännöllisiä juhlia ja retkiä olivat laskiaisjuhla soihtukulkueineen, silliretki, vappujuhla, siikaretki, pikkujoulujuhla ja uudenvuodenjuhla⁴⁰⁰. Naisosasto solmi heti toimintansa alkuvuosina yhteyksiä alueen muutamisiin muihin palokuntanaisosastoihin ja vierailuja eri osastoiden luona tehtiin puolin ja toisin.⁴⁰¹

VPK suhtautui naisosaston toimintaan aluksi hieman kaksijakoisesti. Porin VPK:n vuoden 1952 toimintakertomuksessa todettiin, että naisosasto oli *”ensimmäisellä vuositaipaleellaan, ilahduttavalla tavalla osoittautunut ripeäotteiseksi ja toimintatarmoiseksi”*.⁴⁰² VPK:n hallitus puolestaan arvioi naisosaston toiminnan olleen *”hyvin voimaperäistä ja tuloksellista”*.⁴⁰³ Naisosaston toiminta ei kuitenkaan alkanut täysin kivuttomasti, sillä jotkut palokuntalaiset suhtautuivat naisten toimintaan hieman nihkeästi. Kesällä 1952 naisosaston jäsenet keskustelivat kerhoillassaan siitä, että palokuntalaiset olivat suhtautuneet kylmäkiskoisesti naisten arpojen myyntiin⁴⁰⁴. Arvoilla oli tarkoitus kerätä rahaa naisten toiminnan tukemiseksi⁴⁰⁵. Syyskuussa naiset pettyivät, kun heidän kokoontumistilansa VPK:n ravintola Punaisen Kukon sisällä oli

---

³⁹⁸ Kerhoilta 6.5. – 1952, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

³⁹⁹ Porin V.P.K:n naisosaston toimintaselostus vuodelta 1952, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5; Aune Kaukopuron kahvi-ilta 8.10.1957, Porin V.P.K:n palokuntanaisosaston kokous 15.5. [1952] Punaisessa Kukossa; [Ylimääräinen kokous] 2/4 – 1957, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁰⁰ Siikaretki 7.9.1952; Laskiaisperhe-iltama 18.2.58; 29/12 – 58 neuvottelutilaisuus; [Retki Kaliforniaan] 22.8.59; Porin V.P.K:n naisosaston toimintakertomus vuodelta 1961; Porin V.P.K. naisosaston toimintakertomus vuodelta 1962, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1957-1963 Ca:6; Porin V.P.K. naisosaston toiminta kertomus vuodelta 1963; Porin V.P.K. naisosaston toimintakertomus vuodelta 1964; Porin V.P.K:n naisosaston toimintakertomus vuodelta 1966; Toimintakertomus v. 1967; Toimintakertomus vuodelta 1968, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1963-1978 Ca:7.

⁴⁰¹ Kerhoilta 2.9 – 1952; Suomen Yleisen Palokuntaliiton Palokuntanaisten kokous- ja retkeilypäivät Turussa 21-22.2. – 53; 29.8.1959 Tervakosken naisten Porin vierailu; Reposaari 13/10 -60; 10/1- 61; 22.10.1963, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁰² Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta 1p:stä tammikuuta – 31 p:ään joulukuuta 1952. 89 toimintavuosi, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

⁴⁰³ Pöytäkirja Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 20.3.53, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴⁰⁴ Kerhoilta 3.6. -52, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁰⁵ Pöytäkirja tehty Porin V.P.K:n palokuntanaisosaston kokouksessa 15 p:nä heinäkuuta 1952, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

vaihdettu. Naiset olivat aiemmin kokoontuneet samassa tilassa, missä VPK:n hallitus piti kokouksiaan, mutta nyt heidät siirrettiin epämieluisampaan ravintola Punaisen Kukon etukabinettiin.⁴⁰⁶ Tammikuussa 1953 kiistat kokoontumistiloista yltyivät. Naisosasto suunnitteli tuolloin järjestävänsä kevään kuluessa iskujoukon ja naisosaston jäsenille ensiapukurssin yhteistyössä Suomen Punaisen Ristin kanssa. Näitä kursseja varten naisosasto pyysi käyttöönsä ravintola Punaisen Kukon tiloja, mutta VPK:n hallitus ei suostunut siihen. Naisosaston jäsenet valittivat hallituksen hoitaneen naisten asioita huonosti.⁴⁰⁷

Ensiapukurssi järjestettiin lopulta ammattikoulutalolla, mutta uuden konfliktin siemen kylvettiin jo toukokuussa 1953, kun naisosasto lahjoitti VPK:lle 25 000 markkaa⁴⁰⁸. Lahjoituksen mukana naisosasto esitti toiveen siitä, että lahjoitus käytettäisiin A. Heinon ja Yrjö Roudan johdolla palokaluston ostamiseen.⁴⁰⁹ Porin VPK:n hallitus reagoi lahjoitukseen odottamattomalla tavalla. Se kutsui naisosaston puheenjohtajan hallituksen kokoukseen ja kertoi, etteivät naiset saisi antaa ohjeita hallitukselle varojen käytöstä tai muustakaan asiasta. Naisosaston pöytäkirjassa todettiin tapaukseen liittyen täysin päinvastoin: naisosastolla tulisi olla valta esittää toivomuksia lahjoitusten käytöstä, koska ”...hallinto tai koko V.P.K. ei ole pennilläkään tukenut naisosastoa. [- -] Alkaessamme jo saimme evästyksenä hallinnolta, ettei markkaakaan saa kulua naisosaston takia, mutta rahaa kylläkin pitää tulla.”⁴¹⁰ Todellisuudessa naisosasto toimikin taloudellisesti hyvin itsenäisesti, sillä sen jäsenet kustansivat itse tai saivat lahjoituksina paikallisilta yrityksiltä kankaat arpajaisvoittojen tekemiseen. Usein myös arpojen ostajia olivat naisosaston jäsenet itse. Ainakin varhaisina toimivuosina yksittäinen naisosaston jäsen teki jäsenmaksujen maksamisen sekä kahvipaketien ja arpojen ostamisen vuoksi tappiota, mutta ainoastaan itselleen. Naisosasto osti tuotoillaan kankaita ja muita arpajaisvoittotarvikkeita. Loput rahat se lahjoitti VPK:lle.

411

---

⁴⁰⁶ Kerhoilta 16.9 – 1952, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁰⁷ Pöytäkirja Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 16.2.53, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴⁰⁸ Ensiapukurssi 7 – 23.4. 1953; Pöytäkirja Porin V.P.K:n naisosaston johtokunnan kokouksesta 5.5 – 1953, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁰⁹ Pöytäkirja Porin V.P.K:n naisosaston johtokunnan kokouksesta 5.5 – 1953, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴¹⁰ Kerhoilta 5.5 -53, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴¹¹ PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

Naisosaston jäsenet loukkaantuivat hallituksen syytöksistä ja päättivät lopettaa toimintansa toukokuun 5. päivänä 1953 pidetyssä kerhoillassa ⁴¹². Porin VPK:n hallituksen kokouksessa naisosaston toiminnan lopettaminen sai aikaan kiivaan keskustelun. Kokouksen sihteeri T. Tuovinen kirjoitti:

”Asian johdosta käydyssä keskustelussa lausui verhoilijamestari Routa ettei hallinnon taholta ole annettu riittävää aatteellista tukea naisosastolle vaan, että ”on hankattu vastaan joka tapauksessa”. [- -] Tuovinen puolestaan kiisti Roudan esittämät moitteet ja katsoi puolestansa, ettei mitään vastaanhankaamista ole hallinnon taholta harjoitettu. Puheenjohtajan selostettua kantaansa, mainitsi hän hallinnon toimineen ravintolanjohtajan määräysten mukaan silloin kun kyseessä on ollut ravintolan käyttö naisosaston tarkoituksiin. Teknikko Koski valitti sitä, että nyt kun osastoa olisi kipeimmin tarvittu, tapahtuukin sen palokunnasta ero ja ehdoitti osaston luovuttamat tavarat luovutettavaksi klubitoimikunnalle. Insinööri Virta ehdoitti asian kokonaisuudessaan jätettäväksi hallinnon lähempään uudelleen harkintaan. Rouva Laine ilmoitti naisosaston peruuttamattomana kantana olevan eron ja ettei osasto ole toiminut kiitosta ansaitakseen.” ⁴¹³

Kuten Koski huomautti kokouksessa, naisten työpanosta olisi tarvittu, sillä kesäkuussa palokunnan oli tarkoitus viettää 90-vuotisjuhliaan ja järjestää Porissa XXI valtakunnallinen palokuntalaiskokous ⁴¹⁴. Hienoinen katkeruus naisosastoa kohtaan näkyy naisosaston eroamista käsitelleen kokouksen pöytäkirjan myöhemmästä pykälästä:

”20.5-53 oli Palokuntien keskusliitolta tullut tiedoitus muonituspäällikkökurssin toimeenpanosta. Koska asia koski

---

412 Kerhoilta 5.5 – 53, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

413 Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 28.5-53, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴¹⁴ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuodelta 1953, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

naistoimikunnan alaa ja koska sanottu toimikunta on lopettanut toimintansa asia antanut aihetta ennempää. Katso lii: "Ollutta ja mennyttä"."⁴¹⁵

Loppulausahdus ”ollutta ja mennyttä” –liitteestä lienee tarkoitettu sisäpiirivitsiksi, sillä kyseistä liitettä ei ole olemassakaan. Naisosaston toiminnan loppumisesta huolimatta naiset jatkoivat toimintaansa epävirallisesti klubitoimikunnan alaisuudessa⁴¹⁶.

Parin vuoden hiljaiselon jälkeen naisosaston toiminta heräsi uudelleen henkiin. Syynä lienee samaan aikaan tapahtunut palokuntanaistyön valtakunnallinen kehittyminen, minkä seurauksena palokuntalaiset alkoivat myös paikallistasolla hiljalleen hyväksyä naistyön kiinteäksi osaksi VPK-toimintaa. Maaliskuussa 1955 Porista lähetettiin palokuntanaisten kokoukseen Raumalle Alma Laine ja Sylvi Aalto, jotka olivat hoitaneet naisosaston tehtäviä Klubitoimikunnan alaisuudessa. VPK:n hallitus myöntyi maksamaan lähtijöille matkarahankin, mikä kertoo aiempaa myönteisemmästä suhtautumisesta palokuntanaisten toimintaa kohtaan⁴¹⁷. Syyskuuhun 1955 mennessä vanhat kiistat oli jo siinä määrin unohdettu, että naisosasto ryhtyi jatkamaan toimintaansa⁴¹⁸. Jatkossa Turun ja Porin läänin palokuntanaistyön kokouksiin lähetettiin Porin VPK:n naisosastosta edustajia vuosittain⁴¹⁹. Naisosaston aseman parantumisesta kertoo sekin, että Porin VPK naisosaston jäsenille vuonna 1956 harrastusmerkkejä samaan tapaan kuin muillekin VPK:n jäsenille⁴²⁰. Vuonna 1959 palokunnan osana oleminen sai vahvistuksensa myös uudistetuissa järjestyssäännöissä, joiden mukaan palokunta koostui esikunnasta, kuudesta joukkueesta, poikajoukkueesta, soittokunnasta, ensiapuosastosta ja naisosastosta⁴²¹. Vuoden 1959 sääntömuutoksen seurauksena naisosastosta tuli entistä itsenäisempi omaa osastoaan koskevien päätöstensä suhteen, eikä sen täytynyt enää hyväksyttää jäseniään hallituksella.

---

⁴¹⁵ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 28.5-53, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴¹⁶ Pöytäkirja Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 9.6.53, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴¹⁷ Pöytäkirja, tehty Porin V.P.K:n hallinnon kokouksesta 15.3.1955. 28 §, PvpkA, Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.

⁴¹⁸ Porin V.P.K:n Naisten kokous V.P.K:n talolla 19. p. syyskuuta 1955 k:lo 19, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴¹⁹ Ks. esim. 10.2.1956; Porin V.P.K:n naisosaston toimintakertomus vuodelta 1963, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴²⁰ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuodelta 1956, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1957-1963 Ca:6.

⁴²¹ Porin vapaaehtoisen palokunnan r.y. järjestyssäännöt. [Hyväksytty 20.2.1959], PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1957-1963 Ca:6

Äänioikeutta VPK:n vuosikokouksissa naisosaston jäsenet eivät kuitenkaan vielä saaneet.⁴²²

5.2. Naiset palontorjuntatyöhön

Työviikon lyheneminen viisipäiväiseksi ja 40-tuntiseksi 1970-luvun alkuun mennessä lisäsi yleisesti ottaen ihmisten vapaa-aikaa⁴²³. Erityisesti naisten vapaa-aika lisääntyi entisestään päivähoitolain säätämisen jälkeen vuonna 1973. Sen seurauksena esimerkiksi Porissa päivähoitopaikat lisääntyivät 450 paikasta 1374 paikkaan vuosien 1970 ja 1975 välillä⁴²⁴. Lisääntyneen vapaa-ajan myötä Naisosaston jäsenmäärä nousi 1970-luvun alkupuolella selvästi. Samaan aikaan kasvoi myös koko palokunnan jäsenmäärä, mutta ei kuitenkaan suhteessa niin paljon kuin naisosaston (liite 9). Vapaa-ajan lisääntymisen ohella naisosaston jäsenmäärää saattoi kasvattaa oman kerhohuoneen saaminen palokunnan yhteyteen. Kerhohuoneen tupaantuliaiset pidettiin 10.11.1972⁴²⁵.

Suomessa 1970-luku oli sukupuolijärjestelmän muutoksen ja naisten vapautumisen aikaa.⁴²⁶ Perinteisten sukupuoliroolien heikkenemisen myötä naiset saivat yhä vapaammin valita työpaikkansa ja harrastuksensa ilman sukupuoleen perustuvia rajoitteita. Porin VPK:ssa sukupuolijärjestelmän muutos näkyi naisosaston laajentuvissa toiminta-alueissa ja toiminnan vähittäisessä siirtymisessä kohti perinteisesti miehiseksi määriteltyjä tehtäviä. Ompelutiloista siirryttiin tai ainakin pyrittiin siirtymään yhä useammin kentälle tositoimiin. Kentälle siirtymistä edisti se, että palokuntien toiminnassa sammutustehtävien ulkopuolelle kuuluneiden tehtävien määrää lisääntyi 1960-luvulta lähtien. Vuoden 1975 palolaisissa pelastustoimi määrättiin palokuntien tehtäväksi⁴²⁷. 1970-luvun aikana Palokuntaliitto määritteli naistyön osa-

---

⁴²² Ibid.

⁴²³ Sarantola-Weiss, 2008, 152-153.

⁴²⁴ Koivuniemi 2004, 308.

⁴²⁵ Toimintakertomus vuodelta 1972, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10. Myöhemmin käytän tästä asiakirjasta nimitystä Naisosaston toimintakertomus 1972.

⁴²⁶ Keskeisiä sukupuolijärjestelmään vaikuttaneita muutoksia olivat esimerkiksi aborttilaki (1970), homoseksuaalisuuden poistaminen rikoslaista (1971), ehkäisyneuvonta osana kansanterveyslakia (1972), tasa-arvoaisain neuvottelukunnan perustaminen (1972), päivähoitolaki (1973), puolisoien erillisverotus (1974), äitiysloman ja äitiyslomakauden pidentäminen kuuteen kuukauteen (1974), avioliiton ulkopuolella syntyneiden ja aviolaisten oikeudellinen tasa-arvoistaminen (1975), isyysloman ja isyysrahan käyttöönotto (1978), isän oikeus vanhempainlomaan (1980), homoseksuaalisuuden poistaminen sairausluokituksesta (1981), sukunimilaki (1985) ja tasa-arvolaki (1986). Sarantola-Weiss 2008, 45.

⁴²⁷ Katajamäki 2006, 268-269.

alueet tarkasti. Osa-alueita olivat ensiapu, nuorisotyö, kaluston käsittely, huoltotoiminta, viihtyvyys- ja suhdetoiminta, rahan hankkiminen, tiedotus- ja opetustoiminta sekä viestitys- ja radioliikenteestä huolehtiminen ⁴²⁸. Sisäasiainministeriön vuonna 1977 vahvistama valtakunnallinen yleissuunnitelma palo- ja pelastustoiminnan järjestämisestä ja kehittämisestä 1977-1981 määräsi Suomen Palontorjuntaliiton huolehtimaan paitsi sopimuspalokuntien alipäällystön ja miehistön kouluttamisesta myös palokuntanaisten kouluttamisesta mm. muonitus- ja huoltotehtäviin. ⁴²⁹ Ohjeita paikallisyhdistysten naistyöhön annettiin ylhäältä päin paloalan läänin- ja valtakunnan organisaatioiden tasolta. Ohjeet kulkeutuivat hyvin paikallisosaston korviin, sillä muutamat naisosaston jäsenet kuten Maija-Liisa Tähtinen ja Tarja Hakanen osallistuivat 1970-1980-luvuilla aktiivisesti palokuntanaistoimintaan alueen-, läänin- ja valtakunnan tasolla. ⁴³⁰

Paloalan läänin- ja valtakunnan tason organisaatiot pyrkivät istuttamaan uusia toimintamuotoja paikallisyhdistyksiin koulutusten ja kurssien kautta. Naisille järjestettiin Porissa 1970-luvulla kursseja ja luentoja esimerkiksi metsäpalotorjunnasta ⁴³¹, muonituksesta ja hälytysmuonituksesta ⁴³², radioliikenteestä ⁴³³, tiedotuksesta ⁴³⁴ ja väestönsuojelusta ⁴³⁵. 1970-luvulla alkoivat myös he-so-ea – koulutukset, joiden tarkoituksena oli opastaa naisia antamaan tulipalon uhreille henkistä ja sosiaalista ensiapua. ⁴³⁶ 1980-luvun alkupuolella yleistyivät kaluston käsittelyyn liittyvät kurssit. Vuonna 1984 Naisosaston päiväkirjassa voitiin jo todeta: ”*Historiaan voidaan kirjata, että VPK:n paloautoa ajoi ensimmäisen kerran nainen [- -].*” ⁴³⁷

⁴²⁸ Suomen Palontorjuntaliiton kirje 1978:5 palokuntanaisosastoille 5.9.78, PvpkA, Naisosastolle saapuneet kirjeet 1952-2009.

⁴²⁹ Nuoreva 1980, 554.

⁴³⁰ Naisosaston toimintakertomukset 1976, 1977 ja 1978, PvpkA, Porin VPK:n toimintakertomuksia 1913-1989 Cd:3; Naisosaston toimintakertomukset 1981, 1982, 1983, 1985, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴³¹ Naisosaston toimintakertomus 1976, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴³² Naisosaston toimintakertomus 1976; Naisosaston toimintakertomus 1978, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴³³ Naisosaston toimintakertomus 1976, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴³⁴ Naisosaston toimintakertomus 1975, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴³⁵ Naisosaston toimintakertomus 1980, PvpkA, Porin VPK:n toimintakertomuksia 1913-1989 Cd:3; Naisosaston toimintakertomus 1988, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴³⁶ Katajamäki 2006, 289.

⁴³⁷ Naisosaston toimintakertomus 1980 PvpkA, Porin VPK:n toimintakertomuksia 1913-1989 Cd:3; Naisosaston toimintakertomukset 1982; 1985, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8; Suora lainaus: Kerhoilta 4.4-84, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1982-2009 Cc:11.

Hälytystilanteissa tapahtuvaan palomiesten muonittamiseen Naisosaston jäseniä koulutettiin Porissa jo viimeistään vuonna 1976. Naisosasto solmi hälytysmuonitus sopimuksen palokunnan kanssa kuitenkin vasta vuonna 1986⁴³⁸. Vuonna 1988 naisosasto antoi hälytysmuonitusta neljä kertaa⁴³⁹.

Valtakunnan tasolla toimivat palokuntaorganisaatiot harkitsivat 1970-luvulla palokuntanaistyön kehittämistä itsenäiseksi työmuodoksi. Joidenkin palokuntanaisten pyrkimyksenä oli rekisteröidä palokuntanaisosastot itsenäisiksi yhdistyksiksi.⁴⁴⁰ Myös Porin VPK:ssa asiasta keskusteltiin, mutta hallituksessa ja naisosastossa oltiin yhtä mieltä siitä, että naisosasto toimisi jatkossakin VPK:n alaisena.⁴⁴¹ Naiset antoivat työlleen merkityksen miesten työn kautta, eikä itsenäiseksi yhdistykseksi haluttu ryhtyä. Naisosasto myös päätti vuonna 1974 yhden äänen enemmistöllä olla ottamatta osastoon sellaisia jäseniä, jotka eivät olleet joko palokuntalaisten puolisoita tai tyttäriä.⁴⁴² Vuoden 1976 loppuun mennessä naisosaston jäsenten mieli oli kuitenkin muuttunut ja se päätti ottaa toimintaan mukaan myös henkilöitä, jotka eivät olleet joukkueisiin kuuluvien miesten vaimoja tai tyttäriä⁴⁴³. Jäsenten ottaminen palokunnan ulkopuolelta merkitsi sitä, ettei naisten toiminta enää mahdollistunut ainoastaan miesten kautta.

1970-luvun kuluessa naiset saivat mahdollisuuden toimia myös muiden palokunnan osastojen kuin naisosaston alaisuudessa. Soittokuntaan liittyi ensimmäinen naisjäsen vuonna 1976⁴⁴⁴. Valtakunnan tasolla tapahtui suuri muutos 1970-luvun loppupuolella, kun Suomen Palontorjuntaliitossa palokuntapoikatyötä alettiin kutsua palokuntanuorisotyöksi. Samalla myös tytöt pääsivät mukaan palontorjuntatyön harjoitteluun.⁴⁴⁵ Suomen Palontorjuntaliiton silloinen naistyönohjaaja Terttu Hyttinen kirjoitti Porin VPK:n naisosastolle vuonna 1977 kirjeen, jossa hän totesi:

---

⁴³⁸ Kertomus Porin Vapaaehtoisien Palokunnan toiminnasta vuonna 1986, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴³⁹ Naisosaston toimintakertomus 1988, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴⁴⁰ Nuoreva 1980, 553; 559-560; Katajamäki 2006, 290-291.

⁴⁴¹ Johtokunnan kokous. Kokous pidettiin 18.2.1974 kerhohuoneistollamme alkaen klo 19.00, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁴² Porin VPK:n naisosaston 23. kevätkokous pidettiin kerhohuoneella 13.3.1974 klo 19, PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁴³ Porin VPK:n naisosasto 24. syyskokous. [17.11.1976], PvpkA, Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.

⁴⁴⁴ Laippala et al. 1988, 77; 110.

⁴⁴⁵ Nuoreva 1980, 685-687.

*”Palontorjuntaliiton hallitus on käsitellyt asiaa ja tehnyt periaatepäätöksen, että tästä lähin puhutaan palokuntanuorisotyöstä. Osastoissa voi olla joko tyttöjä tai poikia tai molempia, ohjaajina voi olla joko miehiä tai naisia tai molempia – kyseessä on sama asia.”*⁴⁴⁶

”Kyseessä on sama asia” –lausahdus kiteyttää hyvin 1970-luvulla käynnissä olleen aatemaailman muutoksen.

Porin VPK:ssa naisosasto lähti viemään tasa-arvoasiaa eteenpäin vuonna 1978. Naisosasto lähetti hallitukselle kirjeen, jossa se perusteli tyttöjen ottamista mukaan poikien toimintaan. Tarkoituksena oli saada tytöt mm. auttamaan lähimmäisiään kaduilla kuljeskelemisen sijaan. Nuorisotyön ajateltiin myös kasvattavan yhteishenkeä ja nostavan intoa myöhempään työskentelyyn palontorjunnan ja erityisesti naistyön parissa. Tarkoituksena oli, että tytöt tietyn iän saavutettuaan siirtyisivät nuoriso-osastosta naisosastoon.⁴⁴⁷ Vuonna 1979 VPK:n hallitus teki päätöksen tyttöjen ottamisesta nuoriso-osastoon sillä ehdolla, ettei tyttöjen määrä ylittäisi 1/3 koko nuoriso-osaston jäsenmäärästä⁴⁴⁸. Muutos oli rajoituksista huolimatta radikaali, kun otetaan huomioon vapaaehtoisten palokuntien yli sata vuotta jatkuneet perinteet, joiden mukaisesti palomiehet olivat nimenomaan miehiä. Jotkut kokivat naisten palontorjujiksi ryhtymisen uhkana. Vuonna 1982 Turun ja Porin läänin palokuntanaiset pitivät lähes 200 palokuntanaista yhteen koonneen neuvottelukokouksen Toejoen koululla. Kokouksessa kaupunginhallituksen jäsen, pankinjohtaja Simo Viljanen esitti huolensa siitä, että naiset ovat valloittamassa itselleen entistä vaativampia palontorjuntatehtäviä. Tästä oli osoituksena naispalopäällikön valitseminen Luvialle. Satakunnan Kansa – lehden artikkelissa *Naisista palontorjunnassa muuhunkin kuin muonitukseen* kerrotaan Viljasen sanoneen:

”Nykyaikaiset laitteet hienoine säätömekanismeineen sallivat myös naisten mukanaolon. Järkevinä naiset ovat antaneet miesten hoitaa raskaat työt,

---

⁴⁴⁶ Kirje Suomen Palontorjuntaliitolta palokuntanaisosastoille 3.10.1977, PvpkA, Naisosastolle saapuneet kirjeet 1952-2009.

⁴⁴⁷ Kirje Naisosastolta hallinnolle 25.10.1978, PvpkA, VPK:n sisäinen kirjeenvaihto 1885-2009 Fa:1.

⁴⁴⁸ Pöytäkirja Porin V P K:n hallinnon kokouksesta 7.2.1979 klo 18, PvpkA, Hallituksen pöytäkirjat 1979-1994 Cb:14.

*tarttua kuokkiin ja kirveisiin, ja ovat hoitaneet itse muuta.”*⁴⁴⁹

Samassa kokouksessa mukana ollut Porin VPK:n naisosaston puheenjohtaja Maija-Liisa Tähtinen ehdotti muiksi toimiksi esimerkiksi radiopuhelinten käyttämisen. Samalla hän kuitenkin totesi, että joillakin paikkakunnilla naisia oli kyllä mukana varsinaisissa sammutustöissään.⁴⁵⁰

Tasa-arvotyöstä huolimatta tyttöjen lukumäärä nuoriso-osastossa ei yltänyt edes asetettuihin rajoituksiin asti. 1980-luvulla nuoriso-osaston jäsenistä noin viidesosa oli tyttöjä⁴⁵¹. Palontorjunnasta innostuneille tytöille tarjottiin kuitenkin yhtäläinen mahdollisuus harrastaa ja kehittyä palontorjijina. Ensimmäinen nainen siirtyi nuoriso-osastosta joukkueeseen vuonna 1986⁴⁵².

Paloalan tasa-arvoistumista edesauttaneista uudistuksista huolimatta naisosaston jäseniltä puuttui vielä 1980-luvulla edelleen äänioikeus VPK:n kokouksissa. Naisosaston jäsenet aloittivat äänivaltaisuustaistelunsa palokunnassa viimeistään 1970-luvun loppupuolella. Maaliskuussa 1979 naisosasto otti hallitukseen yhteyttä kirjeitse ja pyysi saada äänivaltaisuuden VPK:n yleisissä kokouksissa:

*”Vetoammekin, että eikö tämä [äänivaltaisuus-] asia voitaisi vihdoinkin korjata, sillä olemmehan palokunnan vakuutusvahvuudessakin mukana, ja eikä (palokunnan) pykälätkään kiellä kyseistä asiaa. Ja mitä olemme jututtaneet muiden kaupunkien palokuntanaisia, niin tämä käytäntö on heille kovin vierasta, ettei naisilla ole äänivaltaa. Pyydämmekin, että asiamme tulee olla käsiteltävänä palokuntamme seuraavassa kevätkokouksessa.”*⁴⁵³

Palokunnan yleisessä kokouksessa naisten äänivaltaisuuspyrkimys hylättiin: 43 oli äänioikeutta vastaan ja vain 27 sen puolesta. Naisosaston jäsenille sallittiin kuitenkin

---

⁴⁴⁹ Satakunnan Kansa N:o 58, 1.3.1982.

⁴⁵⁰ Satakunnan Kansa N:o 58, 1.3.1982.

⁴⁵¹ Nuoriso-osaston toimintatilasto 1985; Nuoriso-osaston toimintatilasto 1987, PvpkA, Nuoriso-osaston pöytäkirjat 1984-2009 Cc:4.

⁴⁵² Pöytäkirja Porin VPK:n hallituksen kokouksesta 17.9.1986 klo 18, PvpkA, Hallituksen pöytäkirjat 1979-1994 Cb:14.

⁴⁵³ Jäljennös kirjeestä Naisosastolta hallinnolle [11.3.1979], PvpkA, VPK:n sisäinen kirjeenvaihto 1885-2009 Fa:1.

puheoikeus VPK:n kokouksissa.⁴⁵⁴ Viisi vuotta myöhemmin naisosaston jäsenet tiedustelivat äänioikeusasiaa uudelleen hallitukselta, joka kirjasi pöytäkirjaansa seuraavaa:

”Naisosaston edustajat Maija Tähtinen ja Tarja Hakanen tiedustelivat naisten jäsenyydestä ja äänioikeudesta palokunnan yleisissä kokouksissa. Hallinnon mielestä naiset ovat jäseniä siinä kuin muutkin, mutta järjestyssääntöjen perusteella naisilla ei ole äänioikeutta. Tässä yhteydessä todettiin järjestyssääntöjemme olevan pääosiltaan hyvät ja tämän perusteella sääntötoimikunta sai evästyksenä poistaa nykyisistä järjestyssäännöistä ne kohdat jotka ovat ristiriidassa yhdistyksemme uusiin sääntöihin nähden ja valmistella ehdotuksensa hyvissä ajoin niin että uudet järjestyssäännöt voitaisiin esittää marraskuun kokoukselle ja samalla pyytää naisille äänioikeutta ensimmäisen käsittelyn perusteella.”⁴⁵⁵

Viiden vuoden aikana tapahtunut asennemuutos oli huomattava. Uudet säännöt hyväksyttiin yhdistysrekisteriin 29.11.1984⁴⁵⁶. Myös VPK:n järjestyssäännöt uusittiin ja hyväksyttiin palokunnan sääntömääräisessä marraskuun kokouksessa⁴⁵⁷. Uudet järjestyssäännöt takasivat naisosaston jäsenille äänioikeuden Porin VPK:n yleisissä kokouksissa⁴⁵⁸.

1970- ja 1980-luvun aikana naisosaston toiminta noudatti pitkälti vanhoja perinteitään, vaikka koulutuksen avulla toiminta-alueita pyrittiinkin laajentamaan. Niille naisille, joita perinteiset naisten työt eivät kiinnostaneet, löytyi mahdollisuus osallistua palokunnan toimintaan nuoriso-osaston ja aikuisille tarkoitettujen palontorjuntatyötä tekevien osastojen kautta. Naisosaston jäsenten äänioikeuden saaminen ja naisten toimintatilojen laajentaminen tekivät VPK:sta naisten ja miesten yhteisjärjestön.

---

⁴⁵⁴ Pöytäkirja Porin Vapaaehtoisen Palokunnan Maaliskuun kokouksesta, joka pidettiin ravintola Puistokeskuksessa 25.3.1979 klo 11, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴⁵⁵ Pöytäkirja Porin VPK:n hallinnon kokouksesta 25.4.1984 klo 18, PvpkA, Hallituksen pöytäkirjat 1979-1994 Cb:14.

⁴⁵⁶ Kertomus Porin Vapaaehtoisen Palokunnan toiminnasta vuonna 1984, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴⁵⁷ Pöytäkirja Porin Vapaaehtoinen Palokunta ry:n marraskuun kokouksesta joka oli 122, ja pidettiin ravintola Punaisessa Kukossa 25.11.1984 klo 14, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

⁴⁵⁸ Porin Vapaaehtoisen Palokunnan säännöt [29.11.1984], PvpkA, Säännöt 1961-2009 Ha:2.

Samalla mahdollistui naisten nouseminen rivijäsenistä myös johtotehtäviin. Nuoriso-osaston johdossa oli ensimmäistä kertaa nainen vuonna 1989, kun Tuula Toivanen valittiin tehtävään ⁴⁵⁹. Vuonna 2011 Porin VPK valitsi puheenjohtajakseen pitkään naistoiminnassa ja VPK-liikkeen parissa toimineen Tarja Hakasen. ⁴⁶⁰

---

⁴⁵⁹ Porin Vapaaehtoinen Palokunta 1988-2007, 102.

⁴⁶⁰ Porin VPK:n toimintakertomus 2011, PvpkA.

6. Kehyskertomuksen lopettaminen: verkottunut kulttuuriperintöyhteisö

Juonellisen kertomuksen loppu on vähintään yhtä tärkeä kuin kertomuksen alku. Loppu on tutkijan esittämien tapahtumien kulun päätepiste. Vasta kertomuksen loppu paljastaa, mistä tapahtumissa lopulta oli kyse.⁴⁶¹ Ehdottamani representaation päätepisteessä vapaaehtoisessa palokunnassa toimineista naisista tuli VPK:n täysivaltaisia jäseniä. Tarkoituksenani ei kuitenkaan ollut kuvata prosessia, jossa naisten osallisuus vahvistuu. Kertomuksen lopusta tarkasteltuna kyseessä on pikemminkin kulttuuriperintöyhteisön selviytymisprosessi, jonka päätepisteenä oli jälleen yksi onnistunut integroituminen vallitsevaan yhteiskuntaan - siihen yhteiskuntaan, jossa jääräpäisesti miesten linnakkeena pitäytyvä yhdistys ei olisi voinut säilyttää vaikutusvaltaansa. Noita integroitumisia oli prosessin aikana useita. Siten kertomuksen mahdollisena päätepisteenä olisi yhtä hyvin voinut olla prosessi, jonka seurauksena vapaaehtoisesta palokunnasta tuli raittiusaatetta kannattava ja siten silloisen vallitsevan yhteiskunnan normien mukainen yhteisö. Itse asiassa prosessi on jatkunut myös vuoden 1986 jälkeen, sillä tutkimukseni tapauksena olleen yhteisön olemassaolo ei lakannut vuonna 1986. Yhteisön verkostot ja paikallisyhteisö, johon yhteisö integroituu, ovat kuitenkin muuttuneet. Nuo muutokset ansaitisivat oman kertomuksensa.

Vuosina 1863-1986 Porin VPK onnistui yhteiskunnallisista tilanteista riippuen verkottumaan kerta toisensa jälkeen sellaisten paikallisten, alueellisten tai valtakunnallisten toimijoiden ja yhdistysten kanssa, jotka ovat olleet omana aikanaan näkyviä, aktiivisia ja vaikutusvaltaisia. Verkostojen muotoutuminen ja muuttuminen heijastelevat eri aikoina käynnissä ollutta yhteiskunnallista muutosta ja paljastavat samalla luottamuksen ja sosiaalisen pääoman aikasidonnaisuuden.

VPK:n tärkein sidosryhmä on ollut paikallisyhteisö, joka on pitänyt sisällään paikallisella tasolla vaikuttaneet liikkeet, paikalliset yhdistykset ja yritykset, kaupungin päättäjät ja muut vaikuttajat sekä Porin VPK:n itsessään. 1860-luvulla yhdistys sai alkunsa ja loi perinteensä kauppiaiden ja käsityöläisten paikallisissa

---

⁴⁶¹ Katermaa, Aino: *Esittäminen*. Luento Tampereen yliopiston Historian johdantokurssilla keväällä 2010.

verkostoissa. Se hyödynsi toiminnassaan kasvavaa lehdistöä, joka tiedostaen tai tiedostamattaan teki mainostyötä yhdistyksen hyväksi. VPK tuli lehdistön kautta tutuksi paikallisyhteisölle ja kasvatti yhteisön sekä päättäjien luottamusta kykyynsä huolehtia kaupungin palonsammutuksesta. 1800-luvun kauppiaille luottamuksen saamisen tärkeys oli entuudestaan tuttu, sillä talous ja sitä kautta myös lainansaanti ja yritysten menestyminen perustuivat 1800-luvulla pitkälti luottamukseen ⁴⁶². Ilman paikallisyhteisön luottamusta yhdistys ei olisi voinut toimia. Paikallisväestöä houkuttelevien kansanjuhlien järjestämisellä oli etenkin VPK:n toiminnan varhaisvuosina paitsi luottamusta kerryttävää vaikutusta myös taloudellista vaikutusta VPK:n toimintaan.

Paikallisyhteisössä solmittujen kontaktien kautta erilaiset liikkeet kuten fennomania, raittiusliike, työväenliike, poliittiset liikkeet, suojeluskuntaliike ja naisliike kohtasivat VPK-liikkeen. Kohtaamiset muovasivat VPK:n aatemaailma ja niihin liittyi usein konflikteja sekä hetkellistä aatteellista polarisoitumista. Paikallisyhteisön vapaaehtoista palokuntaa kohtaan tunteman luottamuksen olisi voinut olettaa kärsineen näennäisesti epäpoliittisen järjestön poliittisesta toiminnasta, mutta näin ei tapahtunut, sillä sosiaalisen pääoman lähteet, tulokset ja osatekijät ovat aikasidonnaisia. Verkostoituminen suomen kieltä edistävien toimijoiden kanssa ei ehkä kasvattanut ruotsinkielisten luottamusta yhdistykseen, mutta 1880-luvun alun Porissa paikallisyhteisön luottamukseen perustuneen yhteisön maineen säilymisen kannalta se oli vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa järkevää. Samoin verkottuminen suojeluskunnan kanssa 1910-1920 -luvuilla on ymmärrettävä aikalaisperspektiivistä käsin. Paikallisyhteisön luottamusta haluava Porin VPK pyrki näennäisesti pysymään epäpoliittisena. Yhteiskunnan polarisoituessa VPK solmi kuitenkin suhteita suojeluskuntaan, sillä vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa sen nähtiin tuovan yhdistykselle enemmän etua. Samalla yhteisöön sopimattomat ainekset nähtiin palokunnassa säröinä, jotka hoidettiin pois näkyvistä selkiyttämällä eroa meidän ja toisten välillä sekä sulkemalla tietyt ryhmät yhteisön ulkopuolelle. Kielen vaihtaminen etäännytti ruotsinkielisiä palokunnasta, liittoutuminen nuorsuomalaisen puolueen kanssa ja etenkin suojeluskuntalaisten kanssa etäännytti poliittisesti toisin ajattelevia. Luottamus vapaaehtoista palokuntaa kohtaan kasvoi tietyissä piireissä, kun taas toisissa

---

⁴⁶² Keskinen 2008, 147.

se aiheutti epäluottamusta. Tapaus tuo esiin turvallisuusalan ja julkisen vallan tehtävien yksityistämiseen tai vapaaehtoisuuteen liittyvät ongelmat, joista on käyty 2010-luvullakin keskustelua⁴⁶³.

Porin VPK solmi paikallisyhteisössä suhteita kaupungin päättäjiin, yritysten johtajiin ja muihin vaikutusvaltaisiin henkilöihin. Nämä suhteet luotiin tyypillisesti yksittäisten palokunnan jäsenten kautta, eikä niitä ole sen vuoksi voitu kattavasti eritellä tutkimuksessani, jonka fokuksessa on ollut verkottuminen yhdistyksen tasolla. Muutamat tutkimuksessani esiin nostamani asiat kuitenkin kertovat siitä, miten yhdistys pääsi hyödyntämään poliittisia ja taloudellisia varantoja henkilökohtaisten suhteiden ja verkostojen kautta. Yritysten ja yksityisten henkilöiden antamat lahjoitukset ja avustukset kasvattivat VPK:n taloudellista pääomaa. Vakinaisen palokunnan perustamisen vaiheissa näkyy useaan otteeseen se, miten suhteita hyödynnettiin poliittisessa päätöksenteossa esimerkiksi Harald von Hellensin kautta. Samoin talvisodan palontorjuntaa järjestettäessä yhdistys sai poliittista etua, joka saavutettiin Lauri Lindroosin kautta.

Porin VPK:n verkostoitumisen toisella tasolla ovat verkostosuhteet alueellisiin päättäjiin ja yhdistyksiin. Alueellinen verkottuminen lisääntyi hiljalleen vapaaehtoisten palokuntien määrän kasvaessa 1880-luvun aikana. 1900-luvulla verkostojen välillä alettiin tehdä enemmän yhteistyötä ja 1930-luvulla yhteistyölle luotiin organisatoriset puitteet perustamalla Turun ja Porin läänien palokuntien liitto. Liitto toimi solmukohtana valtakunnallisten organisaatioiden ja paikallisten vapaaehtoisten palokuntien välillä. Alueellisten yhdistysten kanssa verkostoituminen mahdollisti tiedollisten ja taidollisten varantojen hyödyntämisen. Verkostoituminen lisäsi palokuntien yhtenäisyyttä ja antoi vapaaehtoisille palokunnille entistä suurempaa näkyvyyttä, mikä puolestaan kasvatti luottamusta VPK-liikettä kohtaan. Poliitikantutkija Robert E. Putnam puhuu yleistyneestä luottamuksesta, jonka perustana ovat yhteisesti hyväksytyt arvot. Hän on todennut luottamuksen mahdollistavan uusien verkostosuhteiden luomisen, joka puolestaan synnyttää uutta luottamusta.⁴⁶⁴

Kolmannella verkostoitumisen tasolla olivat valtakunnalliset verkostot, jotka luotiin vuoden 1889 jälkeen palokuntalaisten valtakunnallisissa kokoontumisissa.

---

⁴⁶³ Ks. esim. uutinen *Professori on huolissaan poliisien tehtävien yksityistämisestä* Helsingin Sanomat N:o 189, 14.7.2011 ja *Professori: yksityiset parkkisakot ovat laittomia* N:o 62, 4.3.2011.

⁴⁶⁴ Keskinen & Teräs 2008, 11.

Suomen Yleinen Palokuntaliitto ja Suomen Palosuojeluyhdistys kuuluvat valtakunnalliselle tasolle. Porin VPK:n edustajat osallistuivat säännöllisesti Palokuntaliiton kokoontumisiin. Valtakunnallisten organisaatioiden kautta saavutetut varannot liittyivät tiedollisiin ja taidollisiin resursseihin. Valtakunnallisilla organisaatioilla oli myös poliittista valtaa, josta paikallisyhdistys pääsi epäsuorasti osalliseksi valtakunnallisen palolain säätämisen kautta.

Paloalan alueellisten ja valtakunnallisten verkostojen voimistumisen myötä paikallisyhteisön valta kaventui jonkin verran, kun muutoksiin ohjattiin yhä enemmän paikallisyhdistyksen ulkopuolelta. Tämä näkyi erityisen hyvin siinä, miten naisosasto perustettiin Porin VPK:n yhteyteen. Paikallisyhdistyksen miehet vastustivat aluksi naisosaston perustamista, mutta naisosaston perustamista halunneet hakivat tukea alueellisista ja valtakunnallisista verkostoista. Ympäröivän yhteiskunnan tasa-arvoistuksessa paine naisten ja miesten yhteisjärjestöksi muuttumiseen kasvoi jatkuvasti, kunnes 1970-1980-luvulla oltiin tilanteessa, jossa miesten yhdistykseksi leimautunut yhdistys ei olisi kasvattanut koko paikallisyhteisön luottamusta yhdistystä kohtaan. Naisten toiminnan näkyväksi tekeminen ja palontorjuntatyön avaaminen naisille kasvatti siten yhdistyksen sosiaalista pääomaa.

Porin VPK on ainutlaatuinen, mutta samalla myös tyypillinen kansalaisyhteiskunnan verkottumista kuvaava tapaus. Ainutlaatuisen Porin VPK:sta tekee sen varhainen perustamisajankohta ja VPK-liikkeen alueellisen edelläkävijän rooli. VPK:n verkottumiskehitys voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen on verkottuminen paikallisyhteisön sekä paikallisten korkeassa asemassa olevien henkilöiden kanssa. Toisessa vaiheessa VPK loi sidosryhmiä toisten paikallisten yhdistysten sekä paloalan organisaatioiden kanssa. Kolmannessa vaiheessa lisättiin yhdistyksen, valtion ja kaupungin päättäjien välistä vuorovaikutusta. Kehityksessä uusi taso rakentui edellisen tason päälle. Vastaavia kehityslinjoja on löydettävissä vapaaehtoisten palokuntien lisäksi monissa muissa pitkän historian omaavissa yhdistyksissä. 1800-luvun loppupuolen yhdistystoiminnan verkostoja luonnehti paikallisuus, 1900-luvun vaihteessa yhdistysten lisääntyvä alueellinen sekä valtakunnallinen vuorovaikutus ja Suomen itsenäistymisen jälkeen vuorovaikutus kaupunkien ja valtion päätöksentekijöiden kanssa.

7. Menneisyys, historiografinen operointi ja kulttuuriperintöprosessi: tapauksen opettamaa

Porin vapaaehtoinen palokunta on pyrkinyt rakentamaan historiallista identiteettiään muun muassa julkaisemalla juhlavuosinaan yhdistyksen toiminnasta kertovia historiikkeja. Historiikkien kirjoittajat ovat tarkastelleet Porin vapaaehtoista palokuntaa ympäröivästä maailmasta irrallisena toimijana huomioimatta sitä, että kulttuuriperintöyhteisön rajat ovat häilyviä ja yhteisö itsessään on verkottunut moneen eri suuntaan. Jaettua menneisyyttä on suunnilla, joihin ei ensisilmäyksellä osata vilkaista. Olen valinnut tutkimukseeni aiemmista Porin VPK:n historian esityksistä poikkeavan näkökulman sitomalla yhteisön historian osaksi kansalaisyhteiskuntaa, valtion muodostumista ja naisten osallisuuden vahvistumista. Samalla olen antanut yhteisölle aineksia historiatietoisuuden ja sitä kautta historiallisen identiteetin rakentamiseen laajemmalle yhteisölliselle pohjalle.

Historiantutkimuksen ja muun historiankirjoituksen välinen raja paikantuu historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden eroihin. Erityisesti historiografisen operoinnin dokumentoinnin tason läpinäkyvyys on historiatietoisuuden rakentumisen kannalta tärkeä, sillä viime kädessä kaikki tutkijan esittämät tulkinnat pohjautuvat todisteina esitettyihin dokumentteihin. Historiografisen operoinnin selittävällä ja ymmärtävällä tasolla tutkija antaa vastauksia eksakteihin kysymyksiin ja perustelee tutkimuksessaan esittämänsä väitteet ⁴⁶⁵. Representaation tasolla vastaukset juonennetaan laajemmiksi selityksiksi ja rakennetaan mielekäs esitys ⁴⁶⁶. Kahdella edellä mainitulla tasolla tutkija tekee monia esityksen lopulliseen muotoon vaikuttavia valintoja, jotka liittyvät esimerkiksi kirjoitustyyliin, tutkimuksen ulkoasuun ja jäsentämiseen sekä argumentaatorakenteeseen. Noiden valintojen todellinen läpinäkyväksi tekeminen on hyvin vaikeaa. Myös dokumentoinnin tasolla tehdään esimerkiksi tutkimusaineiston rajaamiseen ja tutkimuksessa esiin nostettuihin dokumentteihin liittyviä valintoja. Yhteisön historiatietoisuuden rakentumisen kannalta on tärkeää se, että yhteisön jäsenillä on mahdollisuus tarkistaa tutkijan esittämät näkemykset ja tutustua niiden pohjana käytettyihin dokumentteihin. Dokumentaarisella

---

⁴⁶⁵ Sivula 2006, 43-46.

⁴⁶⁶ Ibid.

tasolla esitetyt dokumentit ovat niitä, joihin yhteisö voi aina palata kirjoittaessaan historiaansa uudelleen, tarkistaessaan tulkintojaan ja haastaessaan tutkijan tarkistamaan omia tulkintojaan. Yhteisön palaaminen tiedon lähteelle mahdollistuu ainoastaan silloin, jos tutkimuksen historiografisen dokumentoinnin taso on ollut läpinäkyvä. Historiaa voi ja tulee kirjoittaa uudestaan.

Historiantutkija valitsee ja nostaa menneisyyden jälkiä esiin, yhdistää jälkiä historiallisiin merkityksiin ja tuottaa sekä tunnistaa jälkiä menneisyyden käsittämistä palveleviksi esimerkeiksi.⁴⁶⁷ Historiografisessa operoinnissa erityisesti dokumentoinnin läpinäkyvyydellä on oma vaikutuksensa kulttuuriperintöprosessissa. Vaikutusta olen havainnollistanut kaaviolla (liite 10), jota voi lukea kirjallisen selityksen rinnalla. Kun historiaa kirjoitetaan kulttuuriperintöyhteisön pyynnöstä, tutkija astuu jo tutkimusta aloittaessaan käynnissä olevaan kulttuuriperintöprosessiin. Porin VPK:n tapauksessa yhteisö oli jo tunnistanut menneisyydestä säilyneitä jälkiä aktuaaliseksi tai ainakin potentiaaliseksi kulttuuriperinnöksi. Esimerkiksi arkistossa säilytettävät asiakirjat olivat jo itsessään kulttuuriperintöprosessin tuloksena päätyneet arkistoon säilytettäväksi. Asiakirjat pitävät sisällään aineetonta kulttuuriperintöä kuten kertomuksia yhteisön tapahtumista ja päätöksistä. NykYTEKNIKALLA yhteisön olisi mahdollista kuvata kaikki asiakirjansa ja säilyttää niissä olevaa aineetonta kulttuuriperintöä jälkipolville ainoastaan sähköisessä muodossa. Yhteisö on kuitenkin halunnut säilyttää arkistossaan alkuperäiset asiakirjat, koska sisällön lisäksi niiden ulkomuoto, esimerkiksi vanhan paperin tuntu, on tärkeää. Asiakirjat ovat siten myös yhteisön aineellista kulttuuriperintöä.

Porin vapaaehtoisen palokunnan hallussa oli aktuaalista ja potentiaalista kulttuuriperintöä, jotka yhteisö tai ainakin osa yhteisöstä oli tunnistanut yhteisöä symbolisesti yhdistäviksi jäljiksi. Aktuaalisen ja potentiaalisen kulttuuriperinnön toisistaan erottaminen ilmeni arkistoaineiston säilytysarvoissa. Esimerkiksi palokunnan vanhoja pöytäkirjoja pidettiin säilytysarvoltaan suurempina, minkä vuoksi niitä säilytettiin tulenkestävissä arkistokaapeissa, kun taas muistioluonnosten duplikaatteja sekä uusia pöytäkirjoja säilytettiin tavallisessa kaapissa. Lisäksi yhteisön hallussa oli jälkiä ja potentiaalista kulttuuriperintöä, jota yhteisö ei ollut tunnistanut. Jälkiä olivat

---

⁴⁶⁷ Sivula 2010, 21-36. Historiantutkimuksen ja kulttuuriperinnön suhteesta ks. myös Grahn 2009, 107-121.

esimerkiksi kaikki palokunnan tiloissa olevat arkiset esineet. Potentiaaliseen, mutta tunnistamattomaan kulttuuriperintöön voidaan mieltää esimerkiksi vanha käytöstä poistettu palokalusto, jota ei kuitenkaan ole erityisesti suojeltu tai säilytetty. Sitä ei ole heitetty pois, koska se ikään kuin odottaa arviointia.

Ollakseen yhteisön kulttuuriperintöä kohteen ei tarvitse olla kulttuuriperintöyhteisön omistuksessa tai hallussa. Yhteisön potentiaalista ja aktuaalista kulttuuriperintöä sekä yhteisön toiminnasta kertovia jälkiä voi olla olemassa myös yhteisön omistuksen ja säilytyksen ulkopuolella. Porin VPK:n tapauksessa esimerkiksi Satakunnan Museo, Satakunta-arkisto ja Porin kaupunginarkisto säilyttävät jälkiä, joista osa on tunnistettu aktuaaliseksi kulttuuriperinnöksi. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi Porin VPK:sta otetut vanhat valokuvat sekä Satakunnan Museolle lahjoitetut kunnialiput ja palokalusto. Potentiaaliseen kulttuuriperintöön kuuluu esimerkiksi Satakunta-arkistossa säilytettävä vuodelta 1872 peräisin oleva Porin vapaaehtoisen palokunnan harjoitusohjesääntö tai sanomalehtiin painetut VPK:n juhlapuheet. Lisäksi yhteisön säilytyksen ulkopuolella on suuri joukko jälkiä, jotka edelleen odottavat tunnistamista ja joista osa on nostettu tutkimuksessani esiin yhteisön arvioitavaksi.

Historiantutkija käyttää tutkimuksessaan dokumentteina jälkiä todistaakseen esittämänsä väitteet. Historiografisessa operoinnissa yhteisön jättämistä jäljistä historian representaation rakennusaineiksi päätyy vain murto-osa. Tutkijan dokumentteina käyttämät jäljet voivat olla kulttuuriperintöyhteisön potentiaalista tai aktuaalista kulttuuriperintöä ja kuulua tai olla kuulumatta kulttuuriperintöyhteisön omistusoikeuden alle. Historiantutkija ehdottaa menneisyyden representaatiota kulttuuriperintöyhteisön omaksuttavaksi ja siten myös osaksi yhteisön aineetonta kulttuuriperintöä. Toisaalta menneen representaatio voi aineellisessa muodossaan (historiateos kirjana, esineenä) päätyä myös osaksi yhteisön aineellista kulttuuriperintöä. Lisäksi historiateos pitää sisällään viittauksia jälkiin sekä aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön, kuten yhteisön laatimiin tai yhteisöä koskeviin asiakirjoihin. Historiografisen operoinnin läpinäkyvyyden ansiosta tutkijalla on mahdollisuus tutkimuksensa kautta nostaa konkreettisesti esiin yhteisölle entuudestaan tuntemattomia jälkiä ja potentiaalista kulttuuriperintöä, joka saattaa

kulttuuriperintöprosessissa aktualisoitua. Toisaalta aktuaalista ja potentiaalista kulttuuriperintöä saatetaan myös arvioida uudelleen siten, että niiden kulttuuriperintöarvo laskee: Tutkimusprosessini aikana Porin vapaaehtoinen palokunta päätti laittaa arkistonsa järjestykseen ja luopua ylimääräisestä arkistossa säilytettävästä aineistosta kuten aiemmin mainitsemastani muistioloonnosten duplikaateista. Arkistossa säilytyksessä oleva asiakirja on potentiaalista kulttuuriperintöä, mutta kaatopaikalle päätyessään siitä tulee pelkkä jälki.

Historiantutkija laatii historiantutkimuksen, mutta lopullinen menneen representaatio syntyy vasta representaatioehdotuksen ja sen omaksujan välisissä neuvotteluissa.⁴⁶⁸ Jälkien ja mahdollisesti myös ehdottamani representaation pohjalta voi herätä uusia kysymyksiä, jotka herättävät tarpeen jälleen uuden ymmärryksen rakentamiselle. Toisaalta tutkijan esittämä ja perustelema tulkinta ei välttämättä vastaa yhteisön hyväksymää ja arvostamaa käsitystä historiasta, minkä vuoksi representaatiota ei omaksuta yhteisön historiatietoisuuden perustaksi. Yhteisö ei myöskään välttämättä tunnista tutkimuksessa esiin nostettuja jälkiä ja potentiaalisia kulttuuriperintökohteita symbolisesti yhdistäviksi jäljiksi. Kulttuuriperintöyhteisön ja tutkijan tiedonintressit voivat olla erilaisia. Toisaalta tutkijalla on halu vastata niihin kysymyksiin, joita historian tilannut taho esittää. Toisaalta tutkija haluaa omaa tutkijan vapauttaan noudattaen esittää itseään kiinnostavia kysymyksiä.

Menneen representoiminen on kulttuuriperinnön tuottamista. Tieteellinen historiantutkimus haastaa kulttuuriperintöyhteisön tulkitsemaan historiaansa uudelleen sekä määrittelemään, valitsemaan, ylläpitämään, hävittämään ja tuottamaan uudelleen omaa kulttuuriperintöään. Kulttuuriperintöyhteisön tehtäväksi jää tutkijan esittämän tulkinnan ja sitä kautta myös todisteina käytettyjen jälkien merkityksen arvioiminen. Tuossa prosessissa tutkijan esiin nostamien jälkien kulttuuriperintöarvo punnitaan. Jäljistä ja potentiaalisesta kulttuuriperinnöstä voi tulla aktuaalista kulttuuriperintöä. Aktuaalinen ja potentiaalinen kulttuuriperintö voivat prosessissa myös menettää kulttuuriperintöarvonsa. Kulttuuriperintö on neuvoteltua ja kulttuuriperintöprosessi on käynnissä jatkuvasti.

---

⁴⁶⁸ Sivula 2006, 46-47.

LÄHTEET:

Kirjallinen arkistoaineisto:

Porin Vapaaehtoinen Palokunta ry:n arkisto, Pori (PvpkA)

Jäsenkortit K-L Ba:2.

Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1957-1963 Ca:6.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1963-1978 Ca:7.
Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

Johtokunnan pöytäkirjat 1908-1921 Cb:1.
Hallinnon pöytäkirjat 1922-1927 Cb:2.
Hallinnon pöytäkirjat 1936-1944 Cb:6.
Hallinnon pöytäkirjat 1950-1955 Cb:8.
Hallinnon pöytäkirjat 1979-1994 Cb:14.

Lukuyhdistyksen ja sanomalehtiklubin pöytäkirjat 1867-1870 Cc:5.
Soittokunnan pöytäkirjat 1884-2009 Cc:9.
Naisosaston pöytäkirjat 1952-1981 Cc:10.
Naisosaston pöytäkirjat 1982-2009 Cc:11.

Porin VPK:n toimintakertomuksia 1913-1989 Cd:3.
Muut pöytäkirjat 1863-2009 Cd:4.

VPK:n sisäinen kirjeenvaihto 1885-2009 Fa:1.

Säännöt ja ohjeet 1867-1960 Ha:1.
Säännöt 1961-2009 Ha:2.

Is-sammutuskomppanian asiakirjoja 1941 Hd:8.

Naisosastolle saapuneet kirjeet 1952-2009.
Porin VPK:n toimintakertomus 2011.

Porin kaupunginarkisto, Pori (PoriA)

Brandkommission:
Pöytäkirjat 1876-1896 Ca:1

Palokomissiooni/palotoimikunta:

Pöytäkirjat 1916-10.1.1927 Ca:4.
Pöytäkirjat 13.9.1938-1941 Ca:7.

Palokomissioni, palotoimikunta, palolautakunta:

Palotoimen asiakirjoja: sisältää ohjeita, henkilöstö-, kalusto- ja tililistoja, sopimuksia, pöytäkirjoja jne. 1850-1940: Porin sodan ajan palontorjuntaesikunnan pöytäkirjat liitteineen 13.10.1939-13.3.1940 Hb:1.

Kaupunginvaltuusto:

Vanhoja ohje- ja johtosääntöjä Ce:4.

Satakunta-arkisto, Pori (SatA)

Exercis-Reglemente för Björneborgs stads Friwilliga Brand- och Bergningskår [1872].

Satakunnan Museon arkisto, Pori (SatM)

Palovakuutusasiakirjat. Kansio 185.

Painettu alkuperäisaineisto:

Porin kaupunginkirjasto, Pori (PoriK).

Palokomissioni [vuosikertomus 1913]. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1913*. Pori, 1915.

Palokomissioni [vuosikertomus 1915]. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1915*. Pori, 1917.

Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1925. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta v. 1926*. Pori, 1927.

Palotoimikunnan ja palomestarin toimintakertomukset v:lta 1926. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1927*. Pori, 1928.

Palotoimikunnan ja palomestarin toimintakertomus v. 1927. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1928*. Pori, 1930.

Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1929. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1929*. Pori, 1931.

Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1930. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1930*. Pori, 1932.

Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1931. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1931*. Pori, 1933.

Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta v. 1932. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1932*. Pori, 1934.

Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1933. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1933*. Pori, 1937.

Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1934. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1934*. Pori, 1937.

Kertomus Porin Palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1935. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1935*. Pori, 1937.

Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1936. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1936*. Pori, 1938.

Kertomus Porin Palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1937. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1937*. Pori, 1940.

Porin kaupungin palotoimikunta: toimintakertomus vuodelta 1938. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1938*. Pori, 1940.

Porin kaupungin palolautakunta: toimintakertomus vuodelta 1939. *Kertomus Porin kaupungin kunnallishallituksesta vuonna 1939*. Pori, 1941.

Porin kaupungin palosääntö. Pori, 1871.

Sanomalehdet:

Björneborgs Tidning, Pori 1863-1879.

Björneborg, Pori 1866-1872.

Helsingfors Dagblad, Helsinki 1862-1863.

Helsingin Sanomat, Helsinki 2011.

Kansalainen, Pori 1904-1909.

Länsi-Suomi, Rauma 1879.

Porilainen, Pori 1893-1895.

Sanomia Porista, Pori 1895.

Satakunnan Kansa, Pori 1924; 1939-1941; 1944.

Satakunnan Sanomat, Pori 1907-1909.

Satakunta, Pori 1873-1900.

Uusi-Suometar, Helsinki 1874.

Aikalaiskirjallisuus:

Almqvist, Aksel: *Porin Vapaaehtoinen Palokunta v.v. 1863-1913*. Pori, 1913.

Färling, F. I.: *Porin W.P.K. 1863-1888*. Pori, 1888.

Granit-Ilmoniemi: *Porin kaupungin porvareita ja kauppiaita 1600-1880*. Porin kauppiasyhdystys, Pori, 1931.

Karlsson, Kurt K.: *Pori sodan varjossa 1939-1944: väestönsuojelupäällikön muistelmia*. Satakunnan kauppakamari, Pori, 1983.

Laippala et al.: *Porin vapaaehtoinen palokunta 1863-1988*. Porin VPK, Pori, 1988.

Porin Vapaaehtoinen Palokunta 1988-2007. Porin VPK, Pori, 2008.

Tuovinen, Toivo: *Porin Vapaaehtoinen Palokunta 1863-1938*. Pori, 1938.

Seminaarit ja luennot:

Aarnipuu, Petja: *Kalevala maailmanperintönä*. Seminaariesitys Neuvotteluja Kulttuuriperinnöstä –seminaarissa Porissa 11.-12.10.2012.

Katermaa, Aino: *Esittäminen*. Luento Tampereen yliopiston Historian johdantokurssilla keväällä 2010.

Sivula, Anna: *Ymmärtäminen ja selittäminen: Suurten linjojen taju*. Luento Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kurssilla Historiantutkimuksen käytäntöä ja menetelmiä 6.11.2007.

Sivula, Anna: *Historian esittäminen*. Luento Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kurssilla Historiantutkimuksen käytäntöä ja menetelmiä 20.11.2007.

Lait ja asetukset:

Palolaki 202/1933.

Tutkimuskirjallisuus:

Alapuro, Risto: *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933*. Hanki ja jää, Helsinki, 1994.

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik: *Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Kansa liikkeessä*. Risto Alapuro et al. (toim.). Kirjayhtymä, Helsinki, 1987.

Braudel, Fernand: *The Mediterranean in the Ancient World*. Penguin Books, 2002 (1998).

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro, 2005 <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>>. Viitattu 23.10.2012.

Dahlberg, Åke: *Suomen Palovakuutus-Konttori. Kaupunkien Yleinen Paloapuyhdistys 1832-1932*. Helsinki, 1932.

Elomaa, Hanna: *Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS, Helsinki, 2001.

Ginzburg, Carlo: *Juusto ja madot. 1500-luvun myllärin maailmankuva*. Gaudeamus, Helsinki 2007 (1976).

Ginström, Egidius (1932a): *Yleisen Paloapuyhtiön synty. Kaupunkien Yleinen Paloapuyhdistys 1832-1932*. Helsinki, 1932.

Ginström, Egidius (1932b): *Yhtiön ensimmäinen vuosisataneljännes. Kaupunkien Yleinen Paloapuyhdistys 1832-1932*. Helsinki, 1932.

Grahn, Maarit: *Noormarkun ruukki. Menneisyyden jäljistä kulttuuriperinnöksi. Kulttuurituotanto: Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.). SKS, Helsinki, 2009.

Heikkinen, Antero: *Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen*. Helsinki, 1993.

Jallinoja, Riitta: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. WSOY, Juva, 1983.

Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, Helsinki, 2000.

Kallenautio, Jorma (1984a): *Kaupunkien keskushallinto ja henkilöstöpolitiikka. Suomen kaupunkilaitoksen historia 3: itsenäisyyden aika*. Suomen kaupunkiliitto, Vantaa, 1984.

Kallenautio, Jorma (1984b): *Kunnallistalous, yhdyskuntatekniikka, kunnalliset liikelaitokset ja joukkoliikenne. Suomen kaupunkilaitoksen historia 3: itsenäisyyden aika*. Suomen kaupunkiliitto, Vantaa, 1984.

Katajamäki, Juhani: *Aatteen paloa – arjen turvaa: palokuntien liitosta pelastusalan keskusjärjestöksi*. SPEK, Helsinki, 2006.

Katajamäki, Juhani: *Vapaaehtoinen palokuntaliike kansakuntaa rakentamassa*. SPEK, 2008.

Keskinen, Jarkko: *Luotto, luottamus, maine – 1800-luvun liiketoiminnan kulmakivet. Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku, 2008.

Keskinen, Jarkko & Teräs, Kari: *Sosiaalinen pääoma ja luottamus – miten tehdä näkymätön voimavara näkyväksi? Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku, 2008.

Koivula, Eeva: *Vapaapalokunta – kasvupaikka kansalaistoiminnalle 1838-1938*. Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, 2011.

Koivuniemi, Jussi: *Joen rytmissä: Porin kaupungin historia 1940-2000*. Porin kaupunki, Pori, 2004.

Konttinen, Esa: *Kansalaisyhteiskunta*.
<<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisyhteiskunta>>. Viitattu 1.2.2010.

Lampinen, Maija-Liisa: *Teatteri Porissa. Porin teatteritoiminnan historia 1848-1973*. Pori, 1976.

Lilius, Henrik: *Kaupunkirakentaminen 1617-1856. Suomen kaupunkilaitoksen historia 1: Kaupunkilaitos keskiajalla ja uuden ajan alussa*. Toim. Päiviö Tommila. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki, 1981.

Lilius, Henrik (1983a): *Kaupunkirakentaminen 1856-1917. Suomen kaupunkilaitoksen historia 2: 1870-luvulta autonomian ajan loppuun*. Toim. Päiviö Tommila. Suomen kaupunkiliitto, Helsinki, 1983.

Lilius, Henrik (1983b): *Kaupunkiyhteisö ja sen rakennukset. Suomen kaupunkilaitoksen historia 2: 1870-luvulta autonomian ajan loppuun*. Suomen Kaupunkiliitto, Vantaa, 1983.

McNeill, J. R. & McNeill, William H.: *Verkottunut ihmiskunta*. Vastapaino, Tampere, 2006.

Manninen, Turo: *Järjestysvalta järkkyy. Itsenäistymisen vuodet 1917-1920: 1. Irti Venäjästä*. Toim. Ohto Manninen. VAPK-kustannus, Helsinki, 1992.

Manninen, Turo: *Suojeluskuntien synty ja sisällissodan alkaminen. Raja railona: näkökulmia suojeluskuntiin*. Toim. Risto Alapuro. WSOY, Helsinki, 1998.

Meinander, Henrik: *Suomen historia*. WSOY, Porvoo, 2006.

Mikola, Tapani: Palosuojelu Porissa alkoi vuonna 1558: Porin kaupungin pelastustoimi 70-vuotias. Pori, 1996.

Nuoreva, Vilho (toim.): *Suomen palontorjunnan historia*. Jyväskylä, 1980.

Ojala, Jari & Luoma-aho, Vilja: Sidosryhmäsuhteet liiketoiminnan sosiaalisena pääomana merkantilismista globaalitalouteen. *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku, 2008.

Ollila, Anne: Naishistoria ja sukupuolijärjestelmä. *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS, Helsinki, 2001.

Peltonen, Matti: *Mikrohistoriasta*. Gaudeamus, Helsinki, 1999.

Ranta, Raimo: Suurvalta-ajan kaupunkilaitos. *Suomen kaupunkilaitoksen historia I*. Suomen kaupunkiliitto, 1981.

Ruuth, J.W.: *Porin kaupungin historia*. Porin kaupunki, Helsinki, 1899.

Saarinen, Juhani: *Porin historia III*. Porin kaupunki, 1972.

Sarantola-Weiss, Minna: *Reilusti ruskeaa*. WSOY, Helsinki, 2008.

Siiroinen, Mika: *Valkoinen Suomi. Valkoisten kollektiivisuus ja valta-asema iisalmelaisessa paikallisyhteisössä vuosina 1918-1929*. Suomen historian liseniaatintutkimus, Jyväskylän yliopisto, 2004.

Sivula, Anna: *Kysymyksiä ja voimaviivoja: Marc Blochin historiantutkimuksellisen tuotannon metodologinen perintö*. Turun yliopisto, Turku, 2006.

Sivula, Anna: Menetetyn järven jäljillä: historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. *Medeiasta pronssisoturiin: kuka tekee menneestä historiaa?* Pertti Grönholm & Anna Sivula (toim.). Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 2010.

Smeds, Kerstin: Koti, temppeli ja linnoitus. *Kansa liikkeessä*. Risto Alapuro et al. (toim.). Kirjayhtymä, Helsinki, 1987.

Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik: Yhdistymisvapauden rajat. *Kansa liikkeessä*. Risto Alapuro et al. (toim.). Kirjayhtymä, Helsinki, 1987.

Stenius, Henrik (1987a): *Frivilligt jämligt samfällt : föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott*. Svenska litteratursällskapet, Helsingfors, 1987.

Stenius, Henrik: Julkisen keskustelun rajat suuriruhtinaskunnassa. *Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. 10. painos. Toim. Pertti Haapala. Vastapaino, Tampere, 2004.

Stenius, Henrik (1987b): Suurimmat joukkojärjestöt. *Kansa liikkeessä*. Risto Alapuro et al. (toim.). Kirjayhtymä, Helsinki, 1987.

Suikkari, Risto: *Paloturvallisuus ja kaupunkipalot Suomen puukaupungeissa – historiasta nykypäivään*. Lisensiaatin työ. Arkkitehtuurin osasto. Julkaisuja A 42. Oulun yliopisto, 2007.

Sulkunen, Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. *Kansa liikkeessä*. Risto Alapuro et al. (toim.). Kirjayhtymä, Helsinki, 1987.

Sulkunen, Irma: *Raittius kansalaisuskontona: raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Suomen historiallinen seura, 1986.

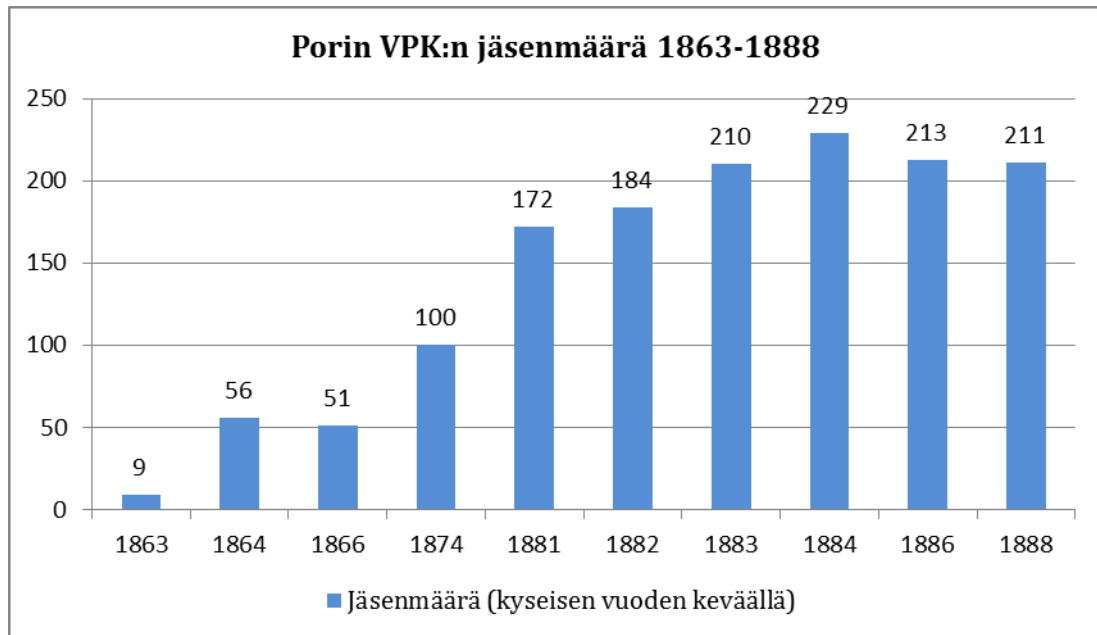
Teräs, Kari: *Yritys ja yhteiskunta: Heikki Huhtamäen verkosto- ja sidosryhmäsuhteet*. SKS, Helsinki, 2009.

Tikka, Marko: Mitä tapahtui? *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki, 2008.

Unesco 2003. Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>>. Viitattu 2.3.2012.

LIITE 1: Porin VPK:n jäsenmäärä 1863-1888

469

⁴⁶⁹ Björneborg N:o 11, 17.3.1866; Satakunta N:o 21, 23.5.1874; N:o 24, 29.3.1882; N:o 25, 31.3.1883; N:o 27, 2.4.1884; N:o 23, 21.3.1885; N:o 26, 1.4.1885; N:o 23, 23.3.1887; Färling 1888.

LIITE 2: Vuosina 1838-1889 perustetut vapaaehtoiset palokunnat ⁴⁷⁰

	Maaseutu	Kaupunki
1838		Turku
1863		Pori
1864		Helsinki
1866		Uusikaupunki
1867		Porvoo, Viipuri
1868		Vaasa
1872		Tammisaari, Maarianhamina
1873	Uuraan kylä	Hämeenlinna, Tampere,
1874	Ravansaari	Oulu
1875	Trångsund	
1876		Kotka
1877		Kuopio
1878	Jämsä	Jyväskylä
1879	Nokia, Aitoo	Kristiinankaupunki, Lappeenranta, Mikkeli, Rauma, Lahti, Savonlinna, Käkisalmi
1880	Kangasala, Eura, Mänttä , Orivesi	Hanko
1881	Fiskars, Orimattila	Sortavala
1882	Tammela, Kouvola, Kurkijoki, Leppävirta, Forssa, Kyrökoski, Nilsia	Joensuu
1883	Ikaalinen, Pälkäne, Heponiemi	
1884	Huittinen, Turenki	Kokkola
1885	Janakkala, Naantali	
1886	Vähärauma, Huittula, Uusikylä, Lammi, Alavus, Paimio, Toijala	Kajaani
1887	Heinävesi, Tuulos	Heinola
1888	Laitila, Renko, Kalvolan keskus, Pispala, Vampula, Loimaa, Hauho	Maarianhamina, Hamina
1889	Tyrvää, Kuhmalahti, Maaria, Piikkiö, Toijala, Suttila	Pietarsaari, Loviisa

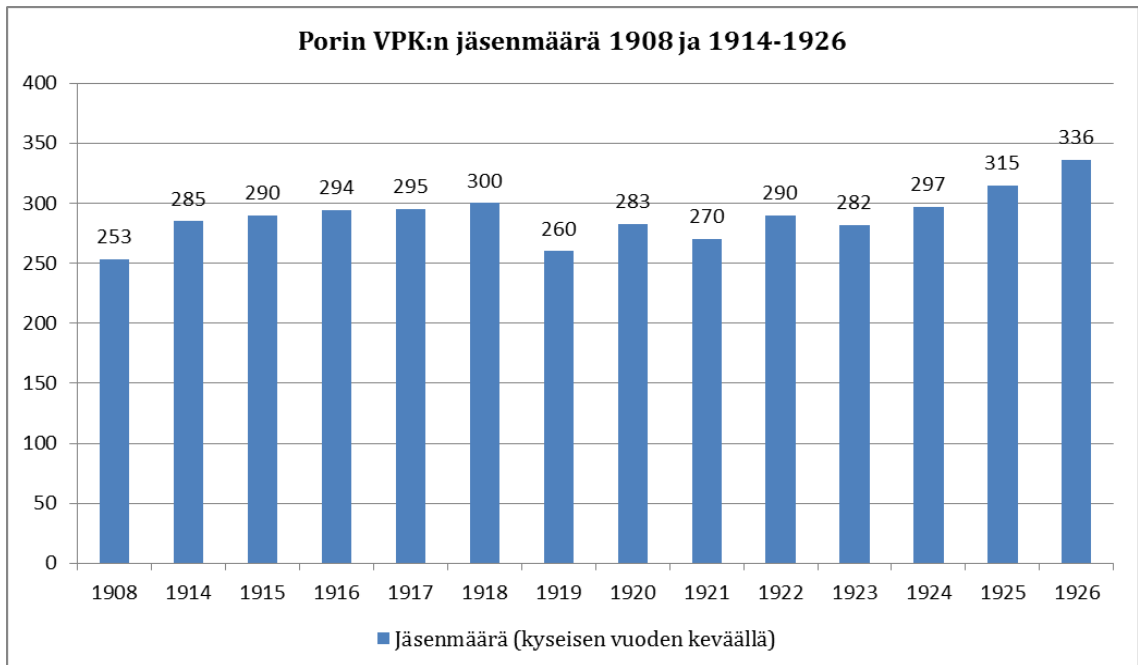
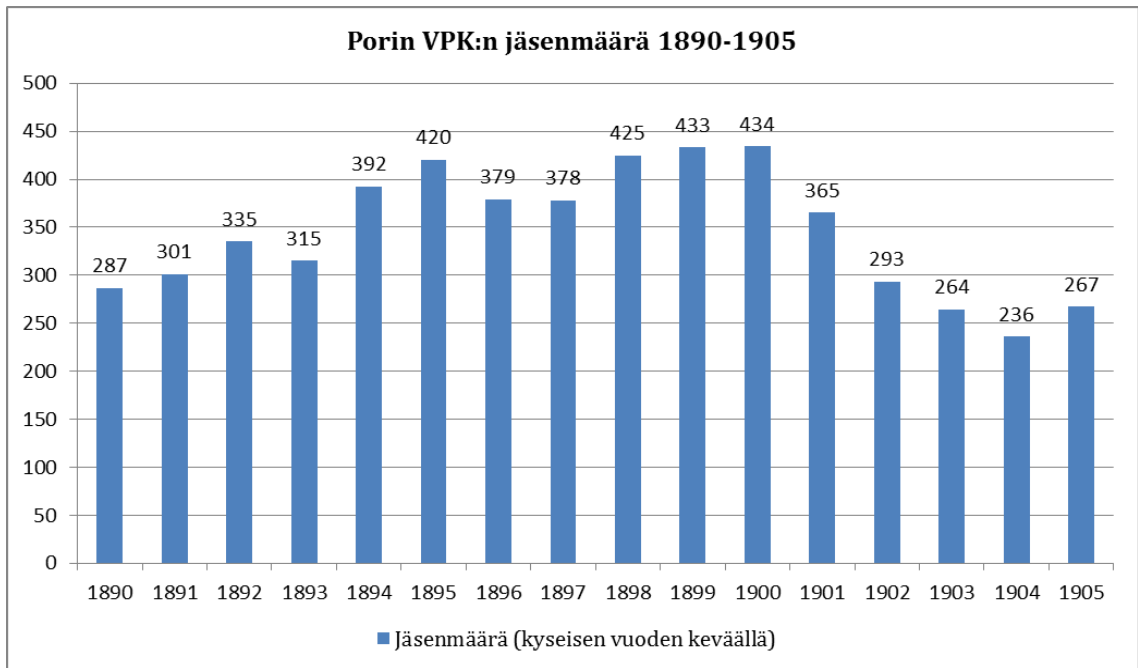
⁴⁷⁰ Stenius 1987a; Nuoreva 1980; Katajamäki 2008; Satakunta 1882-1889; Koivula 2011, 123-124.

LIITE 3: Turun ja Porin alueen paikkakunnat, joille perustettiin VPK 1838-1906.⁴⁷¹

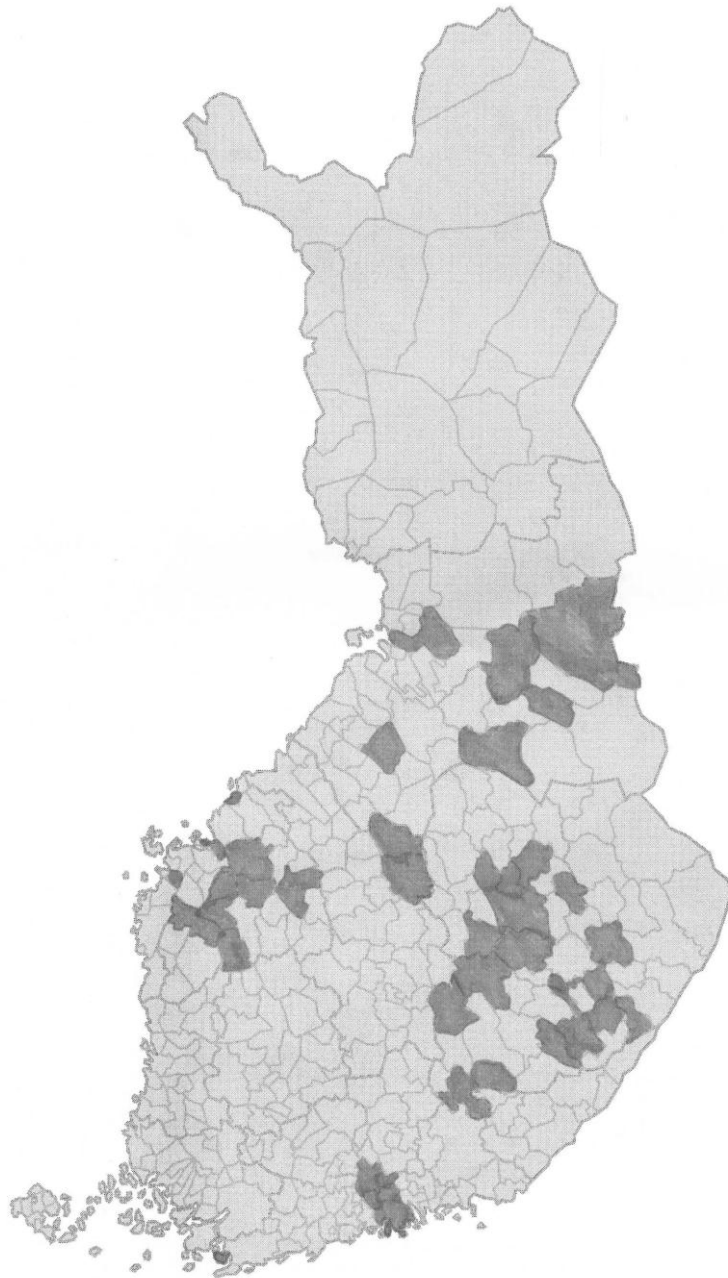
1838	Turku
1863	Pori
1866	Uusikaupunki
1879	Rauma
1880	Euran pitäjä
1883	Ikaalinen
1884	Huittinen
1885	Naantali
1886	Vähä-Rauma, Paimio
1888	Maarianhamina, Vampula, Loimaa, Laitila
1889	Tyrvää, Maaria, Piikkiö
1890	Räntämäki
1891	Reposaari
1893	Ruosniemi
1894	Kiikka, Parainen, Kyläsaari, Lavia
1897	Kiikoinen, Kalanti, Huhtamo
1898	Friitala, Kaasmarkku, Raisio
1899	Kaarina, Harjunpää, Mouhijärvi
1900	Uusi-Koivisto, Vanhakoivisto
1901	Panelia, Noormarkku, Ahlainen, Toejoki
1902	Pihlava
1904	Nakkila, Lammainen, Karkku
1905	Eurakoski, Pomarkku, Merikarvia, Suodenniemi, Salo
1906	Lattomeri, Hämeenkyrö

⁴⁷¹ Stenius 1987a; Nuoreva 1980; Katajamäki 2008; Satakunta 1882-1889; Koivula 2011, 123-124.

LIITE 4: VPK:n jäsenmäärä 1890-1905, 1908 ja 1914-1926 ⁴⁷².

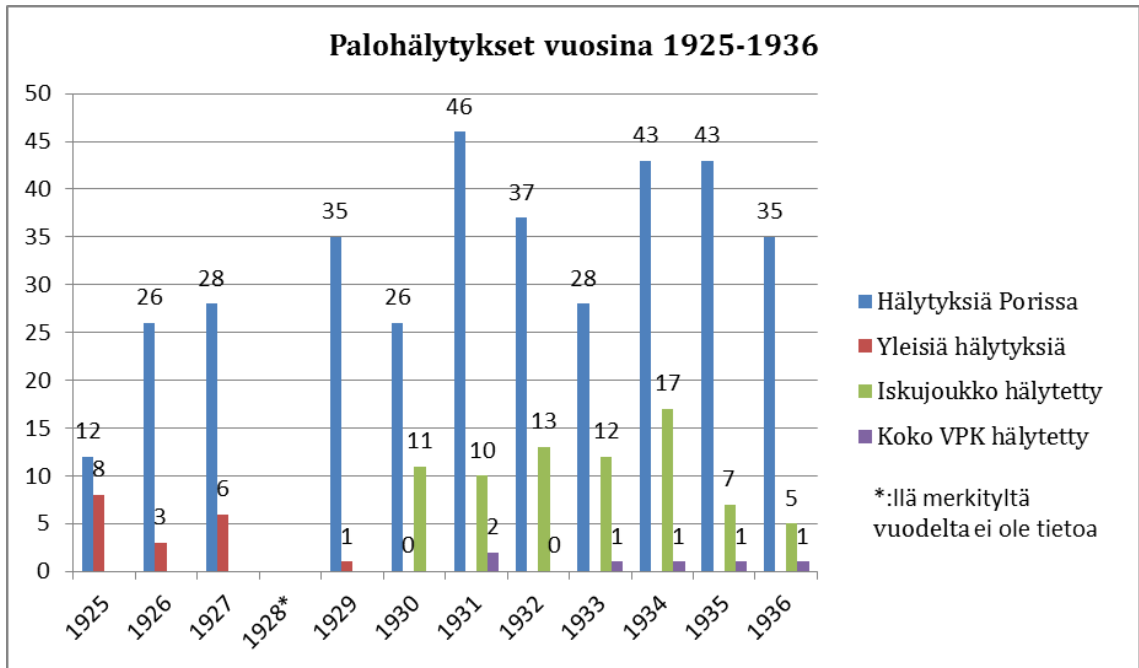
⁴⁷² Porilainen N:o 272, 3.4.1895; Satakunta N:o 33, 18.3.1890; N:o 28, 10.3.1891; N:o 38, 29.3.1892; N:o 34, 21.3.1893; N:o 38, 3.4.1894; N:o 39, 31.3.1896; N:o 35, 23.3.1897; N:o 37, 29.3.1898; N:o 31, 14.3.1899; N:o 39, 3.4.1900; Kansalainen N:o 32, 18.3.1901; N:o 31, 17.3.1902; N:o 36, 30.3.1903; N:o 33, 21.3.1904; N:o 30, 13.3.1905; N:o 32, 19.3.1906; N:o 29, 11.3.1907; N:o 32, 16.3.1908; N:o 36, 29.3.1909; Porin VPK:n vuosikertomukset 1913-1926, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1913-1926 Ca:1.

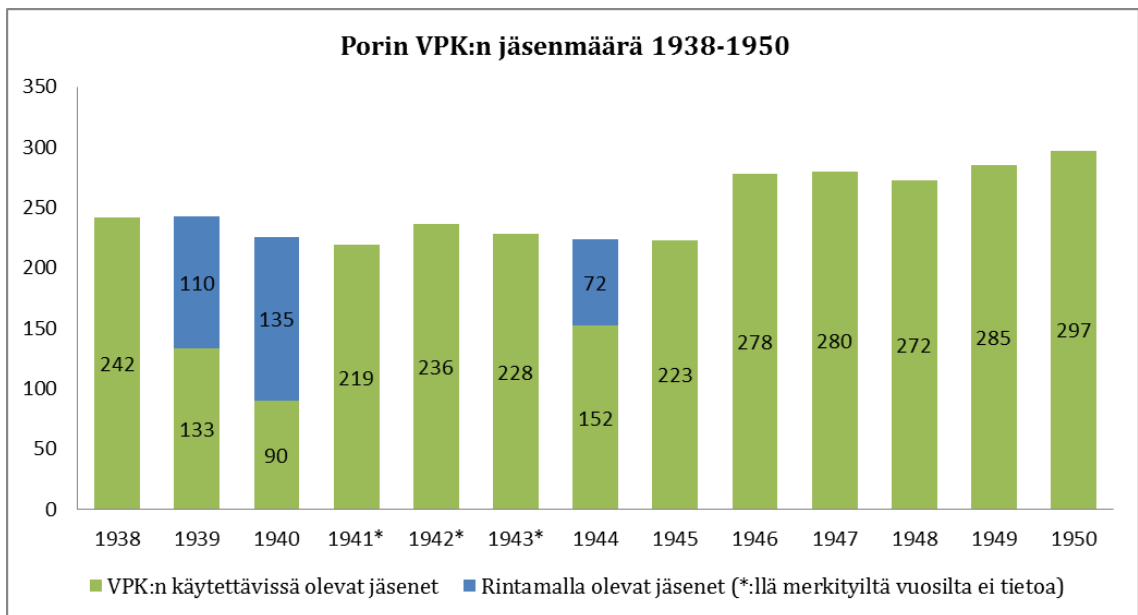
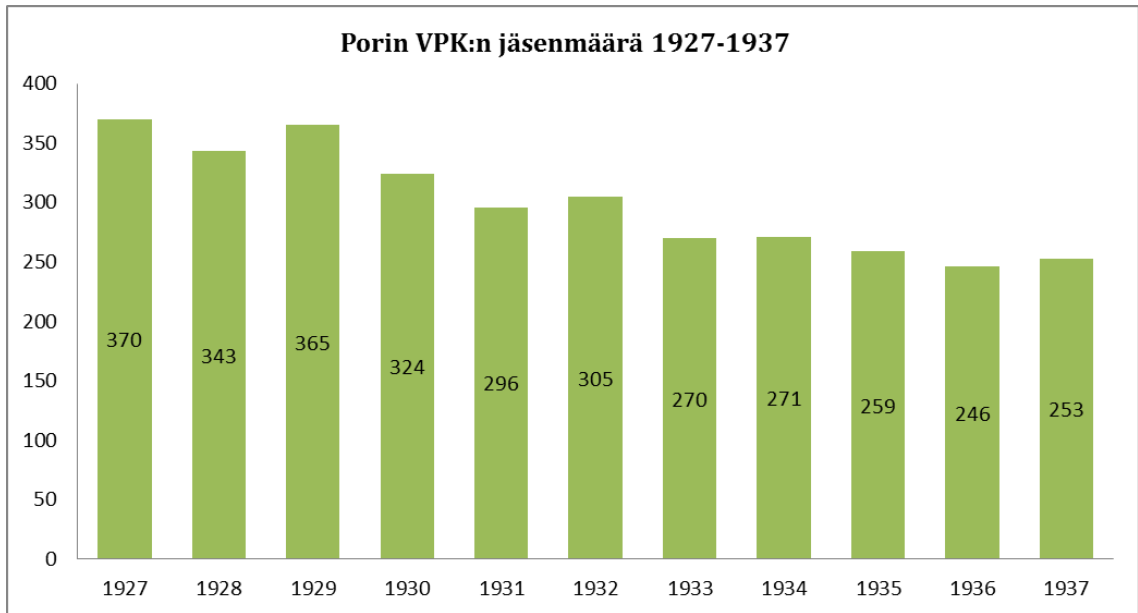
⁴⁷³ Lapua, Ilmajoki, Kauhava, Alajärvi, Alahärmä, Kurikka, Oravainen, Pietarsaaren mlk., Sulva, Ylistaro, Oulu, Haapavesi, Porvoo, Askola, Bromarv, Mäntsälä, Pornainen, Pukkila, Viipuri (suojeluskunta), Antrea, Heinjoki, Kirvu, Pyhäjärvi, Rautu, Viitasaari, Pihtipudas, Kajaani, Puolanka, Ristijärvi, Suomussalmi, Kangasniemi, Mäntyharju, Pieksämäki, Ristiina, Savonlinna, Kangaslammi, Kerimäki, Kesälahti, Sulkava, Kuopio, Kaavi, Leppävirta, Liperi, Maaninka, Nilsia, Siilinjärvi ja Suonenjoki. Manninen 1992, 298-300.

LIITE 6: Palohälytykset vuosina 1925-1936.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1925; Palotoimikunnan ja palomestarin toimintakertomukset v:lta 1926; Palotoimikunnan ja palomestarin toimintakertomus v. 1927; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1929; Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1930; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1931; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta v. 1932; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1933; Kertomus Porin palotoimikunnan toiminnasta vuodelta 1934; Kertomus Porin Palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1935; Kertomus Porin kaupungin palotoimikunnan toiminnasta vuonna 1936, PoriK.

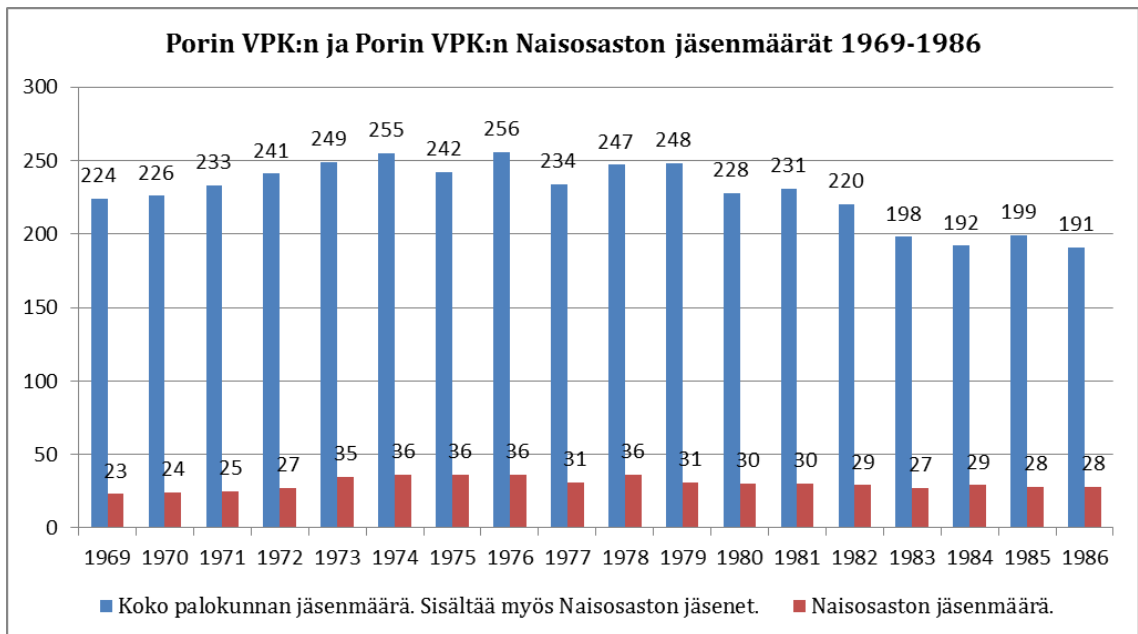
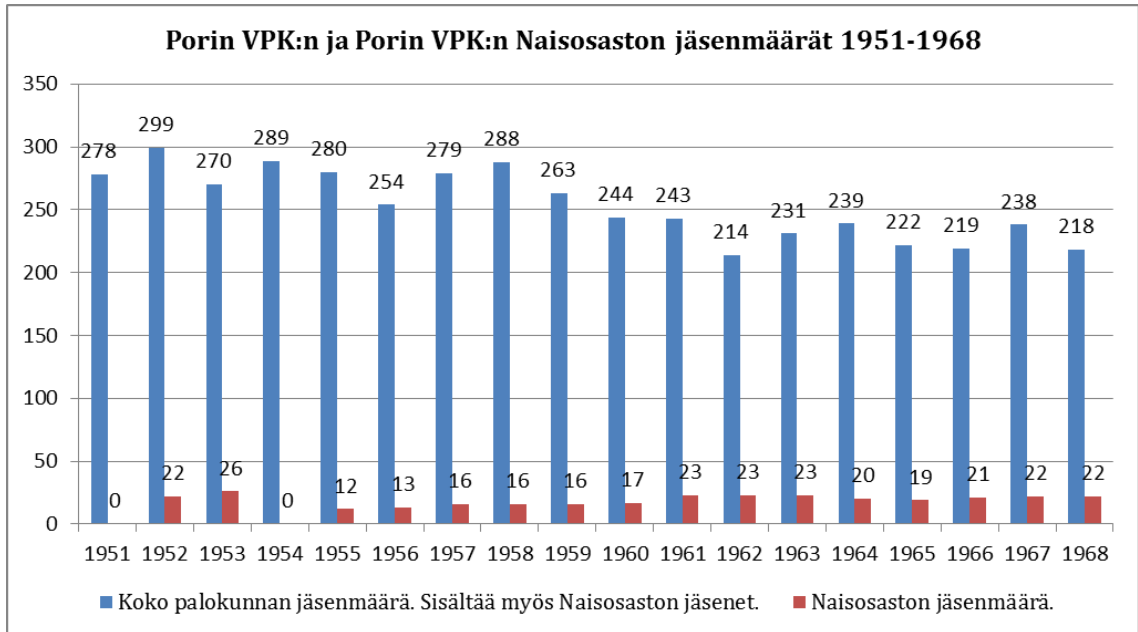
LIITE 7: Porin VPK:n jäsenmäärä 1927-1950 ⁴⁷⁵.

⁴⁷⁵ Porin VPK:n vuosikertomukset 1927- 1931, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1926-1932 Ca:2; Porin VPK:n vuosikertomukset 1932-1939, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1932-1940 Ca:3; Porin VPK:n vuosikertomukset 1940-1948, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1940-1949 Ca:4; Porin VPK:n vuosikertomukset 1949-1950, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5.

LIITE 9: Porin VPK:n ja Porin VPK:n Naisosaston jäsenmäärät vuosina 1951-1968 ja 1969-1986⁴⁷⁷.

⁴⁷⁷ Porin VPK:n vuosikertomukset 1951-1956, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1949-1956 Ca:5; Porin VPK:n vuosikertomukset 1957-1963, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1957-1963 Ca:6; Porin VPK:n vuosikertomukset 1963-1978, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1963-1978 Ca:7; Porin VPK:n vuosikertomukset 1979-1986, PvpkA, Kokousten pöytäkirjat ja osastoiden toimintakertomukset 1979-1994 Ca:8.

LIITE 10: Jäljet, historiografinen operointi ja kulttuuriperintöprosessi.

